



T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ



EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE BEŞ FAKTÖRLÜ KİŞİLİK
ÖZELLİKLERİ, POZİTİF NEGATİF DUYGU VE YAŞAM
DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

DUYGU SÖZAY

İzmir

2020

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE BEŞ FAKTÖRLÜ KİŞİLİK
ÖZELLİKLERİ, POZİTİF NEGATİF DUYGU VE YAŞAM
DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

DUYGU SÖZAY

DANIŞMAN
Doç. Dr. Fatma Selda ÖZ SOYSAL

İzmir
2020

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Lise Öğrencilerinde Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri, Pozitif Negatif Duygu ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

29/07/2020

Duygu SÖZAY




DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU



Tarih: 21.08.2020

Tez Başlığı: Lise Öğrencilerinde Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri, Pozitif Negatif Duygu ve Yaşam Doyumu
Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 126 sayfalık kısmına ilişkin, 21.08.2020 tarihinde tez danışmanım tarafından Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen filtreleme tiplerinden biri (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 13 dir.

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ☒

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) ☒

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) ☐

☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☒ Kaynakça hariç, ☒ Alıntılar dâhil, ☒ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça dâhil, ☐ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. ☒ EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. ☐	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı :Duygu SÖZAY
Öğrenci No :2018950138
Anabilim Dalı :Eğitim Bilimleri
Programı :Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Statüsü : Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

ÖĞRENCİ

DANIŞMAN

(Adı Soyadı, İmza, Tarih)

Duygu SÖZAY
21.08.2020
Duygu

(Unvan, Adı Soyadı, İmza, Tarih)

Doç.Dr. Fatma Selma ÖZ SOYSAL
21.08.2020
Fatma Selma

Açıklamalar

- 1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (☐) işaretleyerek doldurunuz.
Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 (232) 3018026 veya ali.tas@deu.edu.tr) başvurunuz.
- 2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu* formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.
- 3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.
- 4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak tez başlığının tamamı, Yazar Adı (author's first name) olarak öğrencinin adı, Yazar Soyadı (author's last name) olarak öğrencinin soyadı bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecimde aramızdaki şehirlerarası mesafeye rağmen bilgi donanımı ve tecrübesiyle bana her zaman yol gösteren, hiçbir zaman sorularımı yanıtsız bırakmayan, her zaman destekleyen ve tezimi yazabilmemde bana en büyük katkıyı sağlayan tez danışmanın sayın Doç.Dr. Fatma Selda ÖZ SOYSAL'a en büyük teşekkürü ediyorum. İyi ki sizinle çalışma şansına erişmişim hocam.

Tezimi yazdığım bu süreçte bana çalışabilmem için konforlu bir alan yaratan, bana her zaman inanan ve desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen, ders çalışabilmem için tam 18 yıldır elinden gelen her şeyi yapan çok ama çok sevdiğim canım annem ŞÜKRAN SÖZAY' a teşekkür ediyorum. Tüm hayatını bana göre düzenlediğin için kendimi çok şanslı hissediyorum. Bu sürecin biraz dışında kalmasına rağmen beni hiçbir zaman kısıtlamayan sevgili babam NECDET SÖZAY'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Çok değerli eşim, hayat arkadaşım MUSTAFA AKDAŞ'a her daim benimle birlikte ve bana destek olduğu için çok teşekkür ediyorum. Bu süreçte en büyük gücü ve yardımı sevgili eşimden aldım. Bana gösterdiği sabır, sevgi ve anlayış benim yolumu hep aydınlattı. Bu süreci kolay geçirebilmemde kıymetli eşimin yardımları ve bana her zaman yanımda olduğunu hissettirmesi benim için çok değerliydi. Ona ne kadar teşekkür etsem az. İyi ki varsın..

Duygu SÖZAY

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ix
ABSTRACT	xi
BÖLÜM I.....	xi
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç ve Önem.....	3
1.3. Problem Cümlesi/Alt Problem Cümleleri.....	4
1.4. Sınırlılıklar	5
1.5. Varsayımlar.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
1.7. Kısaltmalar.....	6
BÖLÜM II.....	8
2.1.Kişilik.....	8
2.2.Ayırıcı Özellik Yaklaşımı	11
2.3.Beş Faktör Kişilik Kuramı	13
2.3.1.Dışadönüklük - İçedönüklük.....	14
2.3.2.Uyumluluk (Yumuşak Başlılık/Uzlaşılabilirlik) – Uyumsuzluk (Hırçınlık/Dikbaşlılık).....	15
2.3.3.Sorumluluk (Öz Disiplin) – Sorumsuzluk (Dağınıklık).....	15
2.3.4.Nevrotizm (Duygusal Dengesizlik) – Duygusal Denge	16
2.3.5.Gelişime Açıklık (Deneyime Açıklık) – Tutuculuk(Gelişmemişlik)	16
2.4.Pozitif – Negatif Duygu	17
2.4.1.Duygu Kavramı Tanımı ve Kapsamı.....	17
2.4.2.Duyguların Değerlendirilmesi.....	19
2.5.Yaşam Doyumu.....	20
2.5.1.Yaşam Doyumu Tanımı ve Kapsamı	20
2.5.2.Yaşam Doyumu Kuramları	23
2.5.2.1.Ereksel Kuram (Belli Noktaya Erişme Kuramı)	23
2.5.2.2.Bağ Kuramı	24
2.5.2.3.Etkinlik(Aktivite) Kuramı.....	24
2.5.2.4.Yargı Kuramı	24
2.5.2.5.Tavandan Tabana-Tabandan Tavana Kuramı / Yukarıdan Aşağıya-Aşağıdan Yukarıya Kuramı.....	25
2.5.2.6.Haz ve Acı Kuramı.....	25

2.6.İlgili Araştırmalar	26
2.6.1.Beş Faktör Kişilik Özellikleri İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	26
2.6.2.Beş Faktör Kişilik Özellikleri İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	28
2.6.3.Pozitif-Negatif Duygular İle ilgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	30
2.6.4.Pozitif-Negatif Duygular İle ilgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	31
2.6.5.Yaşam Doyumu İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	31
2.6.6.Yaşam Doyumu İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	33
BÖLÜM III	35
3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni	35
3.2. Evren ve Örneklem.....	35
3.3. Veri Toplama Araçları ve Süreci.....	38
3.4. Verilerin Analizi.....	40
3.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği.....	41
3.6. Araştırmacının Rolü.....	42
BÖLÜM IV	43
BULGULAR.....	43
4.1.Ölçek Puanlarının Normallik Test Sonuçları	43
4.2.Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Betimsel İstatistikleri	44
4.3.Lise Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleri, Pozitif-Negatif Duygu ve Yaşam Doyumu Düzeyleri İle Çeşitli Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular	45
4.3.1.Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Düzeyleri ile Cinsiyet Arasındaki Farka Yönelik T-Testi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular.....	45
4.3.2.Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Düzeyleri ile Yaşları Arasındaki Farka Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular	47
4.3.3. Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Düzeyleri ile Sınıf Düzeyleri Arasındaki Farka Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular.....	50
4.3.4.Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Düzeyleri ile Algılanan Aile Gelir Düzeyi Arasındaki Farka Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular.....	52
4.3.5.Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Düzeyleri ile Anne Baba Birliktelik Durumu Arasındaki Farka Yönelik T-Testi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular.....	55
4.3.6.Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Düzeyleri ile Ebeveynlerin Hayatta Olup Olmama Durumu Arasındaki Farka Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular	56
4.4.Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Puanları Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular	58
4.5.BFKÖ'nin PND ve YD Üzerindeki Etkisinin Test Edilmesine Yönelik Yapılan Regresyon Analizi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular	60
BÖLÜM V	67
5.1.Tartışma.....	67

5.2.Sonuç ve Öneriler.....	73
KAYNAKÇA.....	78
EK 1.	103
EK 2.....	102
EK 3.....	105
EK 4.....	106
EK 5.....	108



TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Katılımcıların cinsiyete göre frekans ve yüzde değerleri.....	35
Tablo 2 Katılımcıların yaşa göre frekans ve yüzde değerleri.....	35
Tablo 3 Katılımcıların sınıf düzeyine göre frekans ve yüzde değerleri.....	35
Tablo 4 Katılımcıların ailesinin gelir düzeyine göre frekans ve yüzde değerleri.....	36
Tablo 5 Katılımcıların anne babalarının birliktelik durumlarına göre frekans ve yüzde değerleri.....	36
Tablo 6 Katılımcıların anne babalarının hayatta olup olmadığına göre frekans ve yüzde değerleri.....	37
Tablo 7 BFKÖ ve PNDÖ alt boyutları ve YDÖ'nin çarpıklık ve basıklık değerleri.....	42
Tablo 8 BFKÖ ve PNDÖ alt boyutları ve YDÖ'nin mod, medyan ve aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri.....	43
Tablo 9 BFKÖ alt boyutlarının betimleyici istatistik sonuçları.....	43
Tablo 10 PNDÖ alt boyutlarının betimleyici istatistik sonuçları.....	44
Tablo 11 YDÖ'nin betimleyici istatistik sonuçları.....	44
Tablo 12 BFKÖ ve alt boyut puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları.....	44
Tablo 13 PNDÖ ve alt boyut puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları.....	45
Tablo 14 YDÖ puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları.....	46
Tablo 15 BFKÖ alt boyut puanlarının yaşlara göre tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	46
Tablo 16 BFKÖ alt boyut puanlarının yaşlara göre varyansların homojenliği testi sonuçları.....	47
Tablo 17 PNDÖ alt boyut puanlarının yaşlara göre tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	47
Tablo 18 PNDÖ alt boyut puanlarının yaşlara göre varyansların homojenliği testi sonuçları.....	48
Tablo 19 YDÖ puanlarının yaşlara göre tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	48
Tablo20 BFKÖ alt boyut puanlarının sınıf düzeyine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	49
Tablo21 BFKÖ alt boyut puanlarının sınıf düzeyine göre varyansların homojenliği testi sonuçları.....	49
Tablo22 PNDÖ alt boyut puanlarının sınıf düzeyine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	50
Tablo23 PNDÖ alt boyut puanlarının sınıf düzeyine göre varyansların homojenliği testi sonuçları.....	50

Tablo 24 YDÖ puanlarının sınıf düzeyine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	51
Tablo 25 BFKÖ alt boyut puanlarının ailelerinin gelir düzeyine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	51
Tablo 26 BFKÖ alt boyut puanlarının ailelerinin gelir düzeyine göre varyansların homojenliği testi sonuçları.....	52
Tablo 27 PNDÖ alt boyut puanlarının ailelerinin gelir düzeyine göre yek yönlü varyans analizi sonuçları.....	52
Tablo 28 PNDÖ alt boyut puanlarının ailelerinin gelir düzeyine göre varyansların homojenliği testi sonuçları.....	53
Tablo 29 YDÖ puanlarının ailelerinin gelir düzeyine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	53
Tablo 30 BFKÖ alt boyut puanlarının anne baba birliktelik durumuna göre t-testi analizi sonuçları.....	54
Tablo 31 PNDÖ alt boyut puanlarının anne baba birliktelik durumuna göre t-testi analizi sonuçları.....	54
Tablo 32 YDÖ puanlarının anne baba birliktelik durumuna göre t-testi analizi sonuçları.....	55
Tablo 33 BFKÖ alt boyut puanlarının ebeveynlerin hayatta olup olmama durumuna göre tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	55
Tablo 34 PNDÖ alt boyut puanlarının ebeveynlerin hayatta olup olmama durumuna göre tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	56
Tablo 35 YDÖ alt boyut puanlarının ebeveynlerin hayatta olup olmama durumuna göre tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	57
Tablo 36 BFKÖ alt boyutları, PNDÖ alt boyutları ve YDÖ puanları arasındaki korelasyon analizi sonuçları.....	57
Tablo 37 PNDÖ Alt Boyutları ve YDÖ Puanları Arasındaki Korelasyon Anlizi Sonuçları.....	58
Tablo 38 Beş faktör kişilik özelliklerinin pozitif duygu düzeyini yordamasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi sonuçları.....	59
Tablo 39 Beş faktör kişilik özelliklerinin negatif duygu düzeyini yordamasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi sonuçları.....	61
Tablo 40 Beş faktör kişilik özelliklerinin yaşam doyumu düzeyini yordamasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi sonuçları.....	63

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Duyguların oluşum şeması.....	16
Şekil 2. Beş faktör kişilik özelliklerinin pozitif duygu düzeyini yordaması araştırma modeli.....	61
Şekil 3. Beş faktör kişilik özelliklerinin negatif duygu düzeyini yordaması araştırma modeli.....	63
Şekil 4. Beş faktör kişilik özelliklerinin yaşam doyumu düzeyini yordaması araştırma modeli.....	64



ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE BEŞ FAKTÖRLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, POZİTİF NEGATİF DUYGU VE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin beş faktörlü kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Çalışma kapsamında kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu puan ortalamalarının bazı sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve kişilik özelliklerinin pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumunu yordama gücü incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemini Çanakkale ili Biga ilçe merkezinde bulunan altı farklı lisede 9., 10., 11. ve 12. sınıflarda öğrenim gören toplam 588 öğrenci oluşturmaktadır. Bu öğrencilerden 331 tanesi kız 255 tanesi erkektir. Örneklemin belirlenmesinde seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada veri toplama araçları olarak “Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği”, “Pozitif-Negatif Duygu Ölçeği”, “Yaşam Doyumu Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Verilerin analizi SPSS 21 programı kullanılarak yapılmıştır. Analizlerde “T-Testi”, “Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)”, “Pearson Momentler Korelasyon Analizi” ve “Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi” tekniklerinden yararlanılmıştır.

Araştırma sonucuna göre dışadönüklük, sorumluluk ve nevrotiklik kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu puan ortalamalarında cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılıklar bulunmuştur. Yaş ve sınıf düzeyi puan ortalamalarına göre dışadönüklük ve negatif duygu alt ölçek puanlarında anlamlı düzeyde farklılık olduğu ortaya konmuştur. Ailenin gelir düzeyine göre dışadönüklük, sorumluluk ve negatif duygu alt ölçek puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Anne babanın birliktelik durumu açısından ise sadece pozitif duygu alt ölçek puan ortalamalarının farklılaştığı tespit edilmiştir. Anne babanın hayatta olup olmaması durumuna göre tüm kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu ölçek paunlarında herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır.

Araştırma sonucunda dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk; pozitif duygu ve yaşam doyumu ile pozitif, negatif duygu ile negatif yönde ilişkilidir. Nevrotiklik; pozitif duygu ve yaşam doyumu ile negatif, negatif duygu ile pozitif yönde ilişkilidir. Gelişime açıklık sadece pozitif duygu ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Gelişime açıklık ile negatif duygu ve yaşam doyumu arasında bir ilişki saptanmamıştır. Pozitif duygu ile yaşam doyumunun pozitif yönde, negatif duygu ile yaşam doyumunun ise negatif yönde ilişkili

olduğu görölmüştür. Sorumluluk, gelişime açıklık, dışadönüklük ve nevrotiklik özelliklerinin pozitif duyguyu yordadığı ve bu dört değişkenin birlikte pozitif duygunun %21,4'ünü açıkladığı görölmüştür. Negatif duyguyu nevrotiklik, dışadönüklük ve uyumluluk kişilik özelliklerinin yordadığı ve bu üç değişkenin birlikte negatif duygunun %24,7'sini açıkladığı görölmüştür. Yaşam doyumunun yordayıcılarının ise sorumluluk, dışadönüklük, nevrotiklik ve uyumluluk kişilik özellikleri olduğu görölmüştür. Bu dört değişkenin birlikte yaşam doyumunun %13'ünü açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen tüm bulgular ilgili alan yazın incelenerek tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beş faktörlü kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu, yaşam doyumu.



ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN FIVE FACTOR PERSONALITY TRAITS, POSITIVE-NEGATIVE EMOTION AND LIFE SATISFACTION IN HIGH SCHOOL STUDENTS

The purpose of this study is to examine the relationships between the five-factor personality traits, positive-negative emotion and life satisfaction levels of high school students. Within the scope of the study, whether personality traits, positive-negative emotion and life satisfaction score averages differ according to some sociodemographic variables and the power of personality traits to predict positive-negative emotion and life satisfaction.

The sampling of the research consists of a total of 588 students studying in 9th, 10th, 11th and 12th grades in six different high schools in the Biga district center of Çanakkale. 331 of these students are female and 255 are male. Today sampling method, one of the non-random sampling methods, was used to determine the sample.

In the research, "Five Factor Personality Scale", "Positive-Negative Emotion Scale", "Life Satisfaction Scale" and "Personal Information Form" were used as data collection tools.

The data were analyzed using the SPSS 21 program. He used the techniques of "T-Test", "One-Way Variance Analysis (ANOVA)", "Pearson Moments Correlation Analysis" and "Progressive Multiple Regression Analysis".

According to the results of the study, significant differences were found in terms of extroversion, responsibility and neuroticism personality traits, positive-negative emotion and life satisfaction scores by gender. It was revealed that there is a significant difference in extraversion and negative emotion subscale scores according to the mean scores of age and grade level. It was observed that the mean scores of the extroversion, responsibility and negative emotion subscale differed significantly according to the income level of the family. In terms of the togetherness of the parents, it was determined that only the positive emotion subscale mean scores differed. There was no difference in all personality traits, positive-negative emotions, and life satisfaction scores, depending on whether the parents were alive or not.

As a result of the research, extraversion, compatibility and responsibility; positive emotion and life satisfaction are positively associated with negative emotion. Neuroticism; It is negatively related to positive emotion and life satisfaction, positively related to negative emotion. Openness to development is only positively associated with positive emotion.

There was no relationship between openness to development and negative emotion and life satisfaction. It was observed that positive emotion and life satisfaction were positively related, and negative emotion and life satisfaction were negatively related. It was observed that responsibility, openness to development, extraversion and neuroticism predicted positive emotion and these four variables together explained 21.4% of positive emotion. It was observed that neuroticism, extraversion and compatibility personality traits predicted negative emotion and these three variables together explained 24.7% of negative emotion. It has been observed that the predictors of life satisfaction are personality traits of responsibility, extraversion, neuroticism and compatibility. It is concluded that these four variables are explained 13% of the life satisfaction together. All the findings obtained were discussed by examining the relevant literature.

Keywords: Personality traits of five factors, positive-negative emotion, life satisfaction

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amaç ve önemi, problem cümlesi ve alt problemleri, sınırlılıkları, varsayımlar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Ergenlik dönemi, gelişimin önemli evrelerinden biridir. Çalkantılı ve karmaşık bir dönem olarak adlandırılan bu dönem, kişilik gelişimi açısından da önemli görülmektedir. Bu sebeple, ergenlik dönemindeki bireyler tarafından kişilik özelliklerinin fark edilmesi ve bu özelliklerin değerlendirilmesi zamanla önem kazanmaktadır. Lise öğrenimi gören öğrencilerin içinde bulundukları gelişim dönemi çocukluktan gençliğe adım atılan bir zaman aralığıdır. Bu zaman aralığı ergenlik dönemini kapsamaktadır. Bu süreçte kişilik gelişimi bireyin çevresiyle devamlı olarak etkileşimi ve uyumuyla beraber ergenlik döneminin sonuna doğru son şeklini almış olur (Yörükoğlu, 1993). Bu dönem aynı zamanda genç bireyler için bir arayış dönemidir. Kişilik arayışı ergen bireylerin bu süreçte yaşadıkları bir durumdur. Ergen bireyler bu dönemde “Ben Kimim?” sorusunun cevabını ararlar (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Kişiliğin yalnızca bir tanımı yapılamadığı gibi kişiliği tek yönlü olarak değerlendirmenin de olanağı yoktur. Kişiliğin değerlendirilmesi araştırmacı ve bilim insanlarının yaklaşımlarına göre değişiklik göstermektedir (Burger, 2006). Bunun yanında Yazgan İnanç ve Yerlikaya’ya (2014) göre kişiliğin tanımı yapılırken ortak öğelere vurgu yapan, birbirlerine oldukça benzeyen tanımlamalar olduğu gerçekliği de vardır. Bu durum dikkate alındığında; bireyleri diğerlerinden farklı kılan, bireye has olan, tutarlılık gösteren ve kalıplaşmış özellikler bütünü kişilik olarak tanımlanmaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Tarih boyunca kişiliğin boyutlarını veya dinamiklerini ortaya çıkarmaya çalışan birçok kuram öne sürülmüştür. Fakat son 20 yıl içerisinde kişiliği meydana getiren temel bileşenlerin dışadönüklük, sorumluluk, uyumluluk, duygusal denge (nevrotizm) ve deneyime açıklık başlıkları altında incelenebileceği ortaya atılmıştır (Ivancevich ve Matteson, 2002). Paul Costa ve Robert McCrea’nın 1985 yılında geliştirdikleri ve alana sundukları beş faktör kişilik kuramı, kişilik özelliklerinin tümünü kapsayan ve tüm kişilik özellikleri de ayrıntılı bir şekilde açıklayan evrensel ve kişilik özelliklerini gözleme dayalı olarak beş boyutta sınıflara ayıran bir kuramdır (Demirci ve diğerleri, 2007). Beş faktör kişilik kuramı insanların kişisel farklılıklarının dünyada var olan tüm dillerde kodlanacağı, günlük konuşma

diline kelimeler ile dahil olacağı ve bu kelimelerden hareketle insanların kişilik yapısını barındıracak bir sınıflara ayrılma sisteminin oluşturulabileceği varsayımına dayanır (Yıldırım, 2003).

Dışadönüklük, bireyin sosyal ortamlarda kurduğu ilişkilerde rahat olması olarak tanımlanabilir. Dışadönük kişilik yapısına sahip bireylerin odağında diğerleri vardır. Dışadönük bireyler sosyal, konuşkan, dominant, enerjik ve aktif olma özelliklerine sahiplerdir (McSchane ve Von Glinow, 2005). McCrea ve Costa (2003) sorumluluğu, her ne kadar bireyin çevresinde dikkatini dağıtabilecek unsurlar olsa ve bireyde sıkılma meydana gelse de bireyin işini yapmaya devam etmesi olarak tanımlamaktadır. Sorumluluk sahibi bireyleri Somer (1998a) azimli, hırslı, çalışkan, dikkatli, kontrolcü, önlem alan, istikrarlı ve prensip sahibi olan bireyler olarak nitelendirirken; Wagerman ve Funder (2007) sorumluluk sahibi kişilerin aynı zamanda güvenilir ve dakik olduklarını da belirtir. Uyumluluk, bireylerin çevresinde bulunan diğer kişilerle birlikte hareket edebilme becerileridir (Taştumur, 2018). Uyumluluk kişilik özelliğine sahip kişilerin sepatik, saygılı, içten, anlayışlı olabilme gibi özelliklere sahip olduğu bilinmektedir (Morsünbül, 2014). Duygusal denge boyutu, bireyin duygu durumundaki değişimleri ve bu değişimlere yönelik bireylerin kontrol derecesi ile ilişkilidir (Özer, 2013). Duygusal denge sıklıkla duygusal değişkenlik (nevrotizm) olarak adlandırılmaktadır. Gelişime açıklık kişilerarası ilişkilerde açık olmaktan ziyade farklı tecrübeler edinmeye ve deneyimler yaşamaya açık olmak olarak ifade edilmiştir (Burger, 2006; Şencan, 2013). Gelişime açık kişiler, iddialı, girişimci, işbirlikçi özellikleriyle bilinir (Soto ve Jackson, 2013). Bunun sonrasında kişilik özellikleri ile ilişkili olan duygulara ve duyguların değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Duygu, davranışsal olarak uyku halinin derinliklerinden başlayarak gerilimin yüksek olduğu noktalara erişebilecek kadar değişiklik gösterebilen genel uyarılmışlık hali olarak tanımlanan heyecan, ulaşmak istediklerimizi ve kaçınmak istediğimiz şeyleri tespit eden, bizi yönlendiren ve bizi güdüleyen bir kuvvettir (Ersanlı, 2003). Duyguların değerlendirildiği çalışmalar önceki zamanlarda tek boyutlu olarak ele alınırken son yıllarda yapılan duygu değerlendirme çalışmalarında duygular birbirinden bağımsız iki boyutta ele alınmıştır. Bu boyutlar pozitif duygu ve negatif duygu boyutlarıdır. Merak eden (ilgili), heyecanlanan, gücü olan, heves eden, gururlu, uyanık ve gözü açık olan (canlı, atik), yaratıcı düşünebilen, kararlarının arkasında olan (azimli), dikkat eden ve aktif olan ifadeleri pozitif duyguları ifade ederken; sıkıntı içinde, mutsuz (üzgün), suçlu, korkmuş, düşmanca, alıngan, utanmış, sinirli ve tedirgin(gergin) ifadeleri ise negatif duyguları tanımlamaktadır (Watson, Clark ve Tellegen, 1988).

Pozitif ve negatif duygular ile ilişkili olabileceği düşünülen kavramlardan biri de yaşam doyumdur. Yaşam doyumu Neugarten (1961)'e göre, kişilerin amaçlarına ulaşırken yaptıkları bilişsel değerlendirmeleri içeren yaşamdan elde edilebilenler ile

beklenenlerin karşılaştırılması ile ortaya çıkan sonuçtur. Yaşam doyumunu tamamlayan kavramların mutluluk ve öznel iyi oluş olduğu ve öznel iyi oluşun kişisel yaşanmışlıklara dair düşünceler ve algılardan oluşan bilişsel boyutunu yansıtmaktadır (Argyle, 2001; Diener, 1984). Öznel iyi oluş ise kişilerin hem pozitif-negatif duygularını hem de yaşam doyumunu kişisel ve bilişsel olarak değerlendirmesidir (Diener, 1984).

Yaşam doyumu kavramı ile farklı kavramlar arasındaki ilişki birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Yapılan alan yazın taramasından sonra yaşam doyumu ile duygusal zeka, benlik saygısı, iyimserlik, bireysellik, psikolojik sağlamlık, öz-anlayış ve öz yeterlik gibi bazı kavramlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Kırtıl, 2009; Alibekiroğlu, Akbaş, Bulut Ateş ve Kırdök, 2018; Eryılmaz, 2012; Diener ve Diener, 1995; Çapri, Özkendir, Özkurt ve Karakuş, 2012).

Alan yazın incelendiğinde, beş faktörlü kişilik özellikleri alt boyutları ve farklı değişkenler ile çeşili çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Ancak yaşam doyumu ve pozitif-negatif duygu değişkenlerinin lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin beş faktörlü kişilik özellikleri ile beraber incelendiği başka bir çalışmanın olmadığı fark edilmiştir. Bu değişkenlerin birbirleri ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla beş faktörlü kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi sonucunda bu değişkenler arasında anlamlı ilişkilerin bulunabileceği öngörülmektedir.

Bu çalışmada alan yazına katkıda bulunmak ve lise öğrencilerinin kişilik özelliklerinin neler olabileceğine dair farkındalık oluşturmak, pozitif-negatif duygular ile yaşam doyumunu açıklamak adına beş faktörlü kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu birlikte incelenmiştir. Özellikle lise çağındaki ergen bireylerin beş faktörlü kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkileri incelenerek elde edilen bulguların ortaya konulmasının ilgili alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmada, beş faktörlü kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygular ve yaşam doyum düzeyi arasında bulunacak ilişkilerin, lisede çalışan okul psikolojik danışmanlarının öğrenciler ile yapacağı çalışmalarda yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. Ergen bireylerin kişilik özellikleri hakkında daha detaylı bilgi sahibi olunmasının, pozitif ve negatif duygu durumlarının ve yaşam doyumu düzeylerinin saptanmasının olumsuz kişilik özellikleri, negatif duygular ve düşük düzeyde yaşam doyum düzeyi gibi konularla mücadele etme aşamasında hem öğrencilere hem de öğretmenlere faydalı olabileceği düşünülmektedir.

1.2. Amaç ve Önem

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin beş faktörlü kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Çalışma kapsamında ayrıca bu boyutların puan ortalamalarının cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi,

sosyoekonomik düzey (algılanan aile geliri), ebeveynlerin medeni durumu ile hayatta olup olmadığı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenecektir. Araştırmada aynı zamanda lise öğrencilerinin kişilik özelliklerinin, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu düzeylerini yordama gücünü incelemek de amaç edinilmiştir.

Alan yazın incelendiğinde pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin araştırıldığı ve bu ilişkileri beş faktörlü kişilik özellikleri ile ilişkilendiren başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ayrıca alan yazına bakıldığında yapılan araştırmaların çoğunluğu üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilmiş, lise öğrencileri ile yapılan araştırmaların yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Bu konuda alanda eksiklik olduğu düşünülmüştür. Ergenlik dönemi içerisinde farklı yaş ve sınıf düzeylerinde yer alan lise öğrencilerinin pozitif negatif duygu durumlarının ve yaşam doyumu düzeylerinin beş faktörlü kişilik özellikleri açısından ergenlik çağında inceleniyor olmasının fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanında negatif duyguların daha yoğun yaşanmasının ve yaşam doyumlarının düşük düzeyde olmasının genç yetişkinlik ve yetişkinlik dönemleri öncesinde saptanması açısından da önemli görülmektedir. Çalışmadan elde edilecek bulguların genç yetişkinlik ve yetişkinlik dönemi öncesinde yaşanabilecek sorunların belirlenmesinde ve bu sorunlara yönelik erken çözüm önerileri geliştirmede önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırmada elde edilen sonuçların ergen bireylerin gelişimlerinin daha sağlıklı ilerlemesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. İlgili konuya yönelik gerekli iyileştirme ve geliştirme çalışmalarında, araştırmada yer alan lise öğrencilerinin beş faktörlü kişilik özelliklerinin belirlenmesinde ve ergen bireylerin pozitif duyguları daha sık yaşamasına yönelik düzenleme çalışmalarında yol gösterici bir ışık olacağı ön görülmektedir. Okullarda yapılacak rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinde ise lisede çalışan psikolojik danışmanların öğrenciler ile yapacağı rehberlik faaliyetlerine de araştırma sonuçlarının yön verebileceği düşünülerek yapılan araştırma önemli görülmektedir. Yapılan çalışmanın önemli görüldüğü başka bir nokta ise ergenlik dönemindeki bireylerin öznel iyi oluş düzeylerine de dolaylı yoldan ulaşılabilecek olmasıdır. Bu duruma (Lyubomirsky, 2001) öznel iyi oluş kavramının ölçülmesinde yaşam doyumu ölçeği ile pozitif-negatif duygu ölçeğinin değerlendirilmesini içeren maddeler kullanılmaktadır şeklinde açıklık getirmiştir.

1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri

Lise öğrencilerinin beş faktörlü kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır? Ergenlik dönemindeki bireylerin beş faktörlü kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu düzeyleri cinsiyet, sosyoekonomik düzey, ebeveynlerin medeni durumu ile hayatta

olup olmadığı gibi demografik değişkenler açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık göstermekte midir?

1. Lise öğrencilerinin beş faktör kişilik özellikleri nelerdir?
2. Lise öğrencilerinin pozitif-negatif duygu düzeyleri nelerdir?
3. Lise öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri nelerdir?
4. Lise öğrencilerinin beş faktörlü kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?
- 4.a. Dışadönüklük kişilik özellikleri ile pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?
- 4.b. Uyumluluk kişilik özellikleri ile pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?
- 4.c. Sorumluluk kişilik özellikleri ile pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?
- 4.d. Nevrotiklik kişilik özellikleri ile pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?
- 4.e. Deneyime açıklık kişilik özellikleri ile pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?
5. Lise öğrencilerinin beş faktör kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu düzeyleri cinsiyet, algılanan aile gelir düzeyi, ebeveynlerin medeni durumu ile hayatta olup olmadığı gibi demografik değişkenler açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık göstermekte midir?
6. Lise öğrencilerinin kişilik özellikleri pozitif-negatif duygu düzeylerini yordamakta mıdır?
7. Lise öğrencilerinin kişilik özellikleri yaşam doyumu düzeylerini yordamakta mıdır?

1.4. Sınırlılıklar

- Yapılan araştırma 2019-2020 eğitim öğretim yılında Çanakkale ili Biga ilçesinde seçilen 6 farklı ortaöğretim kurumunda öğrenim gören 9., 10., 11. ve 12. sınıf öğrencileri ile sınırlandırılmıştır.
- Lise öğrencilerinin beş faktörlü kişilik özelliklerinin belirlenmesi beş faktörlü kişilik ölçeğinden, elde edilen veriler ile sınırlandırılmıştır.
- Lise öğrencilerinin pozitif negatif duygu düzeylerinin belirlenmesi pozitif negatif duygu ölçeğinden elde edilen veriler ile sınırlandırılmıştır.
- Lise öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin belirlenmesi yaşam doyumu ölçeğinden elde edilen veriler ile sınırlandırılmıştır.

- Lise öğrencilerinin cinsiyet, yaş, sınıf, sosyoekonomik düzey, ebeveynlerin medeni durumu ile hayatta olup olmadığı gibi değişkenlerin belirlenmesi araştırmayı yapan kişinin hazırladığı kişisel bilgi formu ile sınırlandırılmıştır.
- Kişisel bilgi formunda yer alan anne babanın birlikte durumu ifadesi sadece boşanmış ve birlikte olarak iki seçenekle sınırlandırılmıştır.
- Yapılacak araştırmanın sonuçları araştırma için belirlenen örneklem grubundan elde edilen veriler ile sınırlandırılmıştır.
- Yapılacak araştırmanın sonuçları benzer örneklem grupları ile yapılan araştırmaların genellemeleri ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Varsayımlar

- Örneklemen evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
- Araştırmaya dahil olan lise öğrencilerinin ölçme araçlarına gereken özeni gösterdiği, sorulara içten ve samimi bir şekilde yanıt verdiği varsayılmıştır.
- Kullanılan ölçe araçlarının ölçmeyi amaçladığı özellikleri hatasız olarak ölçtüğü varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Kişilik: Bireyi diğerlerinden ayıran kendine özgü olan tüm özelliklerinin bütünüdür (Sayar ve Dinç, 2013).

Beş Faktörlü Kişilik: Evrensel ve eksik olmadan var olan tüm kişilik özelliklerinin, gözlemlenebilir bir şekilde beş temel boyutta ele alınması ve sınıflandırılmasıdır (Demirci, Özler ve Girgin 2007).

Duygu: Dışarıdan gelen bir uyarıcı özelliğinin (ses, koku, renk, şekil, sıcaklık, tat...) veya insan bedeninin içinde gerçekleşen bir değişimin (açlık, susuzluk, bulantı, cinsel heyecan...) ortaya çıkardığı duygu yaşandığı hal ya da bilinçlilik hali (Budak, 2001).

Pozitif Duygu: Kişilerin kendilerini hevesli, aktif, heyecanlı, uyanık (atık) olarak yansıtmalarıdır. Pozitif duygusallık meraklı (ilgili), heyecanlı, güçlü, hevesli, uyanık (canlı, atik) duyguları kapsamaktadır (Watson, Clark ve Tellegen, 1988).

Negatif Duygu: Öfke, hor görme, iğrenme, suçluluk, korku ve ürkeklik gibi çeşitli itici duygu durumlarını kapsar. Kişisel sıkıntı yaratan ve kişilere haz vermeyen sorumluluğun genel ölçüsü olarak ifade edilir (Watsan ve diğerleri, 1988).

Yaşam Doyumu: İnsanların hayattan neler bekledikleri ve sahip oldukları şeylerin karşılaştırılması sonucu deneyimlediği doyum (Özer ve Karabulut, 2003).

Ortaöğretim: İlköğretim dönemi bittikten sonra öğrenimine devam etmek isteyen öğrenciler için teknik ve mesleki alanları da içerecek şekilde planlanan üniversite öğrenimine hazırlık süreci, öğretim dönemi, orta tedrisat. (sozluk.gov.tr).

1.7. Kısaltmalar

BFKÖ: Beş faktör kişilik ölçeği

PNDÖ: Pozitif-negatif duygu ölçeği

YDÖ: Yaşam doyumu ölçeği

PD: Pozitif duygu

ND: Negatif duygu

YD: Yaşam doyumu

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın kuramsal çerçevesini kişiliğin tanımı, ayırıcı özellik yaklaşımı, beş faktör kişilik modeli (kuramı) ve alt boyutları, duygu kavramı tanımı ve kapsamı, duyguların değerlendirilmesi, yaşam doyumu tanımı ve kapsamı ile yaşam doyumu kuramları oluşturmaktadır. Ayrıca beş faktör kişilik kuramı, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu ile ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılan çeşitli araştırmalar da yer verilmiştir.

2.1. Kişilik

Belirlenmiş bir süreç, zaman dilimi ve davranış düzlemi içerisinde, bireyin dış dünyasını meydana getiren faktörlerin birbirine benzeyen özellikleri vardır. Belirli bir sosyal çevreye ait olan bireyler aynı çevrede olmalarına rağmen sosyal çevrelerinden hem farklı şekilde etkilenirler hem de aynı sosyal çevreden gelen uyarıcılara verdikleri tepkiler farklılık gösterir. Bu durumların ortaya çıkardığı sonuçlara göre bireylerin davranışlarının çözüme kavuşturulması, düzenlenmesi ve ön görülmesi zor bir hal almaktadır. Ortaya çıkan bu farklılıkların sebebi incelendiğinde veya sonuçlarının belirlenmesi amaçlandığında kişilik kavramı bizi karşılamaktadır (Hogan, 1996).

Çok sık kullanılmasına, bilimsel olarak araştırılmasına, incelenmesine ve açıklanmasına yönelik çeşitli kuramsal yaklaşımların da var olmasına rağmen “kişilik” kavramının alan araştırmacıları arasında ortak bir karara vardıkları genel bir tanımı yoktur. Bireylerin günlük hayatlarında dile getirdikleri kişilik kelimesinin içeriği, başkalarının bizim üzerimizde bıraktığı izlenimi aktarmaya yarayan değerlendirici; sıfatla birlikte kullanımıyla ise göze çarpıcı gelen bir özelliği ifade etmeye yardımcı olan betimleyici bir nitelik taşımaktadır (İnanç ve Yerlikaya, 2014). Kişilik kavramı, yüzyıllar boyunca sosyal hayatın bir parçası olarak hayatın içinde yer almıştır. Kişilik kavramının içeriğini oluşturduğu kişilik psikolojisi de 1930’ lu yıllarda diğer bilim dallarından ayrılarak ayrı bir bilim dalı olarak bilimsel anlamda gelişimine başlamıştır (Yelboğa, 2006).

Kişilik; yaşamın insanlara kalıtsal ve çevresel özellikler olarak yüklemiş olduğu, belirlenmiş bir zamanda devamlılığını koruduğu duygu, düşünce ve eylemler gibi psikolojik davranışlarındaki farklılıkların ve ortaklıkların tümünü belirleyen bir eğilimdir (Hellriegel, Slocum ve Woodman, 1989). Schultz ve Schultz (2005) bireylerin davranışlarının ne olacağı hususunda öngörülere olanak veren bir yapının kişilik olduğunu söyler. Kişiliğin hiçbir zaman farklılaşmayan bir yapı olmadığını, birdenbire olan farklılaşmalara dayanıklı olduğunu savunur. Aynı zamanda kişilik farklı olaylar karşısında değişebilen bir yapıdadır.

Tıpkı çoğu zaman sakin tavırlar sergileyen bir kişinin farklı bir olayla karşı karşıya kaldığında panik, heyecanlı veya gergin olabildiği gibi. Kişilik, kişinin doğduğu andan itibaren sahip olduğu ve sonradan kazandığı donanımlardan ibarettir. Kişinin doğuştan sahip olduğu donanımlar kişinin biyolojik boyutta var olduğunu açıklar. Kişinin sonradan kazandığı donanımlar ise kişiliğin sosyal boyutta var olduğunu ifade eder. Kişinin ortaya koyduğu onu ifade eden tutum ve davranışlarının tamamı bu donanımların bir bütün halinde ortaya çıkardığı süreçler olarak ifade edilir (Akyıldız, 2006). Allport, kişiliğin elli farklı tanımını yapmış ve bir tanımında kişiliği, kişinin hem çevresine hem de kendisine has ve biricik uyumunu sağlayan psikofiziksel sistemlerin bireyin içinde oldukları dinamik organizasyonu olarak ifade etmiştir. Bu ifadede psikofiziksel kavramı ile kişiliğin tamamen ruhsal ya da tamamen nöral olmadığı, ikisinin birleşimi ile oluştuğu anlatılmak istenmiştir (Altınköprü, 2000; Cloninger ve Svrakic, 2000). Kişiliğin tanımı ve ölçülmesi ile ilgili farklı kuramcılar tarafından görüş belirtilirken McCrea ve Costa (1989) tarafından kişilik; kişilerin karşılaştıkları farklı durumlardaki davranışlarını açıklayan, devamlılığın olduğu, kişiler arası gerçekleşen, duyguları içinde barındıran, motivasyonel ve tecrübe edilebilen etkileşimin bir biçimi olarak belirtilmiştir. Birçok kuramcıya göre de kişilik, birey ile ilişkili zihinsel, duygusal, sosyal ve fiziksel olan neredeyse her şeyi kapsamaktadır (Ewen, 2014). Bir kişiliğin tespit edilmesinde sadece o bireye ait kişilik özellikleri değil sosyal çevresinde etkileşim kurduğu, iletişim içerisinde olduğu diğer bireylerin kişilik özellikleri de etkili olmaktadır (Korkut, 2013). Özer (2013) tarafından kişilik, bir kişinin duyusuna, düşüncesine ve davranış şekline etki eden faktörlerin kendine ait görüntüsü olarak tanımlanırken; Dinç Özcan (2011) kişiliğin sosyal, kültürel ve çevresel faktörlerin şekil verdiği kısmen sabit olan özelliklerden, eğilimlerden ve mizaçlardan oluştuğunu ifade etmektedir. Kişilik kavramını anlayabilmek için onu oluşturan faktörlerin değerlendirilmesini gerektirmektedir. Kişiliği meydana getiren zeka (hafıza, öğrenme ve uyum gücü), duygu ve heyecanlar (sıklık, süre ve yoğunluk), kendini ifade edebilme (telafi, sağduyu, hakimiyet, uysallık), sosyal durum (sosyal girişkenlik, sosyal kimlik), beden yapısı (ağırlık, kuvvet, güzellik) gibi özelliklerdir (Çamdibi, 1983; Akt: Turhan, 2018).

Farklı tanımlar içerisinde Mayer' e (2007) göre yapılan kişilik tanımlarına ait olan bazı ortak özellikler vardır. Bu özellikler içerisinde kişiliğin düzenli, gelişim gösteren ve bireyler tarafından sergilenen davranışları açıklayabilen bireye has olan motivasyonların, duyguların ve bilişsel yapıdaki süreçlerin bir çıktısı olan sistemler bütünü olduğu ortak düşüncesidir.

Kişilik; doğuştan gelen ve çevrenin etkileşimiyle şekillenen, planlı oluşan çevrenin oluşturduğu bir olgudur. Kişiliğin doğuştan gelen bir mizaca sahip olduğu ve bu mizacın kişiliğin vazgeçilmez bir parçası olduğu kabul edilir. Kişilik davranışlarımızın yönünü belirler ve sosyal çevre içerisinde sergilenen davranışların toplamı iken bireysel dengenin

ortaya çıkardığı bir bütündür (Güney, 2000). Bireyler belirlenmiş genetik bir yapı ile dünyaya gelirler. Yaşamı boyunca sosyal çevresi ile kurdukları iletişim sayesinde sosyalleşme süreci içerisine girerler. Bu süreç kişiliğin gelişmesini ve şekillenmesini sağlamakla birlikte toplumsal rollere sahip olmayı da olanaklı hale getirecek bazı yetenek, beceri, güdü, tutum, görüşler, sosyal değerler ve normları oluşturmaktadır (Tınar, 1999). Kişiliğin yapısına ve gelişimine etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Kalıtsal ve genetik, ailesel, çevresel ve kültürel, psikolojik, coğrafi ve fiziki alanlar kişiliğin yapısını ve gelişimini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (İlgaz Yıldırım, 2014). Mahmutoglu 'na (1978) göre kişilik, genetik ve biyolojik özelliklerin birleşmesi, öğrenilmiş ve daha sonra davranış haline dönüşerek alışkanlık olan davranış şekilleri, sosyal ortamın etkisi, karşılaşılan ve çözülecek olan yaşamsal problemler ile şekillenmektedir (İşbakan, 2011).

Kişiliği tanımlarken Cüceloğlu (1993), kişilerin içteki ve dışardaki çevreleriyle oluşturduğu, bireyi diğer kişilerden ayırt eden, tutarlılık gösteren ve kalıplaşmış yapısal bir ilişki şekli olduğunu ifade etmiştir. Bu açıklamada “ayırt edicilik” ifadesi kullanılırken bireyi diğerlerinden farklı kılan özellikleri olduğu; “tutarlılık” ifadesi kullanılırken bireylerin benzer durum ve olaylarla karşılaştığında da aynı davranışı sergilediği; “yapılaşmış” ifadesi kullanılırken de kişiliğin sayıca çok birimden oluşan bir sistem olduğu ve bu birimlerin birbiri ile olan sıkı ilişkilerinin içerisinde aynı zamanda güçlü bir yapı oluşturduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Kişilik kavramına yönelik yapılan tanımlamaların ve kuramcılarının çeşitli görüşleri incelendiğinde kişilerin kendisi ve iç dünyası ile kişilerin dış dünyası ve dış dünya ile olan ilişkileri olmak üzere kişiliğin iki yönüne vurgu yapıldığı görülmüştür. Kişilerin kendisi ve iç dünyası yönü; benlik kavramı, öz güven, kişinin kendi iç dünyası ile uyumu, kişinin kendine verdiği değer, kendini değerli veya değersiz görme durumu, hedefleri, beklentileri, kendilik algısı, güçlü ve zayıf yönlerine yönelik farkındalığı kapsamaktadır. Kişilerin dış dünyası ve dış dünya ile olan ilişkileri yönü ise diğer insanlarla ve çevreyle olan ilişkileri, etkileşimi ve uyumu, bu ilişkilerden doyum alması, diğerlerini sevmesi ve onlar tarafından sevilmesi ile tarif edilmektedir (Özgüven, 1992).

Bir kişilik kuramı yalnızca bireylere ilişkin teorileri değil bireylerin yaşam hikayelerinin de değerlendirilmesini içerir. Bu durum da kişiliğin değerlendirilmesi sırasında ölçülmesi gerekli olan hem içteki psikolojik yapıları hem de gözlemlenebilen davranışsal eğilimlere ait inancıları içerisinde barındırır (Cervone, Shadel ve Jencius, 2001). Özyeşil' e (2011) göre kişilik kuramlarının temelde iki hedefi vardır. Bu hedeflerden ilki görece olarak sabitlenmiş ve bütün insanlara genellenebilecek kişilik özellikleri ile ilgili genel bir tanımlayıcı açıklama yapılabilecek olunmasıdır. İkincisi ise bireysel farklılıkların ve çeşitliliğin hem kaynaklarının hem de boyutlarının açıklanabilmesidir.

Kişilik kavramının ölçülmesi ve incelenmesine yönelik yapılan çalışmalarda araştırmacıların yoğunlaştığı alan kişiliğin farklı yönleri olmuştur. Bu bağlamda bilinçaltı mekanizmaları, genetik ve öğrenme gibi konular üzerine çalışılmış, farklı teoriler ortaya atılmıştır. Birçok yaklaşımın kişiliğin derinliklerinde yer alan mekanizmaları ve bu mekanizmaların bireye mahsus eylemleri ortaya ne şekilde çıkardığı ile ilgili çeşitli görüşleri olmuştur (Burger, 2006). Bu görüşlerden biri de beş faktör kişilik modeli olmuştur. Bu model bireylerin kişilik özelliklerinin değerlendirilmesinde sıkça kullanılan bir model halini almıştır. Beş faktör kişilik modeli özellik yaklaşımına dayanmakla birlikte kişiliğin ölçülmesinde bireylerin hem kendilerini hem de diğerlerini tanımlayan sıfatlardan yararlanılmıştır (Doğan, 2013).

Bu çalışmada, kişilik kavramını ele alan kuramlardan “Ayrıcı Özellik Yaklaşımı” içerisinde bulunan “Beş Faktör Kişilik Kuramına” yer verilmiştir.

2.2. Ayrıcı Özellik Yaklaşımı

Ayrıcı özellik yaklaşımı, kişilik özelliklerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmalara göre şekillenmiştir. Bu yaklaşım, kişiliğin sürekliliğini ve kişilik özelliklerinin kişiliğin belirleyicisi olduğunu savunan kuramsal bir yapıdır (Güney, 2011). Bu anlayışa göre bir kişiyi anlayabilmek için onu en iyi şekilde tarif edecek, tanımlayacak birkaç özelliğini bilmek ve bu boyutlar arasında kişinin nerede, hangi düzeyde olduğunu belirlemek gerekmektedir (Burger, 2006). Kuramın temellerini oluşturan çalışmalar Gordon Allport, Raymond Cattell ve Hans Eysenck tarafından yapılmıştır. Daha sonra kuram birçok araştırmacının yaptığı çalışmalar ile geliştirilmiş ve modern psikolojinin kişilik alanında yaptığı çalışmalarda yaygın olarak kullanılan yaklaşımlarından biri olmuştur (Demir, 2014). Yaklaşımların savunucusu olanlar kişiliğin gelişimini açıklamak veya değişmesini sağlamak ile daha az ilgilenmişlerdir. Kuramcılarının yoğunluklu olarak ilgilendikleri alan, kişiliği betimleyerek davranışı yordayabilme üzerine olmuştur (Ciccarelli ve White, 2016).

Ayrıcı özellik yaklaşımının amacı, insanları tanımlayabilmek ve davranışı öngörebilmek adına belirli bazı tipleri ve ayırıcı olan özellikleri belirlemektir. Ayrıcı özelliklere yönelik yapılan çalışmanın ilkinin Gordon Allport yapmıştır. Allport bu çalışmada ayırıcı özelliklerin sinir sistemindeki fiziksel öğelerden kaynaklı olduğunu belirlemiştir. Bu yaklaşımda diğer kuramlara nazaran davranışın altında yatan sebeplere daha az değinmiştir (Burger, 2006). Allport, kişiliğin yapısını oluşturan en önemli temel faktörlerin kişiyi tanımlamamızı sağlayacak ve kişiye ait olan özellikler olduğunu söyler. Bu açıklamayı da kişisel yatkınlıklar olarak ifade eder (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Allport yaptığı bir çalışmada belirlediği sekiz kriter ile ayırıcı özellikleri tanımlamıştır. Bu kriterler şunlardır:

1. Ayırıcı özellik, sadece sözü edilen bir özellik değildir. Kişiliğe ait özellikler kurgulanmamıştır. Kişilik özellikleri bireylerin her birinin var olmasının gerçekçi ve hayati bir bölümüdür.

2. Ayırıcı özelliklerin alışkanlıklardan gibi özel bir yapısı yoktur. Genellenmiş bir yapısı vardır. Ayırıcı özellikler davranışlarımızın kısmen daimi olan ve genel özelliklerini yansıtırken alışkanlıklar biraz daha özel olan yönelimleri anlatır.

3. Ayırıcı özellikler çevresel uyarıcılar ile eyleme geçirilen yapılar değildir. İnsanların özelliklerini gösterebilecek davranışlar sergilemesi için motive ederler.

4. Ayırıcı özellikler, deneysel çalışmalarda kanıtlar ile ortaya konulabilir. Dolaylı yollarla saptanabilir.

5. Ayırıcı özellikler net bir sınır ile birbirinden ayrılamazlar.

6. Ayırıcı özellikler törel veya sosyal yargı ile aynı anlamda değildir.

7. Ayırıcı özellikler onu kapsayan kişilik çerçevesinde veya genel olarak popülasyonda ne derecede görüldüğü ile incelemesi yapılabilir.

8. Ayırıcı özellikler ile bağdaşmayan veya tutarlı olmayan bazı alışkanlıklar, davranışlar o ayırıcı özelliğin olmadığı anlamına gelmez. (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2008).

Allport (1961) kısaca tanımlama yaparken ayırıcı özellik kavramını, kişi tarafından belirlenmiş bir kişiliğe ait özelliği yansıttığı ölçüye göre sınıflara ayıran bir kişilik boyutu olarak ifade etmiştir. Allport'a (1961) göre iki kişi hiçbir zaman birbirine tıpatıp benzemez. Her kişinin sergilediği davranış ona özgüdür. Davranışlar ve bireysel farklılıklar incelenirken en etkili terim ayırıcı özelliktir (Alacatlı, 2013).

Ayırıcı özellik yaklaşımının temelinde iki varsayım vardır. İlki kişilik özelliklerinin zamana bağlı olarak değişmeyeceğidir. Kişilik özellikleri farklı durumlarda da kararlılık göstermektedir. Örneğin, kişilik özelliği dışadönük, aktif ve sosyal olan bir kişi zaman içerisinde tutarlı bir şekilde aynı kişilik özelliklerini yansıtmayı sürdürecektir. İkinci varsayıma göre ise kişilerin sahip oldukları bu özellikler çeşitli ortamlarda da tutarlı olmalıdır. Kişi evde yansıttığı dışadönük ve sosyal yapıdaki özelliklerini sokakta ve iş yerinde de aynı şekilde sergilemelidir (İnanç ve Yerlikaya, 2008).

Cattell ise çalışmalarına temel kişilik özelliklerini belirlemek için başlamıştır. Çalışmalarında faktör analizi yöntemini kullanmış ve 16 tane evrensel olduğunu düşündüğü temel kişilik özelliği ortaya koymuştur. Kişiliği ölçebilecek bu 16 kişilik özelliğini ise sıcaklık, mantıklı düşünme, duygusal anlamda kararlı olma, üstünlük, neşeli olma, kural (norm) bilincinde olma, sosyal cesurluk, hassaslık, tedbirlilik, dalgınlık, hususiyet, endişe, değişime açık olma, kendi kendine yetebilme, mükemmeliyetçilik ve gerginlik olarak belirtmiştir. Cattell keşfettiği bu kişiliğin temel özelliklerini kaynak ayırıcı özellikler olarak ifade ederken, Eysenk ise kişilik yapısını birbirine bağlı olmayan ve iki ucu olan yatay ve

dikey düzlemler üzerinden incelemiştir. (Burger, 2006; Ökte, 2001). Cattell çalışmaları devam ederken kaynak ayırıcı özelliklerin yanında bir de yüzeysel ayırıcı özellikler olduğunu ifade etmiştir. Kaynak ayırıcı özellikler, kişilik yapısının derinliklerinde yer alırken yüzeysel ayırıcı özellikler gözlenebilir ve altında yatan kaynak ayırıcı özellikler tarafından yönetilen özelliklerdir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2016).

Eysenck (2000) davranışçı ve sosyal kuramlardan yararlanmakla birlikte temelini biyolojik özelliklere dayandırmaktadır. Biyolojik özelliklerin ve kalıtımın kişiliğin belirleyici olduğu görüşündedir. Eysenck, kişiliği dört düzeyde ele alıp kişiliğin üç boyutunu olduğunu savunur. Kuramının temel anlayışı, kişiliği meydana getiren faktörlerin belirli bir hiyerarşik düzen içerisinde olması gerektiği inancına dayanmaktadır. Eysenck kişiliği hiyerarşik açıdan açıklamaktadır (Erdoğan, 1996). Eysenck' e (2000) göre kişiliğin ilk düzeyi en alt düzeydir. Kişiliğin biyolojik ve kalıtsal özellikleri buradadır. İkinci düzey çevresel faktörler ile kazanılan alışkanlıklardan, bilgi ve tecrübelerin etkisiyle benzer olaylar karşısında benzer tepkiler gösterme halidir. Üçüncü düzeyde birey duygu, düşünce ve davranışları ile diğer kişilerden kolayca ayırt edilebilirken dördüncü düzeyde alışkanlıkların örgütlenmesi sonucu treytlar oluşur ve tipler ortaya çıkar. Eysenck' in ortaya koyduğu kişiliğin temel üç boyutu ise içedönüklük, dışadönüklük ve nevrotiklik olmuştur.

2.3. Beş Faktör Kişilik Kuramı

Ayırıcı özellik yaklaşımı ve kişiliğin temel boyutlarını belirlemeye yönelik çalışmalar Allport ile başlamış Cattell ve Eysenck ile devam etmiş, Robert McCrea Costa ve Paul Costa'nın yaptığı çalışmalar ile üst düzeye erişmiştir. McCrea ve Paul Costa'nın araştırmalarındaki amaç, kişiliğin yapısını ve devamlılığını incelemek olmuştur. McCrea ve Costa çalışmalarının başında dışadönüklük ve nevrotizm boyutlarına odaklanırlarken ilerleyen süreçte deneyime açıklık kavramını kişiliğin yeni bir alt boyutu olarak beş faktör kişilik modeline eklemiştir. 1985 senesine kadar kişilik dışadönüklük, nevrotiklik (duygusal dengesizlik) ve deneyime açıklık olarak üç boyutlu bir yapı olarak ele alınmıştır. McCrea ve Paul Costa, yaptığı diğer çalışmalar sonucunda 1985 yılında ilk kez Beş Faktör Kişilik Modeli ile kişiliğin beş temel boyutu olduğunu ortaya koymuştur (McCrea ve Costa, 1985; Merdan, 2013). McCrea ve Costa yaptıkları bu çalışmaların sonucunda beş faktör kişilik yapısına ait temel olan beş boyutun dışadönüklük, duygusal dengesizlik, uyumluluk, deneyime (gelişime) açıklık ve sorumluluk olduğunu ortaya koymuşlardır (Somer ve Goldberg, 1999). Beş Faktör Kişilik Kuramında tanımlanan beş faktöre farklı yöntemler kullanılarak yapılan birçok çalışmada sıklıkla ulaşılabildiği için araştırmacılar tarafından bu faktörler "Büyük Beşli" olarak adlandırılmıştır (Burger, 2006). Caprara ve Cervone' ye (2000) göre kişilik faktörleri birer psikolojik yapıdır. Beş faktör kişilik modeli duygu, düşünce ve davranış arasındaki tutarlılığı açıklayan bir kişilik modelidir.

Beş faktör kuramı, algılanan farklı kişilik özelliklerinin çeşitli kültürlerle ait günlük yaşamlardaki söylemlere yansıma yapacağı ve kişisel farklılaşmaların dilde farklı kelimeler şeklinde kodlanacağı görüşünü benimsemiştir (Somer, 1998a). Kuramın dil hipotezine dayandığı, tüm dillerde gözlenebilen farklılıkların günlük hayatta kullanılan sıfatlar ile kodlanıp konuşma diline yansıtacağı ve bu sözcüklerin kişilik yapılarını kapsayacak bir sınıflandırma oluşturacağı bilinmektedir (Sevi, 2009). Birçok araştırmacının kullandığı ve genel anlamda kabull edilen beş faktör kişilik kuramı, kişilik yapısındaki bireyi özgü farklılıkları dikkate alarak kişilik özelliklerini kapsamlı biçimde açıklayan, evrensel bir sınıflamadır (McCrea ve Costa, 2003).

Beş Faktör Kişilik Modeli, kişilik psikolojisi ve çalışmalarında birçok araştırmacı tarafından benimsenmiş, farklı dillere aktarılmış ve çeşitli kültürlerle uygun hale getirilmiştir (İnanç ve Yerlikaya, 2012).

McCrea ve Costa, (1992) beş faktör kişilik kuramının araştırma yapan kişiler aracılığıyla kabul edilmesinin ve araştırmacıların yaptıkları çalışmalarda yaygın olarak kullanılmasının sebepleri olarak kuramın şu özelliklerini belirtmişlerdir:

- Modelin boylamsal ve deneysel yapılan çalışmalara dayanması
- Ölçülebilen özelliklerin zaman karşısında devamlılığını koruyor olması
- Bazı biyolojik temellere sahip olması
- Geçerliğinin farklı kültüre sahip kişi ve gruplarda gerçekleştirilmesi
- Psikometrik açıdan kullanılmasının ve değerlendirilebilmesinin kolay olması

Beş faktör kişilik yapısı kişilikler arasındaki farklılıkları sadece beş boyut ile sınırlandırmamıştır. Beş faktör kuramı kişilik özellik boyutlarının her biri, çok sayıda farklı kişilik özelliklerini içermektedir. Beş faktörlü yapının boyutları çift kutuplu ve hiyerarşik bir yapıya sahip olup her boyutun kendi içinde de ayrı alt boyutları vardır. Dışadönüklük boyutunun kutupları içedönüklük-dışadönüklük, uyumluluk boyutunun kutupları ise uyumluluk-uyumsuzluk şeklinde örneklendirilebilir. Bu bağlamda beş faktör kişilik yapısı kişiliği en geniş açıdan özetleyebilmektedir (Benet-Martinez ve John, 1998; Şencan, 2003). Beş faktör kişilik kuramı tıpkı Cattell ve Eysenck' in kuramlarında olduğu gibi faktör analitik bir kuram olma özelliğini taşıırken bu kuramı diğerlerinden farklılaştıran kanıta dayalı olma özelliğine sahip olmasıdır. Beş faktör kişilik kuramında kişilik özellikleri hem normal bir dağılım hem de iki kutup arasında süreklilik göstermektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2016).

2.3.1. Dışadönüklük - İçedönüklük

Bu boyut, insan topluluklarından hoşlanma, heyecan arayışında olma, sıcaklık, sosyallik, arkadaş canlısı olma, liderlik, güç ve olumlu duygular ile temsil edilmektedir (Somer, Kormaz ve Tatar, 2002). Olumlu duyguların dışadönük bireyler tarafından daha çok

tecrübe edildiği söylenmektedir. (Schimmark, Oishi, Furr ve Funder, 2004). Dışadönük kişilerin diğerlerinden üstün olma ve ödül kazanma isteklerinin olması ise bu kişilerin motivasyonlarının temel kaynağıdır (Saymaz, 2003). Dışadönüklüğün 6 temel tanımlayıcı sıfatını Costa, McCrea ve Dye (1991) girişkenlik, aktif, iddialı, maceracı, iyimser ve sıcakkanlı olarak belirtmiştir. Bu boyutun kutuplarının bir ucunu dışadönük bireyler oluştururken kutbun bir diğer ucunu içedönük bireyler oluşturmaktadır (Burger, 2006). İçedönük bireyleri ise daha az konuşan, sessiz, sakın, utangaç, ağır başlı, kendi halinde, durgun, daha az hareket halinde, iddasız ve pasif oluşları tanımlamaktadır (Somer, 1998b). İçedönük kişilik boyutuna sahip bireyler dışadönük bireylerde görülen özellikleri barındırmazlar. Bu durum içedönük bireylerin enerjisi ve sosyal olmayan bireyler olmadığı anlamını taşımaz. İçedönük bireyler soğuk değil çekinen, seyirci değil bağımsız, uyuşuk değil ağırkanlıdır (McCrea ve Costa, 2003).

2.3.2. Uyumluluk (Yumuşak Başlılık/Uzlaşılabilirlik) – Uyumsuzluk (Hırçınlık/Dikbaşlılık)

Uyumluluk kişilik özelliğine sahip bireyler dost canlısı, anlayış ve hoşgörü sahibi, affedici, esnek, empati kurabilen, alçak gönüllü, iş birliğine yatkın, güvenilir, sıcakkanlı, açık sözlü, fedakâr, ve başkaları ile rahat bir şekilde duygusal yakınlık kurabilirken; uyumluluk düzeyi düşük bireyler gergin, kendini huzursuz hisseden ve huzursuzluk yaratan, benmerkezci, çıkarıcı, kendini düşünen, kuşkucu ve kurduğu ilişkileri değersiz gören kişilerdir (McCrea ve John, 1992; Somer, 1998b). Uyumluluk ile ilgili yapılan bu özellik sınıflamaları, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarında şefkatten başlayarak düşmanca tutumlara doğru giden bir doğrultuda karşılıklı ilişkilerde görülen uyumun niteliğinin değerlendirilmesi amacıyla kullanılmaktadır (McCrea ve Costa, 1980; Akt: Seviniş, 2017). Uyumluluk boyutunun iki ucunun dengelenmesinin bireysel başarıların oluşumuna katkı sağladığı görülmüştür. Kişi ne kontrolün başkasında olmasına izin verecek kadar uyumluluk düzeyi yüksek olmalıdır ne de kuşkucu ve diğer insanların görüş ve düşüncelerine aldırış etmeyecek kadar geçimsiz olmalıdır (Ergin, 2006). Somer' in (1998b) görüşü ise bahsedilen uyumluluk kişilik özelliklerinin ahlaki değerler ile güçlü bir ilişkisi olduğu yönündedir.

2.3.3. Sorumluluk (Öz Disiplin) – Sorumsuzluk (Dağınıklık)

Sorumluluk boyutu kişilerin aldıkları kararlar doğrultusunda ortaya çıkan durum ve olayların sonuçlarını kabullenmesini sağlayan kişisel davranış ve tutumları ifade etmektedir (Taştanur, 2018). Bireylerde var olan kontrol ve disiplin sahibi olma düzeyini kişiliğin sorumluluk boyutu ortaya koyar. Sorumluluk sahibi kişilerin düzenli, disiplinli, planlı, sistematik, kararlı, azimli, kendini kontrol edebilen, çalışmayı seven ve başarıya duygusunu sevdikleri ifade edilmektedir. Bu boyutun diğer ucunda yer alan bireylerin ise

odaklanma sorunu yaşayan, dikkatini hemen toplayamayan, sorumsuz, dağınık, düzensiz, plansız ve güvenilir olmayan kişiler olduğu ifade edilmektedir (McCrea ve Costa, 1995; Burger, 2006). Costa, McCrea ve Dye (1991) sorumluluk özelliğinin alt boyutlarını; yeterlilik, düzen, görev odaklı olma, başarıma odaklı olma, öz disiplin ve tedbirli olma şeklinde belirtmiştir. Yeterlilik, ehliyetli, hünerli ve makul olma durumu şeklinde ifade edilmiştir. Düzen, kişinin çevresini bir düzen içerisine sokması ve organize etme eğilimini ifade eder. Görev odaklı olma belirlenen standartlara katı bir şekilde uyma ve bağlanma olarak ifade edilirken; öz disiplin, sabırlı olmayı ve pes etmemeyi yansıtır. Tedbirlilik alt boyutu ile kast edilen ise bir plan dahilinde hareket etme ve dikkatli olmadır.

2.3.4. Nevrotizm (Duygusal Dengesizlik) – Duygusal Denge

Nevrotiklik boyutu endişe, kızgınlık, sıkıntı, düşünmeden bir eylemde bulunma ve depresyon gibi olumsuz durumları ifade eder. Bu boyutun yoğun yaşanması durumunda kişilerde benliklerini kabul edememe, mükemmel olma çabaları, eleştiri almak istememe gibi özellikler görülür (Tatlılıoğlu, 2014). Nevrotizm boyutuna sahip bireylerde endişeli, sinirli bir ruha hali görülürken bu kişiler kendine acıyan, duygusal, zorluk veya stresli durumlarla karşılaştıklarında çabuk kırılabilen ve ruhsal rahatsızlıkların daha yoğun olarak görülme özelliklerine sahiptirler. Nevrotizm boyutunun diğer ucunda yer alan bireylerde ise daha sakin bir ruh hali vardır. Bu kişilerin kendilerinden memnuniyeti vardır, uyumludurlar. Aşırı ve uygun olmayan davranışlarda bulunmaz ve böyle tepkiler vermezler. Onları zorlayan ve stres yaratan olaylarla karşılaştıklarında daha dayanıklı, sağlam durabilirler (McCrea ve Costa, 2003). Nevrotizmin temelinde pozitif ve negatif duyguların ortaya çıkması durumu söz konusu iken nevrozizm kişilerarası ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır (Girgin, 2007). Duygusal dengeyi kuramayan, sorun yaşayan kişilerde toplumsal yaşamda ilişki kurmada ve bu ilişkileri yürütmekte problemler ortaya çıkmak ve zorluk yaşanmaktadır (Horzum, Ayas ve Padır, 2017).

2.3.5. Gelişime Açıklık (Deneyime Açıklık) – Tutuculuk (Gelişmemişlik)

Gelişime açıklık alt boyutuna ait kişilik özellikleri analitik, karmaşık, liberal, hayal gücünün yüksek düzeyde, geleneksellikten uzak duran, ilgi alanlarının geniş olduğu, değişimlerden hoşlanan, meraklı, cesareti olan, kendine has şeyler yaratan veya düşünen, farklı fikirlere açık ve sanata karşı duyarlılığı olan bireylerin özellikleri olarak belirtilmiştir (McCrea ve Costa, 1992). Gelişime açık kişilerin yenilikçi ve sıradan olmayan fikirlerinin varlığı var olan durumlardan daha kolay ve çabuk sıkılmalarına sebep olur. Bu durum da onların başkaları tarafından bencil olarak değerlendirilmesinin sebebi olarak görülmüştür (Burger, 2006). Gelişime açıklık boyutunun diğer ucunda yer alan bireylerin ise düşünce yapısı daha geleneksel, tutucu, muhafazakar; yaşama biçimi ise daha rutinlere dayalıdır. Bu

kişiler gerçekçidirler ve yaratıcılık düzeyleri düşüktür. Yeni deneyimlere açık olmaksızın daha önce tecrübe ettikleri, kullandıklarına veya bildiklerine tutunmayı tercih ederler. Kurallara bağlıdır, otoriteye boyun eğen bir yapıdadırlar. Macera yaratacak yaşantılardan uzak dururlar. (Burger, 2006; Saymaz, 2003; McCrea ve Costa, 2003). Aşağıda beş faktör kişilik özellikleri ile ilişkilendirilen duygu kavramına yer verilmiştir. Duygu kavramı ve duyguların değerlendirilmesi sürecinde yer alan pozitif-negatif duygular açıklanmıştır.

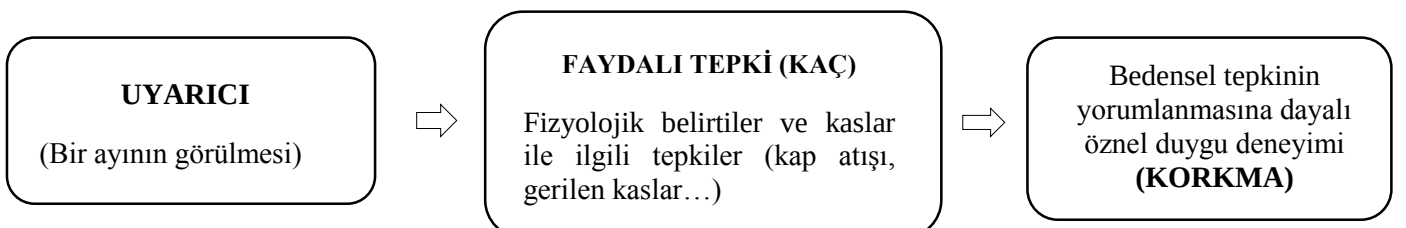
2.4. Pozitif – Negatif Duygu

2.4.1. Duygu Kavramı Tanımı ve Kapsamı

Duyguların tanımlanması ve kavramsal olarak ifade edilmesi zordur fakat bilimsel olarak duygu kavramını tanımlamaya ve açıklamaya ihtiyaç duyulmuştur (Çeçen, 2013). Duygu, bir his ve bu hisse ait olan düşünceler, hem biyolojik hem psikolojik haller ve bazı davranışsal eğilimlerdir (Goleman, 2005). Duygu, bireyle ilgili öznel yaşantıları, bireyin önemli gördüğü yaşantıları hakkında yapabileceklerini, bağlamın değerlendirmesini içerir. Duygular, tanımlanabilir dönemlerden oluşan bir süreçtir. Duygulara bedende görülen farklılıklar, sözel veya sözel olmayan duygusal ifadeler ve hareket tarzları gibi ögeler de eşlik eder (Çeçen, 2013). Myers ve Derakshan' e (2004) göre duygu bireyde meydana gelen bilişsel süreçlerin çevresel süreçleri etkilemesiyle ortaya çıkan psikofizyolojik bir bütün olarak tanımlanmaktadır. Izard (2009) ise duyguları, bireylerin eylemlerini bilinçli olarak organize eden ve bu eylemlerin devamını sağlamaya yönelik bir mekanizma olarak açıklar. Farklı tanımlamalar farklı zaman dilimlerinde gerçekleşirken modern felsefe temsilcilerinden Descartes' e göre duygular, insan ruhunun edilgen anlamda etkilendiği algılar olarak ifade ederken; Hume, duyu algılamaları sonucu oluşan deneyim türü ve düşünce biçimi olarak ifade eder. Kant ise duyguların kontrol edilemeyen hisler olduğunu söyler (Yazıcı, 2006).

Duygunun en az dört bileşeni olduğu bilinmektedir. Mumcuoğlu' na (2002) göre bu bileşenlerden ilki duyguların yüz ifadeleri, ses tonu, beden duruşu ve içerik yoluyla ifade edilebilmesidir. İkinci bileşen duygularımızı bilinçli bir şekilde tanıyabiliyor olmamızdır. Bileşenlerden üçüncüsü ise duyguların düzenlenmesi iken dördüncü bileşen bireylerin diğerlerinin duygularını da tanıyabilme yeteneğine sahip olmalarıdır.

Duyguların oluşum sürecini Crooks ve Stein (1991) ayı gören bir insan örneği ile biçimselleştirmiştir. Duyguların oluşum sürecinde duyguları tek başına ele almaktansa duygunun ortaya çıkmasına sebep olan uyarıcıyı, duygunun oluşum şeklini ve duygunun ortaya çıkışını birlikte değerlendirmektedir (Bozkurt, 2014).



Şekil 1. Duyguların Oluşum Şeması (Bozkurt, 2014).

Gross ve Werner' a (2010) göre de duygular sadece ortaya çıkmış olmak amacıyla oluşmazlar. Duyguların ortaya çıkışı bazı nedenlerden kaynaklıdır ve organizma için işlevsel bir kaynaktır.

Alan yazın incelendiği duyguların sahip olduğu bazı özellikler olduğu görülmüştür. Duyguların bu özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Temel duyguların özünü korku, kızgınlık, şaşkınlık, mutluluk, tiksime gibi duygular oluşturur. Bu temel duygular, kendi içinde aynılığını sürdürmekle beraber çeşitli etnik, kültürel durumlara ve bireysel farklılıklara göre değişebilir.
- Duygular biyolojik kalıplara sahiptir. İnsan beyinde yer alan limbik sistem duyguların kontrol edilmesini ve yönetilmesini sağlarken belirli bir sisteme göre sıralanmasında rol oynar.
- Duygular nitelik ve nicelik olarak kişiye has ve özeldir. Aynı uyarıcılara birbirinden bağımsız olan farklı bireyler farklı duygusal anlamlar yükleyebilir. Bireylerin yaşamlarında tecrübe ettikleri yaşantılar duyguları meydana getirir. Yaşanan olaylara yüklenen anlamlar değiştikçe duygular da bu değişime göre farklılık gösterebilmektedir.
- Duygular önce bireylerin bedenlerine yansıma yapmaktadır. Duygunun oluşumu bireyler tarafından önce fark edilmez, duygu bedene egemen olmuştur bile. Duygunun düşünceye evrilmesi belli bir zaman almaktadır. Çünkü bu evrilme sürecinde birtakım yorumlama ve değerlendirme işlemleri yapılır. Tüm bu olaylar sonucunda duygular kendini bedende daha kısa bir sürede göstermiş olur.
- Bireyler, duygularına yönelik bir duygu eşleşmesi yapma ihtiyacı hissederler. Bu durum duygular ortak aramaktır şeklinde açıklanır. Bireyler yaşamlarında var olan, değer verdikleri ve önemsedikleri kişilerin duygularına eşlik etme ve bu duyguları benimseme eğilimindedirler.
- Duygular kalıcı nitelikte değil geçicidir. Ortaya çıktıktan kısa bir zaman dilimi geçince yoğunlukları azalmaya başlar. Duyguların bu özelliği bireylerin kendilerini kontrol edebilme becerilerini kazanmalarında önemli görülmektedir. Bunun yanında duyguların kendileri ile aynı yöndeki düşüncelerle beslendiğinde duygular pekişerek daha uzun vadeli olabilmektedir.
- Bir duygunun uzun süreli yaşanması normal bir durum kabul edilmemektedir. Şartların farklılaşmasına rağmen duyguların şekil ve yoğunluk açısından aynı düzeyde devam etmesi özellikle aşk ve yas durumlarında yaşanmaktadır. Şartların

normal seyrettiği durumlarda ise şartların farklılaşmasında serbest haldeki duygular bu değişime uyum sağlayarak yoğunluğunu yitirmeye başlar. (Baltaş, 2006).

İnsanların doğasını duygularından ayırarak anlamaya çalışmak olası bir durum değildir. Sıklıkla insanların neye karar vereceğini ve nasıl hareket edeceğini şekillendirmesi aşamasında duyguların düşüncelerden daha baskın olduğu söylenmektedir (Goleman, 2005). Davranışların ve düşüncelerin duygular tarafından organize ediliyor olması, duyguların bireylerin hem kendisine hem de çevresine yönelik bilgi vermesini sağlamaktadır (Cooper, Sawaf, 1997). Greenberg' e (2015) göre duygular tehlike anında, sınır ihlalinde, güvenilir kişinin varlığına ve o kişiye karşı oluşacak hislere dair önemli mesajlar verirken işlerin yolunda gidip gitmediğini de anlamayı sağlar. İşlerin yolumda gitmediği zamanlarda yaşanan duruma karşı bireylerin verdiği tepkilerin düzenlenmesinde de rol oynar. Aynı zamanda ruhsal yaşantıdaki duygusal ve bilişsel süreçlerin de birbirinden ayrılamayan, birbirleriyle ilişkili ve bağımsız düşünülemez süreçler olduğu bilinmektedir. Bilişsel süreçler; sebep-sonuç bağlantısı oluşturma, algılama, kavrama, değerlendirme gibi zihinsel becerileri kapsamaktayken duygusal süreçler ile duygusallığı kapsamaktadır (Doğan ve Özdevecioğlu, 2005). Çeçen' e (2002) göre duygu özelliklerinin temel taşı, bireyin davranışı sergilemesinde ve öncelik vereceklerini oluşturmasında büyük bir etki sahibi olmasıdır.

Duygu kavramı tanımı ve kapsamı açıklandıktan sonra bir sonraki süreçte duyguların değerlendirilmesi yer almaktadır. Bu bağlamda pozitif ve negatif duygu alt boyutları detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

2.4.2. Duyguların Değerlendirilmesi

Geçmiş yıllarda yapılan çalışmalarda duygular tek boyutlu olarak değerlendirilmekteydi. Son yıllarda ise duyguların değerlendirme sürecinde duygular üzerine yapılan çalışmalarda duygular, temelde birbirinden bağımsız iki boyutta ayrı ayrı incelenmektedir. Bahsedilen bu iki boyutun pozitif duygu ve negatif duygu olduğu bilinmektedir. (Watson, Clark ve Tellegen, 1998; Gençöz, 2000). Watson, Clark ve Tellegen (1988), pozitif ve negatif duyguyu 10 madde halinde incelemektedir. Pozitif duyguyu heyecanlı, istekli, gururlu, gözü açık, esinlenebilen, kararlarında istikrarlı, etkin, ilgi duyan, alâkadar ve dikkatli; negatif duyguyu ise sıkıntı içinde, mutsuz, suçluluk hisseden, ürkek, düşmanca tavırları olan, asabi, utangaç, sinirlenen, tedirginlik hisseden ve korku duyan olarak nitelendirmiştir.

Pozitif duyguların yoğunluğu bireyin kendini hevesli, aktif ve uyanık (atik) olma derecesini yansıtır. Pozitif duygusallık düzeyi yüksek olan bireyler enerjik, odaklanma sorunu yaşamayan, sorumluluklardan hoşlanan bireyler olarak tarif edilir (Watson ve diğerleri, 1988).

Pozitif duygular bireylerin zor şartlarda baş edebilme stratejilerini geliştirmeyi ve yaşanan problemlere karşı çözüm yaratabilme becerisini artırır. Bu sayede yüksek düzeyde pozitif duyguları yaşayan bireyler zor şartlarda yaşanan problem durumlarına kolayca çözüm geliştirebilmektedir. Bu durum onların hem olaylara farklı bakış açıları ile bakmalarını hem de olumlu düşünebilme konularında desteklemektedir (Fredrickson ve Joiner, 2002). Fredrickson (2003) olumlu duyguları inşa etme ve genişletme adında bir teori geliştirmiş bireyin düşüncelerini yapılandırarak yaşanan olaylara farklı bakış açıları geliştirmeyi, o açılardan bakabilmeyi ve yaşamlarında olası karşılaşılabilecekleri güç durumlara yönelik daha güçlü ve dirençli durabilmeleri için kendi kaynaklarını ortaya çıkarmalarını sağlar.

Diener (2006) ve Seligman (2002) olumlu duygulanım durumunu üç farklı boyutta incelemiştir. Diener' ın (2006) olumlu duygulanım boyutlarını hafif, orta ve yüksek düzeyler oluştururken; Seligman' ın (2002) olumlu duygulanım boyutlarını geçmiş, gelecek ve şimdi oluşturmaktadır. Geçmişe yönelik duyguları hoşnut olma, huzur, gurur ve doyuma ulaşma; gelecek yönelimli duyguları ise iyimserlik, kendine güven duyma, inanç ve umut oluştururken şimdiye yönelik duygular içerisinde neşe, sevinç, rahatlık, sıcaklık yer almaktadır.

Negatif duyguların yoğunluğu ise öfke, hor görme, suçluluk, korku ve ürkek olma durumlarını yansıtırken çeşitli itici duygu durumları ile kişisel sıkıntıları ve sorumluluğun zevk vermediği durumları da içerir. Negatif duygusallık düzeyi düşük olan bireyler bu durumu dinginlik, huzur, memnuniyet ve sakinlik ile gösterirler (Watson, ve diğerleri, 1988). Fakat negatif duygu düzeyinin düşük olması demek pozitif duygu düzeyinin yüksek olması demek değildir. Bu durum negatif duyguların eksik olması durumudur (Doğan ve Özdevecioğlu, 2005).

Araştırmada pozitif ve negatif duygular ile ilişkili görülen aynı zamanda araştırmanın üçüncü değişkeni olan yaşam doyumu kavramı aşağıda açıklanmıştır.

2.5. Yaşam Doyumu

2.5.1. Yaşam Doyumu Tanımı ve Kapsamı

Yaşam doyumu kavramını, 1961' de ilk kez ortaya koyan Neugarten (1961) olup yaşam doyumu, yaşamdan beklenenler ile yaşamda karşılaşılanlar karşılaştırıldığında ortaya çıkan sonuç veya durum olarak ifade edilmiştir. Pavot, Diener, Colvin ve Sandika' nın (1991) ifadesi de bu görüşü desteklemektedir. Pavot ve diğerleri, ne (1991) göre yaşam doyumu, bireylerin öznel yargılama süreçleri sonucu meydana gelir. Yaşam doyumu bireylerin yaşamlarını geniş çaplı olarak değerlendirmesidir. Değerlendirme aşamasında bireyler tarafından yaşam tarzlarına uygun standartlar oluşturulur, yaşadıkları olay ve durumlarla bu standartlar karşılaştırıldığında yaşama yönelik öznel bir değerlendirme

yapılmış olur. Keser (2005) tarafından yapılan yaşam doyumu tanımında da benzer ifadelerden ve süreçten bahsedilmiştir. Yaşam doyumu, bireylerin devam eden bir süreç içerisindeki yaşamlarında belirledikleri amaç, istek ve gereksinimlerini karşılayabilme derecesi olarak ifade edilmiştir. Christopher (1999) yaşam doyumunu açıklarken, kişinin kendi belirlemiş olduğu iyi bir hayatın hangi şartları içerdiği ve nasıl olması gerektiğini belirten ölçütler ile kendi yaşamını ve yaşam alanlarını (aile, okul, arkadaş) bir bütün halinde değerlendirmesi ifadesini kullanmıştır. Michalos (1985) bireyin gerçek yaşamdaki durumunun istenilen yaşam şartlarındaki durumundan daha kötü olduğunda (olumsuz tutarsızlık) yaşam doyumunun daha düşük düzeyde olacağını ifade etmiştir. Gerçek yaşamdaki durumun istenilen yaşam şartlarındaki durumu ile eşit ya da daha iyi olduğunda ise (herhangi bir tutarsızlık yok veya pozitif tutarsızlık) yaşam doyum düzeyinin daha yüksek olacağını belirtmiştir (Luhmann ve Hennecke, 2017). Başka bir tanımda Aydın (2011) yaşam doyumunu bireylerin çalışma hayatları dışındaki yaşamlarına yönelik tavırları olarak ifade etmektedir. Aydın' e (2011) göre yaşam doyumu kavramı ile ilgili bir hoşnut olma durumu söz konusudur. Yaşam doyumu mutluluk, esenlik kavramlarını da beraberinde getirir. Yaşam doyumu bireyin yaşamında sahip olduklarından memnuniyet ve mutluluk duyması, hoşnut olması şeklinde de ifade edilir. Keser (2003) de yaşam doyumunun yaşam kalitesi, öznel iyi oluş ve mutluluk kavramları ile birlikte daha anlaşılır ve açık ifade edilebileceğini üzerine bir söylemde bulunmuştur. Yaşamın geneline yönelik algılamaların ve yapılan değerlendirmelerin bilişsel anlamda gerçekleşmesi hali olarak ifade edilen yaşam doyumu kavramını oluşturan üç bölüm vardır. Birinci bölüm, bireylerin hayatlarını dış ölçütlerle karşılaştırması sonucu ulaştığı iyi oluş halidir. İkinci bölüm, bireyin hayatını yargılaması sonucu oluşan duyu halidir. Yaşam doyumunu oluşturan üçüncü bölüm ise memnuniyet halidir. Bu bölümde memnuniyeti yaratan bireyin günlük ilişkileridir (Serin ve Özbek, 2006).

Diener (1984) yaşam doyumu ile ilgili yaptığı bir çalışmada yaşam doyumunu 3 kategoriye ayırmış ve bu başlıklar altında incelemiştir. Bunlar;

1. Dışsal/Normatif Kriterler: Normatif tanımlar, ulaşmak istenen ideal duruma göre şekil alırken bu kategoriye sosyal ve kültürel yapı ile çevresel faktörler oluşturmaktadır.

2. İçsel/Subjektif Kriterler: Bireylerin belirlediği kriterlere ulaşabilmesi durumudur. Bu kategoride bireylerin kriterlerine yönelik oluşturulan yaşam kalitesine ilişkin değerlendirmeleri ve belirlenen bu kriterlere ulaşma düzeyi belirleyicidir.

3. İçsel/Duygu Durum: Bu kategoride yaşam doyumunu etkileyecek unsurların başında bireyin bir ana dair yaşadığı güzel, hoş duygu deneyimi gelir. O anda yaşanan olay esnasında bireyin kendisini mutlu, coşkulu, eğlenmiş ve ruhsal olarak kendini yüksek motivasyonda hissedebilir (Topbaşoğlu, 2016).

Yaşam doyumu bireyin tüm hayatını ve hayatının farklı boyutlarını kapsar. Bireyin bütün hayatı ve hayatında yer alan alanların hepsi yaşam doyumu kavramı içerisinde yer alır. Yaşam doyumu kavramı ile bireyin belli bir durum ile olan ilişkisinden aldığı doyum değil bütün hayatından ve hayatının tüm alanlarından elde ettiği doyum yaşam doyumu olarak ifade edilir (Özgen, 2012; Aksaray, Yıldız ve Ergün, 1998). Yaşam doyumu, bireylerin içinde bulundukları zaman dilimi içerisinde yaşantılarından aldıkları doyum, bu konu hakkında geçmişe ve geleceğe yönelik olan düşüncelerini ve yaşamında değiştirmek istedikleriyle ilgili değerlendirmelerini içerir. Yaşam doyumu alanları ise boş vakit, para, sağlık, aile ve iş ile ilgili alanlardır (Diener ve Lucas, 1999). Veenhoven (1996) da yaşam doyumunu bütün olarak ele alır ve yaşam kalitesinin pozitif yöndeki gelişim derecesi olarak ifade ederken yaşam doyumunu oluşturan etmenleri;

- Bireylerin hayatlarındaki deneyimleri
- Bireylerin sosyal çevrelerinin sosyokültürel durum ve düzeyleri
- Bireylerin hangi becerilere sahip olduğu
- Yaşamdan elde edilen tecrübeler ve
- İçsel duygulanımlar olarak belirtmiştir.

Schmitter (2003) ise yaşam doyumuna etki eden birçok sayıda farklı unsurun olduğunu ifade ederken bu unsurları:

- Günlük yaşamdan alınan haz, hoşluk, mutluluk
- Yaşamı anlamlı kılmak adına yaşama anlam yüklemek
- Hedeflere ulaşabilmek için uyum içinde olmak, uyum sağlamak
- Bireysel olumlu kimlik
- Fiziksel görünüşten memnun olmak, fiziksel iyi oluş
- Ekonomik gelirin iyi düzeyde olması
- Kendini güvende hissetmek ve
- Toplumsal ilişkilerin yeterliği olarak belirtmiştir (Özkul ve Cömert, 2018).

Yaşam doyum düzeyi yüksek olan bireylerde kendilik algısının olumlu yönde olduğu, hayata yönelik olumlu bir bakış açısı kazandığı, günlük yaşamdaki aktivitelerden haz aldığı, bir amacının olduğu ve bu amaca yönelik hareket etme inancının var olduğu, geçmişteki yaşantılarının sorumluluğunu kabullenme gibi özellikler görülür (Karataş, 1998).

Vara' ya (1999) göre yaşam doyumu; mutlu ve moralli olma gibi farklı şekillerde iyi oluş halini ve gündelik yaşantı içerisinde olumlu duyguların olumsuz duygulara olan hakimiyetini ifade eder. Alan yazın incelendiğinde, kişinin yaşamından aldığı doyum ile birlikte olumlu-olumsuz duygu durumlarının öznel iyi oluş kavramı ile yakın ilişkili olduğu görülmüştür. İlgili alan yazında öznel iyi oluş düzeyi ölçülürken olumlu ve olumsuz

duygular ile yaşam doyumunu değerlendiren ölçek maddelerinin kullandığı sonucuna varılmıştır (Lyubomirsky, 2001).

İnsanın mutlu olması ve bu mutluluğu getiren koşulların neler olduğu uzun zamandır araştırmacıların dikkatini çeken ve üzerine düşündüğü bir konu olmuştur. Son yıllarda ise insanoğlunun mutlu oluşu hakkında incelemeler yapılırken yaşam kalitesi, yaşam doyumu, olumlu duygulanım, psikolojik iyi oluş ve öznel iyi oluş gibi kavramlardan yararlanılmaktadır (Tuzgöl Dost, 2007). Başka bir deyişle öznel iyi oluş ile ilgili alan yazın bireylerin neden ve niçin yaşamlarını olumlu yollardan değerlendirdiklerini konu edinmiştir. Bu kapsamda yapılan çalışmalar birbirinden ayrı ve farklı kavramlar olan mutluluk, doyum, moral ve olumlu duyguları kapsar (Yetim, 1991).

Öznel iyi oluş, bireylerin yaşamlarına yönelik yaptıkları bilişsel ve duygusal odaklı değerlendirmelerdir. Öznel iyi oluşun meydana gelmesini sağlayan üç farklı bileşenden bahsedilir. Bu bileşenlerden ilki olumlu duygulanım, ikincisi olumsuz duygulanım iken üçüncüsü ise yaşam doyumdur. Bu bileşenler öznel iyi oluşu iki farklı boyuta ayırmaktadır. Birinci boyut duygusal boyuttur. Duygusal boyutu oluşturan bileşenler olumlu ve olumsuz duygulanımdır. Bir diğer boyut ise bilişsel boyuttur. Yaşam doyumu ise bilişsel boyutu oluşturmaktadır (Diener, 1984; Akt: Malkoç, 2011). Olumlu ve olumsuz duygulanım öznel iyi oluşun duygusal boyutu olarak genel anlamda kısa bir zaman dilimini yansıtır. Bilişsel boyutun oluşumunu sağlayan yaşam doyumu ise olumlu ve olumsuz duygulanımdan daha durağan ve sakindir. Buradan hareketle bireylerin yaşam doyumlarının belirli zaman dilimleri ile belirlemenin mümkün olmayacağı söylenebilir (Eid ve Diener, 2004).

Diener, Sun ve Oishi' ye (1997) göre bireyin hayatına yönelik yaptığı olumlu yöndeki bilişsel değerlendirmeye (yaşam doyumu) sahip olması, hoş olan duyguları hoş olmayan duygulara göre tecrübe etmesinin daha sık olması bireyin öznel iyi oluş düzeyinin yüksek olduğu anlamını taşımaktadır. Kişinin hayattaki memnuniyet düzeyinin düşük olması, hoş olmayan duyguların ise hoş olan duygulara göre daha sık tecrübe edilmesi öznel iyi oluş düzeyinin düşük seviyede olduğu anlamını taşımaktadır. Öznel iyi oluş sadece olumsuz duyguların var olmaması ile açıklanamaz. Öznel iyi oluş ile ilgili kavramsal açıklamalarda olumlu duyguların varlığı önemli görülmektedir. Fakat bu iki ifade birbirinin karşıtı değildir. Olumsuz duyguların yokluğu olumlu duyguların varlığını göstermez. Bir alandaki eksiklik diğer alanın var olduğunu açıklamaz (Balci, 2011).

Yukarıda yaşam doyumu kavramının tanımı ve kapsamı açıklanmıştır. Yaşam doyumu kavramını daha detaylı inceleyebilmek adına aşağıda araştırmacılar tarafından ortaya koyulan farklı yaşam doyumu kuramlarına yer verilmiştir.

2.5.2. Yaşam Doyumu Kuramları

Alan yazın incelendiğinde altı farklı bakış açısı tarafından yaşam doyumunu inceleyen kuram olduğu görülmektedir. Bu kuramlar: Ereksel kuram, bağ kuramı, etkinlik (aktivite) kuramı, yargı kuramı, tabandan tavana-tavandan tabana ve haz kuramıdır.

2.5.2.1. Ereksel Kuram (Belli Noktaya Erişme Kuramı)

Ereksel kuramların temel anlayışında, bireylerin mutluluğa erişimlerinin amaçlarına ulaştıklarında ya da ihtiyaçlarını giderebildiklerinde olacağı vardır. İhtiyaçlar giderildiğinde mutluluğa erişimin sağlanacağı, ihtiyaçların karşılanmaması halinde ise mutsuzluğun yaşanacağı savunulur (Onur, 1997). Bireylerin bazı ihtiyaçlarının olması onları bir amaca yöneltir. Bu amaca yönelik davranış sergilemek ise bireyin mutlu olmasını sağlamaktadır. Ereksel kuramlar, mutluluğun ve ihtiyaçların birbiri ile devamlı bir ilişki içinde olduğunu söyler (Yetim, 1991). Bu açıklamalara bakıldığında ereksel kuramların iki noktada odaklandığı söylenebilir. Bunların biri amaçlar diğeri de ihtiyaçlardır. Tuncer (2007) hedefleri bireylerin farkındalıklarının olduğu istekleri olarak tanımlar. Günlük yaşamdaki bilinçli hedefler, meydan okumalar ve kişisel çalışmalar bu hedeflerin içerisinde yer almaktadır.

2.5.2.2. Bağ Kuramı

Bağ kuramı, mutluluğun değerlendirilmesinde bilişsel yaklaşımların kullanılması ile ortaya çıkan bir kuram olmuştur. Dolayısıyla bazı bireylerin diğerlerinden daha neşeli olduğunun nedenlerini sorgularken bilişsel ilkeleri kullanılır. Başka olası bir görüş ise bireylerin yapılan atıflara bağlı kalmadan olayları zaten mutlu oldukları için iyi algıladıkları yönündedir. Bu görüş klasik olarak duyguların koşullandırılmasına odaklanmıştır. Günlük yaşamda çok sayıda uyarıcı ile karşılaşan ve yaşadığı deneyimlerin ona olumlu bir etkisi olan bu bireyler mutlu olabilir. (Diener, 1984; akt: Bölükbaşı, 2017). Diener (1984) bu durumu, bireyler yaşadıkları olayları zihinlerinde pozitif algıarlarsa beyinlerindeki ağlar pozitif bağlanırken; yaşanan olay birey tarafından negatif algılanırsa beyindeki ağlar negatif bağlanır şeklinde ifade etmiştir. Yaşanılan olayların pozitif algılanarak olaylara pozitif yönde tepki vermek de beyindeki ağları güçlü hale getirir ve mutluluğu sağlar (Akkaya, 2020).

2.5.2.3. Etkinlik (Aktivite) Kuramı

Diener (1984) etkinlik kuramlarına göre mutluluğun bireylerin sergilediği davranışlarının bir sonucu olduğunu ve mutluluğun bu davranışlara dayandığını ifade eder. Etkinlik kuramının temel düşüncesi kişinin kendini anlayabilmesinin mutluluk düzeyini düşürdüğü yönündedir. Etkinlik kuramına göre sürekli mutluluğu aramanın, mutlu olma üzerinde durmanın bir anlamı yoktur. Eğer birey önemli etkinliklere, amaçlara ve eylemlere dikkatini yoğunlaştırırsa mutluluk zaten kediliğinden ortaya çıkacaktır (Dal, 2015). Yaşam doyumunu artırabilmek için önemli görülen belirlenen amaca ulaşmak değil, amaca ulaşırken

yapılan etkinliklerdir. Kurama göre mutluluğu elde etmenin yolu davranışlardır (Şahin, 2008). Aristo etkinlik kuramının ilk savunucularındandır. Aristo' ya göre mutluluğun kaynağı erdemli etkinliklerdir. Eğer yapılan iş ve etkinlik olumlu bir sonuç veriyorsa mutluluğa ulaşılır. Bireye kolay gelen etkinlikler bireyin can sıkıntısı yaşamasına sebep olurken, zor gelen etkinlikler ise bireye kaygı yaşatabilir. Bu durumda yapılacak etkinlikler bireyin yeteneklerine ve potansiyeline uygun olarak seçilmelidir. Bu yönde bir seçim yapıldığında mutluluğa erişmek daha kolay olacaktır (Yetim, 2011).

2.5.2.4. Yargı Kuramı

Diener (1984) yargı kuramında, bireylerin hayatlarını nasıl gördükleri ve hayat şartlarını nasıl değerlendirdikleri üzerinde durmuştur. Bu kuramda bireylerin hayatlarına yönelik düşünceleri ve istekleri karşılaştırılır. Standart durumlar ile gerçeklerin karşılaştırılması sonucunda gerçek hayat standartlara yakın ise yaşamdan alınan doyum düzeyi yüksektir (Bilen, 2019; Topbaşoğlu, 2016). Kuramda yapılan bu kıyaslamalarda belirlenen standartların önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bireyler kendi gerçeklerini karşılaştırdıkları standartları gerçeklerinden daha düşük düzeyde yapılan bu kıyaslama aşağı düzeyde olur. Aşağı düzeyde yapılan kıyaslamalarda bireylerin hem yaşam doyum düzeyi hem de mutluluk düzeyleri daha yüksektir (Yetim, 2001). Aynı zamanda bu kuramda bireylerin yaptıkları karşılaştırmalar neticesinde karşılaştırma sonucunun olumlu ya da olumsuz olacağına yönelik tahmin yapılmasından çok yaşanan olay sonucunda ortaya çıkacak duygu miktarı tahmin edilmektedir (Çevik ve Korkmaz, 2014).

2.5.2.5. Tavandan Tabana-Tabandan Tavana Kuramı / Yukarıdan Aşağıya-Aşağıdan Yukarıya Kuramı

Diener (1984) aşağıdan yukarıya kuramında tümevarımcı bir yaklaşım içerisindedir. Bu yaklaşımı mutluluğun bireylerin hayatlarında meydana gelen olaylar dolayısıyla anlık haz ve acıların toplamı olduğu açıklamalarıyla desteklemektedir. Yukarıdan aşağıya kuramının bakış açısı ise mutluluğun bir kişilik özelliği olduğu yönündedir. Bireylerin sahip oldukları genel kişilik yapısı olaylara verecekleri tepkileri de belirlemektedir. Yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya kuramları arasında karşılıklı bir sebep-sonuç ilişkisi bulunmaktadır. Bu ilişkiden kaynaklı yaşam doyumunun hem kişilik özelliklerine göre yapılan genel bir değerlendirme olduğu hem de yaşamsal şartlara bağlı olduğu söylenebilir (Şimşek, 2011). Aşağıdan yukarı yaklaşımında mutluluk küçük haz alma ve hoşlanma durumlarından kaynaklıdır. Bu yaklaşımda birey kendisi adına mutlu veya mutsuz olayların bir değerlendirmesini yapar. Bireyin hayatını mutlu bir hale getirmesi mutlu geçen dakikaların toplanması sonucu oluşur. Yukarıdan aşağıya yaklaşımında ise bireyler mutlu oldukları için hayatından doyum alır (Gümüş, 2006).

2.5.2.6. Haz ve Acı Kuramı

Haz ve acı kuramı, acı ile hazzın yakın bir ilişkisi olduğunu öne sürer. Bireylerin ihtiyaçları sürekli karşılandığında mutlu, ihtiyaçları karşılanmadığında ise mutsuz olur. Yine de bireylerinin ihtiyaçlarının sürekli karşılanıyor olması ya da sürekli amaçlarına ulaşabiliyor olması her zaman büyük mutluluklar yaşayacağı anlamını taşımaz (Ünal ve Şahin, 2012). Diener' (1960), yoğun haz yaşayan bireylerin bunun yanında olumsuz duyguları da yaşayabileceğini ifade eder. Bireylerin amaçladıklarına ulaşabilmek için çok çabaladıklarında ancak bu çabaları karşılıksız kaldığında, başarısızlık ile sonuçlandığında kendilerini mutsuz hissetmektedir. Fakat bireyler amaçlarına ulaştıklarında, emeklerinin karşılığını aldıklarında mutluluk seviyeleri artar. Benzer bir ifadeyle, bireyler için bazen amaçlarına ulaşabilmek onlar için önemli olmayabilir. Bu durumda başarısız olmak onda bir mutsuzluk ortaya çıkarmayacaktır. Buradan hareketle katılım sağlamak, emek ve çaba sarf etmek, kendini adanmak bireylerin hissedeceği duygu yoğunluğunu artıracaktır. (Ünal ve Şahin, 2013).

Araştırmada yer alan değişkenlerden beş faktör kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu kavramlarına yukarıda detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Tüm açıklamalardan sonra bu üç farklı değişkenin yer aldığı farklı yıllarda yapılan çeşitli araştırmalar aşağıda açıklanmıştır.

2.6. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde beş faktörlü kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılmış olan çeşitli araştırmalara yer verilmektedir.

2.6.1. Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Merdan (2013) beş faktörlü kişilik yapısına ait özellikler ile iş değerleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasını Kırıkkale' de bankacılık sektöründe çalışanlar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, kişilik özellikleri ile iş değerleri arasında bir korelasyon olduğu ve bu korelasyonun anlamlı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda cinsiyet açısından bazı kişilik özelliklerinde ve iş değerlerinde farklılaşma olduğu da gözlenmiştir. Uyumluluk ile iş ilişkilerine önem verme, etkilenme ve ilerleme düzeyine önem verme alt boyutları; nevroz ile tüm iş değerleri arasındaki korelasyonun negatif yönlü olduğuna ulaşılmıştır. Sorumluluk kişilik özelliğinde, özerklik ve yeteneklerin kullanımı alt boyutları haricinde diğer tüm iş değerleri; gelişime açıklık ile iş ilişkilerine önem verme alt boyutu; dışadönüklük ile tüm iş değerleri alt boyutları arasındaki korelasyonun pozitif yönlü olduğu görülmüştür. Bulunan tüm ilişkilerin anlamlı olduğu görülmüştür.

Argun (2019) yaptığı araştırmada emniyet hizmet sınıfındaki personellerin kişilik özelliklerinin belirsizliğe karşı toleranslarını yordamada, psikolojik sağlamlığın aracı rolünü tespit etmeyi amaçlamıştır. Yapılan analizler sonucunda beş faktör kişilik özelliklerinin alt boyutlarından olan dışadönüklük, gelişime açıklık, sorumluluk ve uyumluluk psikolojik sağlamlığı pozitif yönde anlamlı, nevrotik kişilik özelliği ise negatif yönde anlamlı yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmada aynı zamanda beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük ve uyumluluk ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında psikolojik sağlamlık tam aracı rolü üstlenirken nevrotiklik ve sorumluluk alt boyutları ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında psikolojik sağlamlık kısmi aracı rol üstlenmiştir.

Tamcan (2019) yaptığı bir araştırmada beş faktör kişilik özellikleri ve psikolojik belirtisellik ilişkisini incelemiş ve bu ilişkide öz duyarlık ile algılanan sosyal desteğin bir rolü olup olmadığını araştırmıştır. Çalışma Hacettepe Üniversitesi öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Beş faktör kişilik özelliklerinin psikolojik belirtiselle ilişkisi değerlendirildiğinde; nevrotiklik kişilik özelliği ile psikolojik belirtisellik arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu görülmüştür. Dışadönüklük, yumuşak başlılık ve sorumluluk kişilik özellikleri ile psikolojik belirtisellik arasında ise negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Deneyime açıklık ile psikolojik belirtisellik arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Beş faktör kişilik özelliklerinin öz duyarlık ve algılanan sosyal destek ile arasındaki ilişki incelendiğinde sadece nevrotiklik alt boyutunun öz duyarlık ve algılanan sosyal destek ile arasında negatif yönlü bir korelasyon olduğu görülürken diğer tüm kişilik özellikleri ile öz duyarlık ve algılanan sosyal destek arasında pozitif yönlü bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

Şener (2018) yaptığı çalışmada mizah tarzları ile beş faktör kişilik özelliklerinin okul tükenmişliğini yordama derecesini ele almıştır. Şener (2018) tarafından yapılan bu çalışma Adana il merkezindeki lise öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular beş faktör kişilik özellikleri, okul tükenmişliği ve mizah tarzları alt boyutları arasında ilişkilerin anlamlı düzeyde olduğu yönündedir. Yapılan regresyon analizi sonuçlarına bakıldığında ise sorumluluk ve nevrotizm alt boyutlarının okul tükenmişliği alt boyutlarından duygusal tükenmeyi ve duyarsızlaştırmayı yordadığı görülmektedir. Aynı zamanda kendini yıkıcı mizah tarzı, sorumluluk ve nevrotizm alt boyutlarının okul tükenmişliğinin kişisel başarıda düşme hissi alt boyutunu ve okul tükenmişliğinin toplam puanını yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Topçu'nun (2017) yaptığı araştırma sonuçlarına bakıldığında üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ile duygusal dengesizlik (nevrotizm) arasında negatif yönde; dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutları ile arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Araştırmacı üniversite

öğrencileri ile yaptığı araştırmada psikolojik dayanıklılık düzeylerinde beş faktör kişilik özelliklerinin yordayıcı etkisini incelemiştir.

Kağızmanlı (2019) yaptığı araştırmada ergen bireylerin beş faktör kişilik özelliklerinin dijital oyunlardaki bağımlılık düzeylerini yordama etkisinin incelemiştir. Çalışmadan elde edilen veriler yapılan analiz ile değerlendirilmiş ve sonuçları incelenmiştir. Buna göre ergen bireylerin dijital oyun bağımlılık düzeylerinin, beş faktör kişilik özellikleri alt boyutlarından yumuşak başlılık ve nevrotiklik kişilik özelliklerini anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Eryılmaz ve Öğülmüş (2010) tarafından ergenlik döneminde öznel iyi oluş ve beş faktörlü kişilik modeli çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda ergenlerin öznel iyi oluş düzeyi ile nevrotiklik arasındaki negatif yönlü ve orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Öznel iyi oluş ile sorumluluk ve dışadönüklük arasında var olan ilişki ise pozitif yönde ve düşük düzeydedir.

Yurdakul'un (2019) çalışmasında "Beş faktör kişilik özellikleri ve karanlık üçlü kişilik özellikleri ile evli çiftlerde eş uyumu arasındaki ilişki" incelenmiştir. Araştırmaya Adana ve İstanbul illerinden seçilen toplan 226 evli çift katılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda kadınların uyumluluk, sorumluluk ve nörotizm puanlarının erkeklerin eş uyumunu yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Erkeklerin ise uyumluluk ve nörotizm puanlarının kadınların eş uyumunu yordadığı görülmüştür. Aynı zamanda nörotizm kişilik özelliğinin eş uyumunu olumsuz yönde yordadığı, sorumluluk ve uyumluluk kişilik özelliklerinin ise eş uyumunu olumlu yönde yordadığı ortaya çıkmıştır.

Konya ilinde 112 biriminin sağlık çalışanları ile Özdemir (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada şiddete maruz kalma durumunun beş faktör kişilik özellikleri ve duygusal zeka ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda beş faktör kişilik özellikleri ile duygusal zeka, beş faktör kişilik özellikleri ile duygusal zeka alt boyutları ve duygusal zeka ile beş faktör kişilik özellikleri alt boyutları arasında pozitif bir ilişki bulunmuş. Bu ilişkilerin gücünün zayıf veya çok zayıf olduğu görülürken sadece beş faktör kişilik özellikleri deneyime açıklık alt boyutu ile duygusal zekanın duyguların değerlendirilmesi alt boyutu arasında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İrengün (2014), sosyal girişimcilik yönelimine kişilik özelliklerinin etkisini alan araştırması yaparak incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre uyumluluk kişilik özelliğine sahip bireylerin sosyal girişimcilik alt boyutlarından sosyal vizyon, finansal getiriler ve kaynak kullanımı arasında anlamlı ilişkiler vardır. Dışadönük bireylerin finansal getiriler ve kaynak kullanımı alt boyutları ile; deneyime açık bireylerin vizyon alt boyutu ile; nevrotiklik kişilik özelliğine sahip bireylerin ise kaynak kullanımı alt boyutu ile arasında anlamlı bir ilişki

olduğu görülmüştür. Fakat yapılan araştırmada beş faktör kişilik özelliklerinin sorumluluk alt boyutu ile sosyal girişimcilik arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Toker ve Kalıpçı (2017) beş faktör kişilik özelliklerinin yaşam doyumuna etkisini inceledikleri çalışmada üniversitede öğrenim gören öğrenciler ile çalışmıştır. Üniversite öğrencilerinden elde edilen veriler incelendiğinde dışadönüklük ve sorumluluk alt boyutu ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülürken, duygusal denge (nevrotizm) alt boyutu ile yaşam doyumu arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Uyumluluk ve deneyime açıklık alt boyutlarının ise yaşam doyumu ile aralarında bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

2.6.2. Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Wise, Mann ve Shay (1992) aleksitimi ile beş faktör kişilik modeli arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yaptıkları çalışmanın katılımcıları psikiyatri hastalarından ve sağlıklı bireylerden oluşmaktadır. Çalışma sonuçlarına göre nevrotiklik, içedönüklük ve düşük deneyime açıklık boyutlarının aleksitimiye yordadığı görülmüştür.

Seibert ve Kraimer (2001) katılımcılarının farklı mesleklere ve iş alanlarına sahip olduğu araştırmada kişilik özelliklerini ve kariyer başarılarını incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre dışadönük bireylerin maaş düzeyi, terfi ve kariyer doyumu alt boyutları ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Nevrotik ve uyumluluk kişilik özelliğine sahip bireylerin sadece kariyer doyumu alt boyutu ile negatif yönde bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılırken gelişime açık bireylerin de maaş seviyesiyle negatif yönde ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hogan ve Blake (1999) Holland'ın tipoloji kuramından yararlanarak Holland'ın kişilik tipleri ile beş faktör kişilik özellikleri ilişkisini ele almıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular incelendiğinde; dışadönüklük ile araştırmacı tip arasında negatif bir ilişki görülürken dışadönüklük ile girişimci tip arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca uyumluluk ile sosyal tip; sorumluluk ile geleneksel tip arasında da bir ilişki olduğu görülmüştür. Deneyime açıklık ile yaratıcı tip, araştırmacı ve sosyal tip arasında pozitif yönde bir ilişki görülürken geleneksel tip ile deneyime açıklık arasında negatif yönde bir ilişkiye ulaşılmıştır. Araştırmada nevrotiklik alt boyutunun Holland'ın tüm tiplerini temsil ettiği sonucuna da ulaşılmıştır.

Mezun olduktan sonra çalışan ve çalışmayan öğrencilerin kişilik özellikleri ve yaşam doyumları Lounsbury, Smith, Levy, Leong ve Gibson'ın (2009) yürüttüğü araştırma bulgularına göre mezun olan çalışan ve çalışmayan öğrencilerin beş faktör kişilik özellikleri ile yaşam doyumları arasından anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışan kişilerin beş faktör kişilik özellikleri alt boyutlarından sorumluluk, duygusal denge ve

dışadönüklük puanları çalışmayan kişilerden anlamlı düzeyde daha yüksek iken uyumluluk ve gelişmeye açıklık puanlarının ise daha düşük olduğu görülmüştür.

Bouchard, Lussier ve Sabourin (1999) tarafından gerçekleştirilen kişilik ve evlilik uyumunu beş faktörlü kişilik modeli ile açıklayan araştırmada kişiliğin evlilik uyumuna katkısı araştırılmıştır. Araştırmada 17 ve 70 yaşları arasında 446 çift yer almıştır. Çalışmadan elde edilen bulgularda kadınlarda uyumluluk alt boyutunun eş uyumunu pozitif yönde etkilediği, erkeklerde ise gelişime açıklık, uyumluluk ve sorumluluk alt boyutlarının eş uyumunu pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Hem kadın hem erkeklerde nörotiklik alt boyutunun eş uyumuna etkisinin negatif yönlü olduğu sonucu elde edilmiştir.

Finch ve Graziana tarafından 2001 yılında yapılan çalışma depresyonun mizaç, kişilik ve sosyal ilişkiler örüntüleri üzerine olmuştur. Araştırma 18-20 yaş arası 627 üniversite öğrencisinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre sosyal desteğin nevroitiklik, uyumluluk ve dışadönüklüğün depresyon ile ilişkisinde aracılık etkisi rolü olduğu görülmüştür. Bu üç kişilik alt boyutunun mizaç ve depresyon arasındaki bağlantının aracılığı olduğu hipotezi desteklenmiştir.

Hollis-Walker ve Colosimo' nun (2011) "Meditasyon yapmayanlarda dikkat, öz-sefkat ve mutluluk: Teorik ve ampirik bir inceleme" başlıklı araştırmasında bilinçliliğin (farkındalık) beş faktör kişilik özellikleri ile ilişkisi incelenmiş beş faktörlü bir farkındalık modeli arayışı amaçlanmıştır. Çalışmanın katılımcıları üniversite öğrencisi olup 27 erkek ve 96 kadından oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, bilinçliliğin nevroitiklik alt boyutu ile negatif yönde, gelişime açıklık, uyumluluk, sorumluluk ve dışadönüklük alt boyutları ile pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkileri olduğu tespit edilmiştir. Bilinçlilik öz duyarlık kavranın temel bileşenlerinden biridir.

2.6.3. Pozitif-Negatif Duygular ile ilgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Kuyumcu (2012) tarafından pozitif-negatif duygu ve psikolojik iyi oluş ölçeklerinin kullanıldığı çalışma Gazi Üniversite Eğitim Fakültesi öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, pozitif duyguların yalnızca psikolojik iyi oluş alt boyutlarından diğerleri ile olumlu ilişkileri yordarken, negatif duyguların ise psikolojik iyi oluşun tüm alt boyutlarını yordadığı görülmüştür.

"Üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma stilleri ile olumlu ve olumsuz duygular arasındaki ilişki" Topal (2011) tarafından 685 öğrencinin katılımı ile Selçuk Üniversitesinde incelenmiştir. Yapılan bu araştırmanın sonuçlarına göre stresle başa çıkma stillerinin kaçınma alt boyutu ile pozitif ve negatif duygu arasında pozitif bir ilişki görülmüştür. Başa çıkma stillerinden problem odaklı olma ile negatif duygu arasında negatif; pozitif duygu arasında da pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal destek arama alt boyutu ile negatif duygu arasında da negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Vural (2010) “Psikolojik destek programının, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların annelerinin umutsuzluk, iyimserlik ve pozitif-negatif duygu düzeylerine olan etkisi” başlıklı deneysel bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda, uygulanan psikolojik destek programının deney grubunun umutsuzluk ve iyimserlik ön test ve son testinden alınan puanlarda son test lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur. Pozitif ve negatif duygu puanlarında ise anlamlı bir farka ulaşamamıştır. Araştırma için uygulanan psikolojik destek programı tamamlandığında deney ve kontrol grupları arasında pozitif duygu düzeyleri açısından anlamlı bir farkın ortaya çıktığı belirlenmiş; umutsuzluk, iyimserlik ve negatif duygular açısından anlamlı bir fark görülmemiştir.

Mürtezaoglu (2015) okul yöneticileri ile yaptığı çalışmada pozitif duygulara sahip olan okul yöneticilerinin yenilik yönetimi yeterli inanç düzeylerinin, negatif duygulara sahip okul yöneticilerinden anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte araştırma sonuçlarında pozitif ya da negatif duygulara göre okul yöneticilerinin yenilik yönetimi yeterli inancı alt boyutlarından girdi yönetimi, yenilik stratejisi, örgütsel kültür ve proje yönetiminden alınan puanların anlamlı olarak farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Deniz, Arslan, Özyeşil ve İzmirli (2012) tarafından “Öz-Anlayış Yaşam Doyumu, Negatif ve Pozitif Duygu: Türk ve Diğer Ülke Üniversite Öğrencileri Arasında Bir Karşılaştırma” başlıklı araştırma Türkiye ile İngiltere, Fransa, Polonya, Romanya, İtalya, Brezilya, İspanya ve Ukraynalı üniversite öğrencileri arasında gerçekleştirilmiştir. Türkiye’deki kız ve erkek öğrenciler ile diğer ülkelerdeki kız ve erkek öğrenciler arasında öz anlayış ve pozitif duygular yönünden anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Türkiye’deki öğrencilerin öz anlayış, yaşam doyumu ve pozitif-negatif duygu arasındaki ilişki düzeylerinin diğer ülkelerdeki öğrencilerin ilişki düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmüştür.

2.6.4. Pozitif-Negatif Duygular ile ilgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

“Sosyal etkileşim, egzersiz ve stresin pozitif-negatif duygulara olan etkisi” McIntyre, Watson ve Cunningham (1990) tarafından araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarından elde edilen veriler değerlendirildiğinde, sosyal etkileşim ve egzersiz yöntemleriyle pozitif duygularda artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan stresin pozitif duygular üzerinde bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Negatif duyguların ise stres ile artış gösterdiği fakat egzersiz ve sosyal etkileşimden etkilenmediği ortaya çıkmıştır.

Kuo ve Kwantes (2004) araştırmalarında stres, sosyal destek, çift yönlü kültürleşme, dini başa çıkma ve kültürel başa çıkmada pozitif negatif duygular ile ilişkisini incelemeyi amaç edinmişlerdir. Bu ilişkiyi çok ırklı bir örnekleme Kanada’daki 301 üniversite öğrencisi ile açıklamaya çalışmışlardır. Stres düzeyinin yüksek olması, stres durumuna yanıt

vermede kaçınma ve stresle baş edememe durumlarının negatif duyguların yüksek olması ile ilgili olduğu sonucu çıkmıştır. Stres düzeyinin düşük olması, dini başa çıkmanın daha az kullanılması ve stres ile başa çıkabiliyor olmanın ise pozitif duyguların yüksek olmasıyla ilişkilendirilmiştir.

Kuppens, Realo ve Diener (2008) yaptıkları bu çalışmada olumlu ve olumsuz duyguların sıklığının uluslararası yaşam doyumu ile arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın 46 farklı ülkeden 8557 kişi katılımcısı vardır. Araştırma sonuçlarına göre olumlu duygu deneyimlerinin olumsuz duygu deneyimlerine göre yaşam doyumu ile daha ilişkili olduğu bulunmuştur. Olumsuz duygu deneyimleri toplulukçu kültürler göre bireyselci kültürlerin yaşam doyum düzeylerinde daha olumsuz bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu tür duygusal deneyimlerin yaşam doyumu ile ilgili olduğu konusunda kültürel farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2.6.5. Yaşam Doyumu ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

İzmir il merkezinde ilköğretim ikinci kademedeki öğrenim gören 293 öğrenci ile gerçekleştirilen bir çalışmada, yaşam doyumu ve duygusal zeka arasındaki korelasyonun pozitif yönlü ve anlamlı olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada kız öğrencilerin duygusal zeka puan ortalamaları erkek öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda araştırma sonucundan ulaşılabilen bulgulardan biri de duygusal zeka puan ortalamasının ve yaşam doyumu puan ortalamasının okul öncesi eğitiminden geçip geçmediğine, yaşa ve ebeveynlerin eğitim seviyelerine göre farklılaştığıdır (Kırtıl, 2009).

Yazar (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları incelendiğinde genç yetişkin bireylerin aleksitimi düzeyleri arttıkça yaşam doyumu düzeylerinin azalmakta olduğu görülmüştür. Araştırmada başka bir alt probleme ait sonuç incelendiğinde ise aleksitimi düzeyindeki varyansın toplamının %17'sinin yaşam doyumu ile birlikte sorumluluk kişilik özelliği, yumuşak başlılık (uyumluluk) ve dışadönüklük kişilik özellikleri tarafından açıklandığı görülmüştür. Bu araştırmanın katılımcıları Kırıkkale Üniversitesinde öğrenim gören üniversite öğrencileri olmuştur.

Çeçen'in (2007) 347 üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmadan elde edilen sonuçlar incelendiğinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre duygusal yalnızlık yaşama durumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara ek olarak düşük yaşam doyumu puan ortalaması olan üniversitede öğrenim gören öğrencilerin, yüksek yaşam doyumu puan ortalaması olan üniversitede öğrenim göre öğrencilere göre daha fazla duygusal yalnızlık yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin (2009) 306 üniversite 1. ve 2. sınıf öğrencisi ile yaptığı çalışmadan elde ettiği veriler ışığında; üniversitede öğrenim gören öğrencilerin bilinçli farkındalık ölçeğinden aldıkları puanlar ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar ve bilinçli farkındalık

ölçeğinden aldıkları puanlar ile iyi oluş ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki korelasyonun anlamlı düzeyde görüldüğü ve pozitif yönde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmada aynı zamanda bilinçli farkındalık, yaşam doyumu ve iyi oluş puanları arasında görülen ilişkilerin yaş, cinsiyet ve fakülte açısından farklılık gösterip göstermediği de araştırılmıştır. Öğrencilerin öğrenim gördüğü fakülte ile hem yaşam doyumu hem de iyi oluş arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu görülürken bilinçli farkındalık ile fakülte arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Özgüngör (2014) yaptığı araştırmada kimlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bu ilişkideki yakınlık ve akademik başarının rolünü incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma 490 kız ve 183 erkek üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulguları yaşam doyumunun kimlik alt boyutları tarafından yordandığı yönündedir. Yaşam doyumunu yordayan kimlik alt boyutları ise ideolojik moratoryum, ideolojik başarı, kişilerarası bağımlı ve kişilerarası moratoryumdur.

Yumuşak (2019) tarafından akıllı telefon bağımlılığı, uyku kalitesi ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelendiği çalışma üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre akıllı telefona bağımlılık düzeyi arttıkça uyku kalitesi ve yaşam doyumu düzeylerinin azaldığı görülmüştür. Kadın öğrencilerin, akıllı telefonu altı saat ve üzeri kullanan öğrencilerin ve yatma anında akıllı telefonunu sürekli yanında bulunduran öğrencilerin akıllı telefon bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Üniversite öğrencilerinde duygu düzenleme ile doyum doyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen Yolcubal Bayrak (2019) çalışmasını 374 üniversite öğrencisinin katılımı ile tamamlamıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında cinsiyet, yaş, kaçınıcı çocuk olduğu, kardeşlerinin sayısı ve sınıf düzeylerine göre yaşam doyumu ile bu değişkenler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bunun yanında duygu düzenleme ve yaşam doyumu arasındaki korelasyonun düşük düzeyde anlamlı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

2.6.6. Yaşam Doyumu ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Danielsen, Samdal, Hetland ve Wold (2009) birlikte yürüttükleri çalışmada öğretmenlerden, sınıf arkadaşlarından ve velilerden gelen okulla ilgili sosyal desteğin öğrencilerin okul memnuniyetlerine ve yaşam doyumlarına olan etkisini incelemişlerdir. Çalışmada 13-15 yaş arası 3358 öğrenciye ulaşılmış ve yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarında kız öğrencilerin okul memnuniyetinin erkek öğrencilerin okul memnuniyetine göre yaşam doyumlarında daha fazla etkisi olduğu görülmüştür.

Zullig, Valois, Huebner, Oeltman ve Drane (2005) algılanan yaşam doyumu ve aile yapısındaki ilişkileri araştırmışlardır. Araştırma 5021 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarında siyah erkek ergenler hariç diğer tüm ırk ve cinsiyet gruplarında diğer

akrabalarla, akraba olmayan kişilerle veya vasilerle yaşamanın yaşam doyumu ile anlamlı derecede ilişkili olduğu görülmüştür. Bu sonuçların yanında hem anne hem de baba ile beraber yaşamına devam eden beyaz kız ve erkek ergen lise öğrencisinin yaşam doyumu ölçek puanlarının yüksek olduğu sonucu görülmüştür.

Gilman ve Huebner (2006) yüksek yaşam memnuniyeti bildiren ergen bireylerin özellikleri başlıklı araştırma, 485 ergen bireyin yaşam doyumu ölçeğini tamamlamasıyla gerçekleştirilmiştir. Yaşam doyumu ölçeğinden gelen sonuçlara göre ergen bireyler düşük, ortalama ve yüksek olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Yüksek memnuniyet grubundaki ergenler tüm bağımlı değişkenler üzerinde anlamlı derecede yüksek sonuç gösterirken diğerlerine göre sosyal ilişkilerinin daha iyi olduğunu, psikolojik semptomların klinik düzeylerinin de nadiren görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Pavot, Fujita ve Diener (1997) benlik uyumu, kişilik ve öznel iyi oluş ilişkilerini iki farklı çalışmada ele almışlardır. Çalışmanın sonucundan elde ettikleri verilere göre, gerçek ve ideal benlik uyuşmasının öznel iyi oluş ve yaşam doyumu ilişkisinin pozitif yönlü anlamlı düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kişilik özellikleri ile arasındaki ilişkide ise benlik uyumu nevroz ile negatif ilişkiliyken uyumluluk ile pozitif ilişkilidir.

Kalka ve Lockiewicz (2017) disleksi olan ve olmayan Polonyalı üniversite öğrencileri ile esneklik ve algılanan sosyal desteğin yaşam doyumu üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada yaşam doyumu ve mutluluk için esneklik ve algılanan sosyal desteğin önemini doğrulamışlardır. Disleksi olan öğrencilerin yaşam doyumu, olumlu duygular, esneklik ve algılanan sosyal destek düzeylerinin düşük seviyede olduğu görülmüştür. Bu sebeple dislekli olan genç erişkinlerde mutluluk ve yaşam doyumunun risk faktörü olduğu sonucuna varılmıştır.

Fabio ve Bucci (2015) İtalyan lise öğrencilerinden elde edilen veriler ile yaptıkları çalışmada “Duygusal profiller, yaşam anlamı ile yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluş” arasındaki farklılıkları incelemiştir. Çalışma iki bölümden oluşurken çalışmanın ilk bölümünde 156, ikinci bölümünde ise 148 lise öğrencisi yer almıştır. İlk bölümde duygudurum profilleri arasındaki yaşam doyumu ve psikolojik iyi olma açısından farklılıkları incelerken ikinci bölümde duygudurum profilleri arasındaki iyimserlik ve öz saygı açısından farklılıkları incelemektedir. Birinci bölümdeki çalışma sonucunda elde edilen bulgular olumlu duyguları daha fazla olan, kendi kendini gerçekleştirebilen bireylerin yaşam doyum düzeylerinin de daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın İtalyan bağlamında yaşam doyumu, psikolojik iyi oluş, iyimserlik ve öz saygının duygudurum profilleri arasındaki farklılıklarını ortaya koymuştur.

Coria, Rivera, Sepúlveda, García Jara, Sepúlveda, Schnettler, Urra ve Valenzuela (2018) Şili üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerini tanımlamayı ve yaşam doyumu ile cinsiyet ve sosyoekonomik düzey arasındaki farklılıkları incelemeyi

amaçlamışlardır. Çalışma kuzey, orta ve güney Şili'deki 306 üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonuçlarında grup farklılıklarının sosyoekonomik duruma göre değil cinsiyete göre olduğu görülmüştür. Üniversite öğrencilerinin genel olarak yaşam doyumunu etkileyeceği düşünülen farklı alanlardaki yaşam doyumu düzeylerinde yüksek sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında en yüksek alanın arkadaşlar olduğu görülürken en düşük düzey yaşam doyumu alanın ise mahalle olarak tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli/deseni, örneklem seçimi, evren ve örneklem, katılımcıların demografik dağılım özellikleri, verilerin elde edilmesinde kullanılan ölçekler, uygulama yöntemi ve verilerin analizine ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni

Yapılan araştırma mevcut durumu araştıran betimsel bir çalışmadır. Betimsel araştırmalar bir durumu mümkün olduğunca eksiksiz ve odaklanılmış bir şekilde tanımlayan araştırmalardır. Araştırmacılar tarafından kişilerin, grupların ya da bazı durumlarda fiziksel ortamların özelliklerini özetleyebildiği için bu araştırma türü eğitim alanında yapılan çalışmalarda sıklıkla kullanılır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2018). Araştırmada kesitsel araştırma deseni kullanılmış, araştırma genel tarama modellerinden karşılaştırmalı ilişkisel tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. İlişkisel tarama modeli, çok sayıda kişiden merdana gelen bir evrenden, evren ile ilgili genel bir yargıya ulaşabilmek için evrenin tamamını ya da evrenden alınacak bir grup kişiden oluşan örneklem üzerinden yapılan tarama işlemidir (Karasar, 2006).

Bu araştırmada bağımlı değişkenler pozitif-negatif duygular ve yaşam doyumu iken bağımsız değişkenler beş faktör kişilik özellikleridir. Araştırmanın diğer bağımsız değişkenlerini ise katılımcıların cinsiyet, sosyoekonomik düzey, ebeveynlerin medeni durumu ile hayatta olup olmadığı ile ilgili bilgiler oluşturmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın Evreni: Araştırmanın evrenini Çanakkale ili Biga ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet ve özel okullarda ortaöğretim (lise) öğrenimi gören öğrenciler oluşturmuştur.

Araştırmanın Örneklemi: Araştırmanın örneklemini evren içerisinde seçilmiş 2019-2020 eğitim öğretim yılı içerisinde Çanakkale ili Biga ilçe merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim hizmeti sunan Biga İçdaş Fen Lisesi, İçdaş Biga Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Ayşe Doğan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Biga Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi, Biga Atatürk Anadolu Lisesi ve Biga Özel Doğa Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören 9., 10., 11. ve 12. sınıf olarak eğitim-öğretim hayatına devam eden ve her şubeden eşit sayıda alınmış öğrenci oluşturmuştur. Örneklemin belirlenmesinde ise seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme; zaman, para ve işgücü açısından ortaya çıkan sınırlandırmalar sebebinden örneklemin rahat ulaşılabilir olması ve uygulamanın kolay yapılabilirdiği birimlerin seçilmesi yöntemidir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2018).

Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Bu bölümde, araştırmanın örneklemini oluşturan lise öğrencilerine ait demografik değişkenlerin frekans ve yüzde değerleri aşağıda tablolar eşliğinde gösterilmektedir.

Katılımcıların Cinsiyetine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 1

Katılımcıların cinsiyete göre frekans ve yüzde değerleri

Cinsiyet	n	Yüzde (%)
Kadın	331	56.3
Erkek	255	43.7
Toplam	588	100

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılmış olan toplam öğrenci sayısından %56.3'ünün (n=331) kadın, %43.7'sinin (n=255) erkek öğrenci olduğu görülmektedir.

Katılımcıların Yaşa Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 2

Katılımcıların yaşa göre frekans ve yüzde değerleri

Yaş	n	Yüzde (%)
15	194	33.0
16	141	24.0
17	145	24.7
18	108	18.4
Toplam	588	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş dağılımlarını gösteren tablo 2 incelendiğinde, 194 öğrencinin (%33.0) 15 yaşında, 141 öğrencinin (%24.0) 16 yaşında, 145 öğrencinin (%24.7) 17 yaşında ve 108 öğrencinin (%18.4) 18 yaşında olduğu görülmektedir. Öğrenciler 15 ile 18 yaş aralığında olup, yaşlarının ortalaması ise 16.28 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların Sınıf Düzeyine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 3

Katılımcıların sınıf düzeyine göre frekans ve yüzde değerleri

Sınıf Düzeyi	n	Yüzde (%)
9. Sınıf	209	35.5
10. Sınıf	108	18.4
11. Sınıf	125	21.3
12. Sınıf	146	24.8
Toplam	588	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeylerini gösteren tablo 3 incelendiğinde; 209 öğrencinin (%35.5) 9.sınıf, 108 öğrencinin (%18.4) 10.sınıf, 125 öğrencinin (%21.3) 11.sınıf ve 146 öğrencinin (%24.8) 12.sınıf düzeyinde öğrenim gördüğü sonucuna ulaşılmaktadır.

Katılımcıların Ailesinin Aylık Gelir Düzeyine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 4

Katılımcıların ailesinin gelir düzeyine göre frekans ve yüzde değerleri

Gelir Düzeyi	n	Yüzde (%)
Yüksek	277	47.1
Orta	203	34.5
Düşük	108	18.4
Toplam	588	100.0

Öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyini gösteren tablo 4 incelendiğinde 277 öğrencinin (%47.1) ailesinin gelir düzeyi yüksek, 203 öğrencinin (%34.5) ailesinin gelir düzeyi orta, 108 öğrencinin (%18.4) ise ailesinin gelir düzeyinin düşük olduğu görülmektedir.

Katılımcıların Anne Babalarının Birliktelik Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 5

Katılımcıların anne babalarının birliktelik durumlarına göre frekans ve yüzde değerleri

Anne Babaların Birliktelik Durumu	n	Yüzde (%)
Anne Baba Birlikte	534	90.8
Anne Baba Boşanmış	54	9.2
Toplam	588	100.0

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya katılan 588 öğrenciden 534 öğrencinin (%90.8) anne ve babasının birlikte olduğu görülürken, 54 öğrencinin (%9.2) ise anne ve babasının birlikte olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların Anne Babalarının Hayatta Olup Olmadığına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 6

Katılımcıların anne babalarının hayatta olup olmadığına göre frekans ve yüzde değerleri

Anne Babanın Hayatta Olup Olmadığı Durumu	n	Yüzde (%)
Anne Sağ Baba Vefat	26	4.4
Anne Vefat Baba Sağ	6	1.0
Anne Baba Sağ	556	94.6
Anne Baba Vefat	0	0
Toplam	588	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının hayatta olup olmadığını gösteren tablo 6 incelendiğinde 26 öğrencinin (% 4.4) annesinin sağ babasının ise vefat ettiği, 6 öğrencinin (%1.0) annesinin vefat ettiği babasının ise sağ olduğu, 556 öğrencinin (%94.6) anne ve babasının sağ olduğu görülürken hem annesinin hem de babasının vefat ettiği hiçbir öğrenci bulunmamaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Süreci

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin toplanmasında dört farklı ölçme aracından yararlanılmıştır. Bu araçlar sırasıyla “Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği”, “Pozitif-Negatif Duygu Ölçeği”, “Yaşam Doyumu Ölçeği” ve demografik özelliklerin belirleneceği “Kişisel Bilgi Formu” dur.

Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği: “Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği” Rammstedt ve John (2007) tarafından geliştirilen bir ölçektir. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlanması ise Horzum, Ayas ve Padır (2017) tarafından yapılmıştır. Beş faktör kişilik ölçeği 5’ li likert tipinde

hazırlanmıştır. “Hiçbir zaman”, “Nadiren”, “Bazen”, “Sık sık” ve “Her zaman” seçeneklerinden oluşan beş faktörlü kişilik ölçeği 10 maddeden oluşmakta ve ölçeğin dışadönüklük, yumuşak başlılık, öz denetimlilik, nörotiklik ve deneyime açıklık olmak üzere 5 alt boyutu bulunmaktadır. Bu beş faktör için cronbach’s alpha iç tutarlık ve kompozit güvenilirlik değerleri sırasıyla iç tutarlık ve kompozit olmak üzere; .88-.83, .81-.71-.90-.85, .85-.79 ve .84-.78 bulunmuştur. İç tutarlık ve güvenilirlik ölçüm sonuçlarının tümünün .70’ ten yüksek olması ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğunu bu sayede tutarlı sonuçlar ortaya koyduğunu gösterir. Beş kişilik boyutunu ölçüp ölçmediğine yönelik bir sonuca varabilmek adına yapı geçerliği için yakınsama ve ayırt edici geçerliğine bakılmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında her bir faktörün OAV değerleri sırasıyla .70; .57; .74; .65; ve .64 olduğu görülmüştür. Açımlayıcı faktör analizi sonuçları dışadönüklük için %19,4, .913-.855; uyumluluk için %15, .706-.875; sorumluluk için %18,4, .946-.945; nevroitiklik için % 4,7, .863-.747 ve gelişime açıklık için %30,9, .874-.747 bulunmuştur. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizlerinin yapılmasına yönelik olan çalışmaya 15-18 yaş arasında olan ve random olarak seçilen 218 lise öğrenimine devam eden öğrenci eşlik etmiştir. Dilsel eşdeğerlik çalışması 31 kişi ile yürütülmüştür. Ölçeğin Türkçe ve orijinal İngilizce formlarının korelasyon katsayılarının ölçeğin tamamı için .81 olarak bulunurken alt boyutlarında elde edilen dilsel eş değerlik puanları dışadönüklük için .85, yumuşak başlılık için .87, öz denetimlilik için .85, nörotiklik için .71 ve deneyime açıklık için de .86 olarak hesaplanmıştır.

Pozitif-Negatif Duygu Ölçeği: “Pozitif-Negatif Duygu Ölçeği” ni Watson, Clark ve Tellegen (1988) geliştirmiştir. Ölçek olumlu ve olumsuz duyguları değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ölçeğin Türkçe’ ye uyarlanması Gençöz (2000) tarafından yapılmıştır. Ölçekte 10 pozitif, 10 negatif olmak üzere toplam 20 madde bulunmaktadır ve ölçek pozitif ve negatif duygu olmak üzere 2 alt boyuttan meydana gelmektedir. Ölçekteki 1, 3, 5, 9, 10, 12, 14, 16, 17 ve 19 numarada yer alan ölçek maddeleri pozitif duyguları oluştururken; 2, 4, 6, 7, 8, 11, 13, 15, 18 ve 20 numaralı ölçek maddeleri ise negatif duyguları oluşturmaktadır. Ölçme aracı likert tipindedir. Ölçek değerlendirilirken “1-çok az veya hiç”, “2-biraz”, “3-ortalama”, “4-oldukça”, “5-çok fazla” seçeneklerinden yararlanılmaktadır. Ölçekten hem pozitif duygu hem de negatif duygu alt boyutu için alınabilecek en düşük puan 10, alınabilecek en yüksek puan ise 50’dir. Ölçekten alınan puanın yüksekliği kişilerin yaşadıkları duyguların yoğunluğunu göstermektedir (Doğan ve Eryılmaz, 2013). Ölçeğin iç tutarlığı sırasıyla pozitif ve negatif duygu alt boyutu olmak üzere .83 ve .86 bulunmuştur. Faktör geçerliği değerleri ise sırayla .48-.74, .46-.76 arasında olduğu görülmüştür. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizi 18-34 yaş arasında değişen 199 üniversite öğrencisinden alınan veriler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir (Gençöz, 2000). Gençöz (2000) yaptığı araştırmada

pozitif-negatif duygu ölçeğinin ölçüt geçerliğini inceleyebilmek için Beck Depresyon Envanteri ve Beck Anksiyete Envanterinden yararlanmıştır.

Yaşam Doyumu Ölçeği: “Yaşam Doyumu Ölçeği” nin geliştiricileri Deiner, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) dir. Ölçeğin Türkçe’ ye uyarlayıcısı ise Dağlı ve Baysal (2016) olmuştur. Özgün ölçek İngilizce olup, beş maddeden oluşmakta ve tek faktörlü bir yapıdadır. Ölçeğin orijinal hali ile Türkçe’ ye çevrilmiş hali arasındaki tutarlığı görebilmek adına dilsel eşdeğerlik üzerine bir çalışma yapılmıştır. Bunun için Diyarbakır’ da ilkokullarda görev yapan 21 tane İngilizce öğretmeni ile orijinal ve çeviri olan ölçekler arasındaki tutarlık pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ile hesaplanmış ve 0.92 sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, ölçeğin orijinal formu ile Türkçe formu arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ölçeğin maddeler arasındaki iç tutarlığı gösteren cronbach’s alpha iç tutarlık katsayısı 0,88 olarak belirlenirken, ölçeğin zamana bağlı olarak tutarlı sonuçlar verip vermediğine ilişkin test tekrar test güvenirliği ise 0,97 değerinde hesaplanmıştır. Bu sonuç Diyarbakır’ da ilkokullarda görevli 47 öğretmene iki hafta arayla iki defa uygulama yapılması ile elde edilmiştir. Ölçeğin uygulanabileceği yaş aralığı ise ergenlik ve yetişkinlik döneminde olan bireyleri kapsamaktadır.

Kişisel Bilgi Formu: “Kişisel Bilgi Formu” araştırmayı yapan kişice hazırlanan ve çalışmaya katılacak öğrencilere ait kişisel bilgilere ulaşabilmeyi amaçlayan bir formdur. Kişisel bilgi formunda araştırmaya katılan öğrenciler ve öğrencilerin aileleri ile ilgili araştırma problemine ilişkin önemli görülen sosyo-demografik bilgilere ulaşılacak sorular yer almaktadır. Bu formda araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyeti, sosyo-ekonomik düzeyi, ebeveynlerin medeni durumu ve hayatta olup olmadığı bilgileri yer almaktadır.

Verilerin Toplanması

Veri toplamak amacıyla etik kuruldan, Çanakkale il ve Biga İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinden gereken izinler alınmıştır. Belirlenen ortaöğretim kurumlarındaki 9., 10., 11. ve 12. sınıf seviyesindeki öğrencilere araştırmacı tarafından araştırmada kullanılan “Beş Faktör Kişilik Ölçeği”, “Pozitif Negatif Duygu Ölçeği”, “Yaşam Doyumu Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” Google Anket formatında online olarak ulaştırılmış ve bu ölçeklere ilişkin veri toplanması sağlanmıştır. Online form öğrencilere ulaştırılmadan önce il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerine bilgi verilmiş ve onay alınmıştır. Online formun birinci kısmında araştırmanın amacı, önemi ve kullanılan ölçeklerle ilgili gerekli tüm bilgiler araştırmacı tarafından belirtilmiştir. Online form öğrencilere ulaştırılmadan önce öğrenciler çoğunlukla bilgilendirilmiştir. Aynı zamanda verilen cevapların araştırmacı haricinde başka

kişilerle paylaşılmayacağı araştırmanın gizlilik içerdiği bilgisi öğrencilere verilmiştir. Araştırmacı tarafından tüm veriler Nisan – Mayıs ayı içerisinde toplanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde lise öğrencilerine ait verileri toplama aşaması sonlandırıldıktan IBM SPSS Statistics 21 programı kullanılarak toplanan tüm veriler bilgisayar ortamına tek tek hücrelere girilerek aktarılmıştır. Bundan sonra yapılan tüm analizler SPSS 21 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ters maddeler çevrilerek alt boyutlar, ortalama ve toplam puanlar hesaplanmıştır. Sosyo-demografik değişkenler ve ölçeklere ait değerler tanımlayıcı istatistik analizi hesaplanmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğu için skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) katsayılarına ve mod, medyan, aritmetik ortalama değerlerine bakılmıştır. Verilerin dağılımının normal dağılıma uygunluk gösterdiği görüldüğünden parametrik testler uygulanmıştır. Sosyo-demografik değişkenler arasında yer alan cinsiyet, anne babanın birliktelik durumu gibi iki grup olan değişkenler açısından BFKÖ alt boyutları, PNDÖ alt boyutları ve YD'nun anlamlılık düzeyinde bir farklılık gösterip göstermediğini test edebilmek amacıyla bağımsız örneklem için t-testi uygulanmıştır. İki veya daha fazla gruptan oluşan sosyo-demografik değişkenlerin BFKÖ alt boyutları, PNDÖ alt boyutları ve YD'na göre anlamlı farklılık düzeyini tespit edebilmek için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. ANOVA sonucunda anlamlı bir fark bulunan değişkenlerde hangi gruplar arasında farklılık olduğunu bulabilmek amacıyla da varyansların homojenliğine bakılmıştır. Homojen dağılım gösteren değişkenlere Post Hoc Testlerinden LSD testi uygulanmıştır. BFKÖ alt boyutları ile PNDÖ alt boyutları ve YD arasındaki ilişki pearson momentler çarpımı korelasyon analizi yapılarak hesaplanmıştır. BFKÖ alt boyutlarının PNDÖ alt boyutlarını ve YD'nu anlamlı düzeyde yordayıp yordadığı ise aşamalı çoklu regresyon analizi yapılarak incelenmiştir. Araştırmanın bağımsız değişkenleri beş faktör kişilik özellikleriyken bağımlı değişkenler pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumdur. Araştırmada anlamlılık düzeyi .,05 olarak alınmıştır.

3.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Araştırma geçerliliği, amaçlanan ve ölçülmek istenen özelliklerin başka özellikler ile karıştırılmadan doğru ölçüm yapabilme derecesiyle ilişkilidir. Araştırma güvenirliği ise duyarlık, kararlılık ve tutarlılık gibi üç farklı kavram anlamında kullanılmaktadır. Duyarlılık anlamında kullanıldığında ölçme araçlarının biriminin büyüklüğü, kararlılık anlamında kullanıldığında aynı ölçme aracıyla birden çok ölçmeyi ve ölçüm sonuçlarının farklılık göstermemesini, tutarlılık anlamında kullanıldığında ise ölçme aracındaki maddelerin ölçülmek istenen özellik bakımından birbirine benzer olmasını anlatmaktadır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2018).

Araştırmada kullanılan ölçekler geçerlik ve güvenirliği test edilmiş, bilimsel çalışmalarda kullanılabilir ölçeklerdir. Beş faktörlü kişilik ölçeğinin iç tutarlık ve güvenirlik ölçüm sonuçlarının .70'ten yüksektir. Bu sonuç ölçeğin güvenirliğinin yüksek olduğunu bu sayede tutarlı sonuçlar ortaya koyulabileceğini göstermektedir. Ölçeğin yapı geçerliği için yakınsama ve ayırt ediciliğine bakılmış, geçerlik ve güvenirlik analizleri lise öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir (Horzum, Ayas ve Padır, 2017). Pozitif-negatif duygu ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .83 ve .86 olarak bulunmuştur. Faktör geçerliği değerlerinin ise .48-.74, .46-.76 arasında olduğu görülmüştür. Ölçeğin ölçüt geçerliği için “Beck Depresyon Envanteri” ve “Beck Anksiyete Envanteri”nden yararlanılmıştır (Gençöz, 2000). Yaşam doyumu ölçeğinin iç tutarlık katsayısı 0.88 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin zamana yönelik tutarlı sonuçlar verip vermediğini ortaya koymak için test tekrar test güvenirliğinin ise 0.97 olduğu görülmüştür.

Geçerlik ve güvenirliği etkileyebilecek faktörlerin (ölçme aracına, katılımcılara ilişkin, uygulama koşulları ve zamanı, madde sayısı, puanlama...) kontrol altına alınması hususunda gerekli tüm şartlar sağlanmaya çalışılmıştır. Katılımcı sayısının yüksek olması genellenebilirliği artıracağından çalışmada 588 lise öğrencisine ulaşılmıştır.

3.6. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı, problemin tespit edilmesi, çalışmanın konu ve başlığının, evren ve örneklemin belirlenmesi sürecinden başlayarak ilgili alan yazının taranması, kullanılacak ölçeklerin belirlenmesi ve gerekli tüm izinlerin alınması, verilerin toplanması, analiz edilmesi ve elde edilen bulguların raporlaştırılması aşamalarının her birinde aktif olarak rol oynamaktadır. Çalışmada nicel araştırma bakış açısının yönlendirmesi ile gerekli bilimsel araştırma yöntemlerinin her basamağı araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmada ele alınan problem durumuna yönelik öğrencilere uygulanan ölçme araçları ile toplanan verilerin istatistiksel analizler sonucunda ulaşılan bulgularına yer verilmiştir. Analizlerin detaylı sonuçları tablolar ile gösterilmiştir. Bulguların elde edilmesi sürecinde öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, beş faktör kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu puanlarından yararlanılmıştır. Araştırmanın alt problemleri sırasıyla ele alınmış ve analizler her bir alt probleme yönelik yapılmıştır.

4.1. Ölçek Puanlarının Normallik Test Sonuçları

Araştırma kapsamında lise öğrencilerinden toplanan verilerin normal dağılıma uygunluğunu tespit edebilmek amacıyla çarpıklık ve basıklık katsayıları ile mod, medyan ve aritmetik ortalama değerleri hesaplanmış ve sonuçlar aşağıda tabloleştirilmiştir.

Tablo 7

BFKÖ ve PNDÖ alt boyutları ve YDÖ'nin çarpıklık ve basıklık değerleri

Alt Ölçekler	Çarpıklık						
	Basıklık						
	n	$\bar{x}$	ss	Katsayı	Se	Katsayı	Se
Dışadönüklük	588	7.12	1.88	-.301	.101	-.473	.201
Uyumluluk	588	7.78	1.41	-.352	.101	.030	.201
Sorumluluk	588	7.61	1.64	-.463	.101	-.054	.201
Nevrotiklik	588	6.22	1.86	-.059	.101	-.409	.201
Gelişime açıklık	588	6.80	1.72	-.197	.101	-.181	.201
Pozitif duygu	588	33.0	8.48	-.311	.101	-.412	.201
Negatif duygu	588	22.02	6.78	.406	.101	-.072	.201
Yaşam doyumu	588	16.88	4.49	-.185	.101	-.500	.201

Araştırmada kullanılan ölçe araçlarından hesaplanan katılımcı puanlarının normal dağılıma uygunluğunu tespit edebilmek amacıyla normal dağılımın varsayımlarından olan çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri hesaplanmıştır. Ölçeklerden elde edilen puanların normal dağılıma uygunluğunun incelenmesi için yapılan analiz sonuçlarına göre elde edilen puanların normal dağılım gösterdiği görülmüştür. Bu sebeple araştırma alt problemleri için parametrik testler kullanılmıştır. Her ölçek için hesaplanan çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin -1,5 ile +1,5 aralığında bir değer olması dağılımın normalliğinin göstergesi için uygun bir değer kabul edilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Normallik testi sonucunda ulaşılan değerler Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 8

BFKÖ ve PNDÖ alt boyutları ve YDÖ’nin mod, medyan, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

Değerler	Mod (Tepe Değer)	Medyan (Ortanca)	$\bar{x}$	Ss
Dışadönüklük	8.00	7.00	7.12	1.88
Uyumluluk	8.00	8.00	7.78	1.41
Sorumluluk	7.00	8.00	7.61	1.64
Nevrotiklik	6.00	6.00	6.22	1.86
Gelişime açıklık	6.00	7.00	6.80	1.72
Pozitif duygu	36.00	33.00	33.00	8.48
Negatif duygu	21.00	22.00	22.02	6.78
Yaşam doyumu	15.00	17.00	16.88	4.49

Aynı zamanda mod, medyan ve aritmetik ortalama değerlerinin de eşit ya da birbirine yakın olması normal dağılımın varsayımlarından kabul edilmektedir. Bu değerlerin birbirine yakın olması normal dağılımdan uzaklaşmadığı yönünde değerlendirilir. Tablo 8’de yer alan mod, medyan ve aritmetik ortalama değerleri her alt boyut için ayrı ayrı incelendiğinde araştırma verilerinin normal dağılım gösterdiği söylenebilmektedir.

4.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Betimsel İstatistikleri

Araştırmada kullanılan “Beş Faktör Kişilik Ölçeği”, “Pozitif-Negatif Duygu Ölçeği” ve “Yaşam Doyumu Ölçeği”ne ait minimum (en düşük değer), maksimum (en yüksek değer), ortalama ve standart sapma değerleri tablolar ile açıklanmıştır.

Tablo 9

BFKÖ alt boyutlarının betimleyici istatistik sonuçları

Beş Faktör Kişilik Ölçeği Alt Boyutları	n	$\bar{x}$	Ss	Min	Max
Dışadönüklük	588	7.12	1.88	2.00	10.00

Uyumluluk	588	7.78	1.41	3.00	10.00
Sorumluluk	588	7.61	1.64	2.00	10.00
Nevrotiklik	588	6.22	1.86	2.00	10.00
Gelişime açıklık	588	6.80	1.72	2.00	10.00
BFKÖ	588	31.43	3.89	11.00	47.00

Çalışma kapsamında katılımcılardan elde edilen tüm veriler değerlendirildiğinde BFKÖ puan ortalaması 31.43 olarak bulunmuştur. Tablo 9 incelendiğinde katılımcıların puan ortalamasının en yüksek olduğu BFKÖ alt boyutu uyumluluk ($\bar{x}$ =7.78; ss=1.41) olarak tespit edilirken, BFKÖ alt boyutlarından en düşük puan ortalaması ise nevroitiklik ($\bar{x}$ =6.22; ss=1.86) alt boyutuna aittir. Tüm alt boyut puan ortalamaları altının üzerinde bir değer olarak hesaplanmıştır. Tüm bulgular değerlendirilmeye alındığında, lise öğrencilerinde uyumluluk kişilik özelliğinin baskın olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 10

PNDÖ alt boyutlarının betimleyici istatistik sonuçları

Pozitif Negatif Duygu Ölçeği Alt Boyutları	n	$\bar{x}$	ss	Min	Max
Pozitif duygu	588	33.00	8.48	10.00	50.00
Negatif duygu	588	22.02	7.78	10.00	48.00
PNDÖ	588	55.03	9.91	20.00	98.00

Tablo 10 incelendiğinde PNDÖ alt boyutlarından pozitif duygu alt boyutu ortalamasının ($\bar{x}$ =33.00; ss=8.48) negatif duygu puan ortalamasından ($\bar{x}$ =22.02; ss=7.78) dikkat çekici bir şekilde yüksek olduğu görülmektedir. PD alt boyutu puan ortalaması 30'un üzerindeyken, ND alt boyutu 30'un altındadır. Tüm katılımcılardan elde edilen veriler neticesinde PNDÖ puan ortalamasının 2.75 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgulardan yola çıkarak lise öğrencilerinin pozitif duyguları negatif duygulara göre daha yoğun yaşadıkları söylenebilir.

Tablo 11

YDÖ'nin betimleyici istatistik sonuçları

Yaşam Doyumu Ölçeği	n	$\bar{x}$	Ss	Min	Max
Yaşam doyumu	588	16.88	4.49	5.00	25.00

YDÖ tek boyutlu olup tablo 11 incelendiğinde tüm araştırma katılımcılarından elde edilen veriler sonucunda YDÖ'nin puan ortalamasının 16,88 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.3. Lise Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleri, Pozitif-Negatif Duygu ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin Çeşitli Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Anlamlı Düzeyde Farklaşıp Farklaşmadığına Yönelik Elde Edilen Bulgular

4.3.1. Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Düzeylerinin Cinsiyete Göre Anlamlı Düzeyde Farklaşıp Farklaşmadığına Yönelik T-Testi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular

Tablo 12

BFKÖ ve alt boyut puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları

BFKÖ ve Alt Boyutları	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	p
BFKÖ	Kadın	331	31.59	3.77	1.145	.253
	Erkek	257	31.22	4.00		
Dışadönüklük	Kadın	331	6.96	1.91	-2.278	.023
	Erkek	257	7.32	1.83		
Uyumluluk	Kadın	331	7.83	1.42	1.121	.263
	Erkek	257	7.70	1.40		
Sorumluluk	Kadın	331	7.41	1.64	-3.402	.001
	Erkek	257	7.87	1.62		
Nevrotiklik	Kadın	331	6.78	1.63	8.589	.000
	Erkek	257	5.50	1.89		
Gelişime açıklık	Kadın	331	6.76	1.74	-.693	.488
	Erkek	257	6.86	1.70		

Lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre BFKÖ alt boyutlarından alınan puanlar arasında bir farklılaşma olup olmadığını ve farklılaşma varsa bu farkın anlamlılık düzeyini görebilmek adına bağımsız örneklem için t-testi yapılmıştır. Öğrencilerin beş faktör kişilik özelliklerinin cinsiyet açısından tanımlayıcı istatistiksel sonuçları ve t-testi analizi sonucunda ulaşılan değerler tablo 12’de gösterilmiştir.

Yapılan analizler incelendiğinde; cinsiyet değişkenine göre BFKÖ toplam puanı, gelişime açıklık ve uyumluluk alt boyutları anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t_{(586)BFKÖ \text{ toplam}} = 1.145$; $t_{(586)gelişime \text{ açıklık}} = -.693$; $t_{(586)uyumluluk} = 1.121$, $p > 0.05$). Gelişime açıklık ve uyumluluk alt boyutu puan ortalamalarına bakıldığında da kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamaktadır ($\bar{x}_{kız/gelişime \text{ açıklık}} = 6.76$, $\bar{x}_{erkek/gelişime \text{ açıklık}} = 6.86$; $\bar{x}_{kız/uyumluluk} = 7.83$, $\bar{x}_{erkek/uyumluluk} = 7.70$). Dışadönüklük, sorumluluk ve nevrotiklik alt boyutlarından alınan puanların cinsiyet açısından anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterdiği görülmüştür ($t_{(586)dışadönüklük} = -2.278$, $p < 0.05$; $t_{(586)sorumluluk} = -3.402$, $p < 0.05$; $t_{(586)nevrotiklik} = 8.589$, $p < 0.05$). Erkek öğrencilerin aldığı puanın ortalaması sonucunun ($\bar{x} = 7.32$) kız öğrencilerin

puan ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir ($\bar{x}=6.96$). Sorumluluk alt boyutunda erkek öğrencilerin aldığı puanın ortalaması ($\bar{x}=7.87$) kız öğrencilerin aldığı puanın ortalamasından ($\bar{x}=7.41$) yüksektir. Nevrotiklik özelliğindeyse kız öğrencilere ait puan ortalamaları ($\bar{x}=6.78$) erkek öğrencilere ait puan ortalamalarından ($\bar{x}=5.50$) yüksek bulunmuştur. Başka bir ifadeyle dışadönüklük ve sorumluluk alt boyutu puan ortalamalarında erkek öğrenciler kız öğrencilerden yüksekken nevroitiklik alt boyutundan alınan puan ortalamalarına bakıldığında kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha yüksek puan almıştır.

Tablo 13

PNDÖ ve alt boyutları puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları

PNDÖ ve Alt Boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	ss	t	p
PND	Kadın	331	55.35	9.61	0.899	.369
	Erkek	257	54.61	10.29		
Pozitif duygu	Kadın	331	31.68	8.12	-4.352	.000
	Erkek	257	34.70	8.64		
Negatif duygu	Kadın	331	23.67	6.69	6.933	.000
	Erkek	257	19.90	6.31		

Tablo 13 incelendiğinde; pozitif-negatif duygu ölçeği toplam puanının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($t_{PND \text{ Toplam}(586)}=0.899$, $p>0.05$). Kız öğrencilerin aldıkları puan ortalaması ($\bar{x}=55.35$) ile erkek öğrencilerin aldıkları puan ortalaması ($\bar{x}=54.61$) arasında anlamlı bir fark görülmemektedir.

Pozitif duygu ve negatif duygu alt boyutlarından alınan puanlar cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($t_{(586)pozitif \text{ duygu}}=-4.352$, $p<0.05$; $t_{(586)negatif \text{ duygu}}=6.933$, $p<0.05$). Pozitif duygu alt boyut puan ortalamalarına göre erkek öğrencilerin aldıkları puan ortalamaları ($\bar{x}=34.70$) kız öğrencilerin aldıkları puan ortalamasından ($\bar{x}=31.68$) yüksek iken negatif duygu alt boyut puan ortalamalarına göre kız öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{x}=23.67$) erkek öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{x}=19.90$) dikkat çekici bir şekilde yüksektir.

Tablo 14

YDÖ puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları

YDÖ	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Yaşam doyumu	Kadın	331	16.42	4.50	-2.803	.005
	Erkek	257	17.46	4.41		

Yaşam doyumu ölçek puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı tablo 14'te gösterilmiştir. Yaşam doyumu ölçek puanları cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermektedir ($t_{(586)}_{\text{yaşam doyumu}} = -2.803$, $p < 0.05$). Erkek öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamalarının ($\bar{x} = 17.46$) kız öğrencilerden ($\bar{x} = 16.42$) yüksek olduğu görülmektedir.

4.3.2. Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Düzeylerinin Yaşa Göre Anlamlı Düzeyde Farklılaşıp Farklılaşmadığına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular

Tablo 15

BFKÖ alt boyut puanlarının yaşlara göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Dışadönüklük	Gruplar arası	34.295	3	11.432	3.246	.022
	Gruplar içi	2056.888	584	3.522		
	Toplam	2091.184	587			
Uyumluluk	Gruplar arası	9.929	3	3.276	1.646	.178
	Gruplar içi	1162.308	584	1.990		
	Toplam	1172.136	587			
Sorumluluk	Gruplar arası	7.445	3	2.482	.915	.433
	Gruplar içi	1583.691	584	2.712		
	Toplam	1591.136	587			
Nevrotiklik	Gruplar arası	7.079	3	2.360	.678	.566
	Gruplar içi	2033.289	584	3.482		
	Toplam	2040.367	587			
Gelişime açıklık	Gruplar arası	7.728	3	2.576	.866	.459
	Gruplar içi	1737.556	584	2.975		
	Toplam	1745.284	587			

Tablo 16

BFKÖ alt boyut puanlarının yaşlara göre varyansların homojenliği testi sonuçları

BFKÖ Alt Boyutları	Levene Testi	df1	df2	p
Dışadönüklük	.517	3	584	.671
Uyumluluk	.063	3	584	.979
Sorumluluk	1.746	3	584	.157
Nevrotiklik	.056	3	584	.983
Gelişime açıklık	.467	3	584	.704

Lise öğrencilerinin yaşlarına göre BFKÖ alt boyut puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını görebilmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Sonuçları tablo 15'te gösterilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, BFKÖ alt boyutlarından sadece dışadönüklük alt boyutunda katılımcıların yaşları açısından anlamlı düzeyde bir farklılaşma olduğu görülmüştür ($F=3.246$, $p<0.05$). Dışadönüklük alt boyutu ile katılımcıların yaşları arasındaki farkın kaynağını bulmak amacıyla LSD post hoc testi uygulanmıştır. LSD testi ön koşulu olarak varyansların homojenliği incelenmiş dışadönüklük alt boyutu p değerinin ($p=.671$) 0.05 'ten büyük olduğu görülmüştür. Yapılan LSD testi sonuçlarına göre 15 yaşındaki öğrenciler ($\bar{x}=6.77$) ile 16 yaşındaki öğrenciler ($\bar{x}=7.28$) arasında 16 yaşındaki öğrencilerin lehine, 15 yaşındaki öğrenciler ($\bar{x}=6.77$) ile 17 yaşındaki öğrenciler ($\bar{x}=7.29$) arasında 17 yaşındaki öğrencilerin lehine ve 15 yaşındaki öğrenciler ($\bar{x}=6.77$) ile 18 yaşındaki öğrenciler ($\bar{x}=7.29$) arasında 18 yaşındaki öğrencilerin lehine bir fark olduğu görülmüştür.

Tablo 17

PNDÖ alt boyut puanlarının yaşlara göre yek yönlü varyans analizi sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Pozitif duygu	Gruplar arası	485.252	3	161.751	2.264	.080
	Gruplar içi	41728.721	584	71.453		
	Toplam	42213.973	587			
Negatif duygu	Gruplar arası	930.515	3	310.172	6.938	.000
	Gruplar içi	26110.103	584	44.709		
	Toplam	27040.617	587			

Tablo 18

PNDÖ alt boyut puanlarının yaşlara göre varyansların homojenliği testi sonuçları

PNDÖ Alt Boyutları	Levene Testi	df1	df2	p
Pozitif duygu	3.924	3	584	.009
Negatif duygu	1.245	3	584	.293

PND ölçek puanlarının araştırmaya katılan lise öğrencilerinin yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren tablo 17 incelendiğinde; pozitif duygu alt boyut puanlarında, öğrencilerin yaşlarına göre anlamlılık düzeyinde bir farklılaşmaya rastlanmamıştır ($F_{(3,584)}=2.264$; $p>0.05$). Bununla birlikte ortalama puanlara bakıldığında da 15 yaşındaki öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{x}=32.69$), 16 yaşındaki öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{x}=32.26$), 17 yaşındaki öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{x}=32.75$) ve 18

yaşındaki öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{x}=34.87$) arasında anlamlı bir farka rastlanmamaktadır. Negatif duygu alt boyut puanlarında öğrencilerin yaşlarına göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma olduğu görülmüştür ($F_{(3,584)}=6.938$, $p<0.05$). Negatif duygu alt boyut puanlarının hangi yaş grupları arasından farklılaştığını bulabilmek için post hoc testlerinden LSD testi yapılmıştır. LSD testi ön koşulu olarak varyansların homojenliği incelenmiş negatif duygu alt boyutu p değerinin ($p=.293$) 0.05 'ten büyük olduğu görülmüştür. Sonuçlara göre, negatif duygular açısından 15 yaşındaki öğrenciler ($\bar{x}=20.85$) ile 18 yaşındaki öğrenciler ($\bar{x}=24.47$) arasında 18 yaşındaki öğrencilerin lehine, 16 yaşındaki öğrenciler ($\bar{x}=21.67$) ile 18 yaşındaki öğrenciler ($\bar{x}=24.47$) arasında 18 yaşındaki öğrencilerin lehine, 17 yaşındaki öğrenciler ($\bar{x}=22.11$) ile 18 yaşındaki öğrenciler ($\bar{x}=24.47$) arasında 18 yaşındaki öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Tablo 19

YDÖ puanlarının yaşlara göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Yaşam doyumu	Gruplar arası	77.544	3	25.848	1.283	.279
	Gruplar içi	11768.123	584	20.151		
	Toplam	11845.667	587			

Yukarıdaki tablo 19 incelendiğinde, yaşam doyumu ölçek puanlarının katılımcıların yaşlarına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(3,584)}=1.283$, $p>0.05$). Bulgulara göre 15 yaşındaki öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamaları ($\bar{x}=17.39$), 16 yaşındaki öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamaları ($\bar{x}=16.53$), 17 yaşındaki öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamaları ($\bar{x}=16.65$) ve 18 yaşındaki öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamaları ($\bar{x}=16.71$) olarak hesaplanmıştır. Ortalama puanlar arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

4.3.3. Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Düzeylerinin Sınıf Düzeylerine Göre Anlamlı Düzeyde Farklaşıp Farklılaşmadığına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular

Tablo 20

BFKÖ alt boyut puanlarının sınıf düzeyine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Dışadönüklük	Gruplar arası	44.932	3	14.977	4.275	.005
	Gruplar içi	2046.252	584	3.504		

Uyumluluk	Toplam	2091.184	587			
	Gruplar arası	4.125	3	1.375	.688	.560
	Gruplar içi	1168.011	584	2.000		
Sorumluluk	Toplam	1172.136	587			
	Gruplar arası	5.153	3	1.718	.632	.594
	Gruplar içi	1585.983	584	2.716		
Nevrotiklik	Toplam	1591.136	587			
	Gruplar arası	10.830	3	3.610	1.039	.375
	Gruplar içi	2029.537	584	3.475		
Gelişime açıklık	Toplam	2040.367	587			
	Gruplar arası	21.770	3	7.257	2.459	.062
	Gruplar içi	1723.514	584	2.951		
	Toplam	1745.284	587			

Tablo 21

BFKÖ alt boyut puanlarının sınıf düzeyine göre varyansların homojenliği testi sonuçları

BFKÖ Alt Boyutları	Levene Testi	df1	df2	P
Dışadönüklük	.304	3	584	.823
Uyumluluk	.275	3	584	.844
Sorumluluk	.891	3	584	.446
Nevrotiklik	.540	3	584	.655
Gelişime açıklık	1.371	3	584	.251

Tablo 20 incelendiğinde, beş faktör kişilik alt boyutlarından sadece dışadönüklük alt boyut puanlarında sınıf düzeylerine göre anlamlılık düzeyi olan bir farklılaşma görülmektedir ($F_{(3,584)}=4.275$, $p<0.05$). Sınıf düzeyleri arasındaki farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit edebilmek üzere LSD testi yapılmıştır. LSD testi ön koşulu olarak varyansların homojenliği incelenmiş negatif duygu alt boyutu p değerinin ($p=.823$) 0.05'ten büyük olduğu görülmüştür. LSD testi sonuçlarına göre dışadönüklük alt boyutu açısından 9.sınıf öğrencileri ($\bar{x}=6.76$) ile 10.sınıf öğrencileri ($\bar{x}=7.37$) arasında 10.sınıf öğrencileri lehine, 9.sınıf öğrencileri ($\bar{x}=6.76$) ile 11.sınıf öğrencileri ($\bar{x}=7.39$) arasında 11.sınıf öğrencilerinin lehine ve 9.sınıf öğrencileri ($\bar{x}=6.76$) ile 12. sınıf öğrencileri ($\bar{x}=7.21$) arasında 12.sınıf öğrencilerinin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Uyumluluk, sorumluluk, nevrotiklik ve gelişime açıklık alt boyutları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($F_{(3,584)}_{uyumluluk}=688$, $p>0.05$; $F_{(3,584)}_{sorumluluk}=632$, $p>0.05$; $F_{(3,584)}_{nevrotiklik}=1.039$, $p>0.05$; $F_{(3,584)}_{gelişime\ açıklık}=2.459$, $p>0.05$).

Tablo 22

PNDÖ alt boyut puanlarının sınıf düzeyine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

Kareler	Sd	Kareler	F	p
----------------	-----------	----------------	----------	----------

		Toplamı		Ortalaması		
Pozitif duygu	Gruplar arası	355.738	3	118.579	1.654	.176
	Gruplar içi	41858.234	584	71.675		
	Toplam	42213.973	587			
Negatif duygu	Gruplar arası	900.352	3	300.117	6.705	.000
	Gruplar içi	26140.265	584	44.761		
	Toplam	27040.617	587			

Tablo 23

PNDÖ alt boyut puanlarının sınıf düzeylerine göre varyansların homojenliği testi sonuçları

PNDÖ Alt Boyutları	Levene Testi	df1	df2	p
Pozitif Duygu	2.730	3	584	.043
Negatif Duygu	.900	3	584	.441

Tablo 22 incelendiğinde, pozitif duygu puanlarında sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($F_{(3,584)}=1.654$, $p>0.05$). Negatif duygu puanlarında ise sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($F_{(3,584)}=1.654$, $p<0.05$). Bu farklılığın hangi sınıf düzeyleri arasında olduğunu görebilmek için yapılan post hoc testlerinden LSD testi sonuçlarına bakıldığında negatif duygu açısından sadece 9.sınıf öğrencileri ($\bar{x}=20.54$) ile 10.sınıf öğrencileri ($\bar{x}=22.12$) arasında 10.sınıf öğrencilerinin lehine, 9.sınıf öğrencileri ($\bar{x}=20.54$) ile 11.sınıf öğrencileri ($\bar{x}=22.45$) arasında 9.sınıf öğrencilerinin lehine ve 9.sınıf öğrencileri ($\bar{x}=20.54$) ile 12.sınıf öğrencileri ($\bar{x}=23.71$) arasında 12.sınıf öğrencilerinin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. LSD testi ön koşulu olarak varyansların homojenliği incelenmiş negatif duygu alt boyutu p değerinin ($p=.441$) 0.05'ten büyük olduğu görülmüştür.

Tablo 24

YDÖ puanlarının sınıf düzeyine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Yaşam doyumu	Gruplar arası	104.930	3	34.977	1.740	.158
	Gruplar içi	11740.737	584	20.104		
	Toplam	11845.667	587			

Yaşam doyumu ölçek puanlarında araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeylerine göre anlamlı bir fark olup olmadığını gösteren tablo 24 incelendiğinde, yaşam doyumu ölçek puanlarında sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($F_{(3,584)}=1.740$,

$p>0.05$). En yüksek yaşam doyumu puan ortalaması ($\bar{x}=4.93$) 9.sınıf öğrencilerine ait iken en düşük yaşam doyumu puan ortalaması ($\bar{x}=4.12$) 12. sınıf öğrencilerine aittir.

4.3.4. Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Düzeylerinin Algılanan Aile Gelir Düzeyine Göre Anlamlı Düzeyde Farklaşıp Farklaşmadığına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular

Tablo 25

BFKÖ alt boyut puanlarının algılanan aile gelir düzeyine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Dışadönüklük	Gruplar arası	42.337	2	14.977	6.044	.003
	Gruplar içi	2048.847	585	3.504		
	Toplam	2091.184	587			
Uyumluluk	Gruplar arası	1.777	2	1.375	.444	.642
	Gruplar içi	1170.359	585	2.000		
	Toplam	1172.136	587			
Sorumluluk	Gruplar arası	23.298	2	1.718	4.347	.013
	Gruplar içi	1567.838	585	2.716		
	Toplam	1591.136	587			
Nevrotiklik	Gruplar arası	9.703	2	3.610	1.398	.248
	Gruplar içi	2030.664	585	3.475		
	Toplam	2040.367	587			
Gelişime açıklık	Gruplar arası	9.465	2	7.257	1.595	.204
	Gruplar içi	1735.819	585	2.951		
	Toplam	1745.284	587			

Tablo 26

BFKÖ alt boyut puanlarının algılanan aile gelir düzeyine göre varyansların homojenliği testi sonuçları

BFKÖ Alt Boyutları	Levene Testi	df1	df2	p
Dışadönüklük	1.676	2	585	.188
Uyumluluk	2.110	2	585	.122
Sorumluluk	.154	2	585	.857
Nevrotiklik	.591	2	585	.554
Gelişime açıklık	.382	2	585	.682

Tablo 25 incelendiğinde, öğrencilerin algılanan aile gelir düzeylerine göre dışadönüklük ($F_{(2,585)}=6.044$, $p<0.05$) ve sorumluluk ($F_{(2,585)}=4.347$, $p<0.05$) alt boyut puanlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Dışadönüklük ve sorumluluk alt boyutları ile öğrencilerin algılanan aile gelir düzeyleri arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit edebilmek için post hoc testlerinden LSD testi yapılmıştır. LSD testi ön koşulu olarak

varyansların homojenliği incelenmiş dışadönüklük alt boyutu p değerinin ($p=.188$) ve sorumluluk alt boyutu p değerinin ($p=.857$) 0.05'ten büyük olduğu görülmüştür. LSD testi sonuçlarına göre dışadönüklük alt boyutu açısından ailesinin gelir düzeyi düşük ($\bar{x}=7.37$) olan öğrenciler ile ailesinin gelir düzeyi yüksek ($\bar{x}=6.67$) olan öğrenciler arasında ailesinin gelir düzeyinin düşük olduğu öğrenciler lehine ve ailesinin gelir düzeyi orta ($\bar{x}=7.02$) olan öğrenciler ile ailesinin gelir düzeyi yüksek ($\bar{x}=6.67$) olan öğrenciler arasında ailesinin gelir düzeyinin orta olduğu öğrenciler lehine bir farklılaşma görülmektedir. Sorumluluk alt boyutu açısından bakıldığında ise ailesinin gelir düzeyi orta ($\bar{x}=7.87$) olan öğrenciler ile ailesinin gelir düzeyi yüksek ($\bar{x}=7.62$) olan öğrenciler arasında ailesinin gelir düzeyinin orta olduğu öğrenciler lehine bir farklılaşma sonucuna ulaşılmaktadır. Uyumluluk, nevrotiklik ve gelişime açıklık alt boyut puanlarında aile gelir düzeyi açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($F_{(2,585)}\text{uyumluluk}=.444$, $F_{(2,585)}\text{nevrotiklik}=1.398$, $F_{(2,585)}\text{gelişime açıklık}=1.595$, $p>0.05$).

Tablo 27

PND alt boyut puanlarının algılanan aile gelir düzeyine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Pozitif duygu	Gruplar arası	210.956	2	105.478	1.469	.231
	Gruplar içi	42003.017	585	71.800		
	Toplam	42213.973	587			
Negatif duygu	Gruplar arası	516.237	2	258.118	5.693	.004
	Gruplar içi	26524.380	585	44.341		
	Toplam	27040.617	587			

Tablo 28

PNDÖ alt boyut puanlarının algılanan aile gelir düzeyine göre varyansların homojenliği testi sonuçları

PNDÖ Alt Boyutları	Levene Testi	df1	df2	p
Pozitif duygu	.655	2	585	.521
Negatif duygu	.069	2	585	.933

Pozitif-negatif duygu ölçeği alt boyutları olan pozitif duygu ve negatif duygu puanlarında katılımcıların algılanan aile gelir düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılık olup olmadığını gösteren tablo 27 incelendiğinde, negatif duygu alt boyut puanlarında algılanan aile gelir düzeyine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(2,585)}=5.693$, $p<0.05$). Bu farklılaşmanın aile gelir düzeyleri arasındaki kategorilerden hangileri arasında olduğunu ortaya koymak amacıyla LSD testi yapılmıştır. LSD testi sonuçlarına negatif duygu

açısından ailesinin geliri düşük ($\bar{x}=32.49$) olan öğrenciler ile ailesinin geliri yüksek ($\bar{x}=20.58$) olan öğrenciler arasında ailesinin gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin lehine ve ailesinin geliri orta ($\bar{x}=21.52$) olan öğrenciler ile ailesinin geliri yüksek ($\bar{x}=20.58$) olan öğrenciler arasında ailesinin gelir düzeyi orta olan öğrencilerin lehine bir farklılaşma olduğu görülmektedir. LSD testi ön koşulu olarak varyansların homojenliği incelenmiş negatif duygu alt boyutu p değerinin ($p=.933$) 0.05 'ten büyük olduğu görülmüştür. Pozitif duygu puanları ile öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($F_{(2,585)}=1.469$, $p>0.05$).

Tablo 29

YDÖ puanlarının algılanan aile gelir düzeyine göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Yaşam doyumu	Gruplar arası	65.747	2	32.874	1.633	.196
	Gruplar içi	11779.920	585	20.137		
	Toplam	11845.667	587			

Analiz sonuçlarına göre tablo 29 incelendiğinde, yaşam doyumu ölçek puanları katılımcıların ailesinin algılanan gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F_{(2,585)}=5.692$, $p>0.05$). Elde edilen bulgulara bakıldığında ailesinin gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamaları ($\bar{x}=3.28$), orta gelirli bir aileye sahip olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamaları ($\bar{x}=3.33$) ve ailesinin gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamaları ($\bar{x}=3.44$) olarak hesaplanmıştır.

4.3.5. Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Düzeylerinin Anne Baba Birliktelik Durumuna Göre Anlamlı Düzeyde Farklılaşp Farklılaşmadığına Yönelik T-Testi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular

Tablo 30

BFKÖ alt boyut puanlarının anne baba birliktelik durumuna göre t-testi analizi sonuçları

BFKÖ Alt Boyutları	Anne Baba Birliktelik Durumu	n	$\bar{x}$	Ss	T	p
Dışadönüklük	Beraber	534	7.13	1.88	.651	.515
	Boşanmış	54	6.96	1.90		

Uyumluluk	Beraber	534	7.75	1.43	-1.575	.120
	Boşanmış	54	8.01	1.12		
Sorumluluk	Beraber	534	7.61	1.64	-.065	.948
	Boşanmış	54	7.62	1.64		
Nevrotiklik	Beraber	534	6.18	1.88	-1.524	.128
	Boşanmış	54	6.59	1.57		
Gelişime açıklık	Beraber	534	6.79	1.73	-.776	.438
	Boşanmış	54	6.78	1.63		

BFKÖ alt boyut puanlarında öğrencilerin anne ve babalarının birliktelik durumlarına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını gösteren tablo 30 incelendiğinde, alt boyutların hiçbirinin puanlarında anne babanın birliktelik durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($t_{(586)}_{\text{dışadönüklük}}=,651$, $t_{(586)}_{\text{uyumluluk}}=-1,575$, $t_{(586)}_{\text{sorumluluk}}=-,065$, $t_{(586)}_{\text{nevrotiklik}}=-1,524$, $t_{(586)}_{\text{gelişime açıklık}}=-,776$, $p>0,05$). Puan ortalamaları incelendiğinde ise sadece dışadönüklük ve gelişime açıklık alt boyutlarında anne ve babası beraber ($\bar{x}_{\text{dışadönüklük/beraber}}=7,13$, $\bar{x}_{\text{gelişime açıklık/beraber}}=6,79$) olan öğrencilerin puan ortalamalarının anne babası boşanmış olan ($\bar{x}_{\text{dışadönüklük/boşanmış}}=6,96$, $\bar{x}_{\text{gelişime açıklık/boşanmış}}=6,78$) öğrencilerin puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 31

PNDÖ alt boyut puanlarının anne baba birliktelik durumuna göre t-testi analizi sonuçları

PNDÖ Alt Boyutları	Anne Baba Birliktelik Durumu	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Pozitif duygu	Beraber	534	32.71	8.51	-2.617	.009
	Boşanmış	54	35.87	7.67		
Negatif duygu	Beraber	534	21.90	6.88	-1.361	.174
	Boşanmış	54	23.22	5.63		

Pozitif negatif duygu ölçek puanlarının anne baba birliktelik durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik yapılan t-testi sonuçları incelendiğinde, pozitif duygu ölçek puanında öğrencilerin anne ve babasının birliktelik durumuna göre anlamlı bir farklılık olduğu sonucu görülmektedir ($t_{(586)}=-2.617$, $p<0.05$). Hem pozitif duygu hem de negatif duygu alt boyutlarında anne babası boşanmış öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{x}_{\text{pd/boşanmış}}=35.87$; $\bar{x}_{\text{nd/boşanmış}}=23.22$) anne babası beraber olan öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{x}_{\text{pd/beraber}}=32.71$; $\bar{x}_{\text{nd/beraber}}=21.90$) yüksek olarak hesaplanmıştır. Negatif duygular ile anne babanın birliktelik durumu arasında ise anlamlı bir farklılık olduğu sonucu elde edilmemiştir ($t_{(586)}=-1.361$, $p>0.05$).

Tablo 32

YDÖ puanlarının anne baba birliktelik durumuna göre t-testi analizi sonuçları

YDÖ	Anne Baba Birliktelik Durumu	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Yaşam doyumu	Beraber	534	16.94	4.50	1.067	.286
	Boşanmış	54	16.25	4.37		

Tablo 32'ye bakıldığında, yaşam doyumu ölçek puanında öğrencilerin anne babalarının birliktelik durumlarına göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmemektedir ($t_{(586)}=1.067$, $p>0.05$). Elde edilen yaşam doyumu puan ortalamalarına bakıldığında ise anne babası beraber olan öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{x}=16.94$) anne babası boşanmış olan öğrencilerden ($\bar{x}=16.25$) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

4.3.6. Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Düzeylerinin Ebeveynlerin Hayatta Olup Olmama Durumuna Göre Anlamlı Düzeyde Farklılaşıp Farklılaşmadığına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular

Tablo 33

BFKÖ alt boyut puanlarının ebeveynlerin hayatta olup olmama durumuna göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Dışadönüklük	Gruplar arası	.334	2	.167	.047	.954
	Gruplar içi	2090.850	585	3.574		
	Toplam	2091.184	587			
Uyumluluk	Gruplar arası	4.052	2	2.026	1.015	.363
	Gruplar içi	1587.084	585	1.997		
	Toplam	1172.136	587			
Sorumluluk	Gruplar arası	3.712	2	1.856	.684	.505
	Gruplar içi	1587.424	585	2.714		
	Toplam	1591.136	587			
Nevrotiklik	Gruplar arası	1.911	2	.955	.274	.760
	Gruplar içi	2038.457	585	3.485		
	Toplam	2040.367	587			
Gelişime açıklık	Gruplar arası	3.958	2	1.979	.665	.515
	Gruplar içi	1741.326	585	2.977		
	Toplam	1745.284	587			

BFKÖ alt boyut ölçek puanlarının öğrencilerin anne ve babalarının hayatta olup olmadığı durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren tablo 33 incelendiğinde, BFKÖ alt boyut ölçek puanlarının tümünde anne babanın hayatta olup olmama durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($F_{(2,585)}\text{dışadönüklük}=0.47$, $p>0.05$; $F_{(2,585)}\text{uyumluluk}=1.015$, $p>0.05$; $F_{(2,585)}\text{sorumluluk}=.684$, $p>0.05$; $F_{(2,585)}\text{nevrotiklik}=.274$, $p>0.05$; $F_{(2,585)}\text{gelişime açıklık}=.665$, $p>0.05$). En yüksek puan ortalamalarına bakıldığında; dışadönüklük alt boyutunda annesi sağ babası vefat etmiş öğrenciler ($\bar{x}=7.23$), uyumluluk, sorumluluk, nevrotiklik ve gelişime açıklık alt boyutlarında ise hem annesi hem babası sağ

olan öğrenciler ($\bar{x}_{uyumluluk}=7.80$; $\bar{x}_{sorumluluk}=7.62$; $\bar{x}_{nevreriklik}=6.23$; $\bar{x}_{gelisme\ açıklık}=6.81$) en yüksek ortalama puana sahiptir. Araştırmaya katılan öğrencilerden hem annesi hem babası vefat eden öğrenci bulunmamaktadır.

Tablo 34

PNDÖ alt boyut puanlarının ebeveynlerin hayatta olup olmama durumuna göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Pozitif duygu	Gruplar arası	96.315	2	48.158	.669	.513
	Gruplar içi	42117.657	585	71.996		
	Toplam	42213.973	587			
Negatif duygu	Gruplar arası	29.849	2	14.924	.323	.724
	Gruplar içi	27010.769	585	46.172		
	Toplam	27040.617	587			

PNDÖ alt boyut puanlarının öğrencilerin anne ve babalarının hayatta olup olmadığı durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren tablo 34 incelendiğinde, hem pozitif hem de negatif duygu alt boyut puanlarında anne babanın hayatta olup olmama durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($F_{(2,585)pozitif\ duygu}=.669$, $p>0.05$; $F_{(2,585)negatif\ duygu}=.323$, $p>0.05$). Pozitif duygu alt boyutunda en yüksek ortalama annesi vefat eden babası sağ olan ($\bar{x}=35.00$) öğrencilere ait iken negatif duygu alt boyutunda en yüksek puan ortalaması annesi sağ babası vefat eden öğrencilere ($\bar{x}=23.00$) aittir.

Tablo 35

YDÖ puanlarının ebeveynlerin hayatta olup olmama durumuna göre tek yönlü varyans analizi sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Yaşam doyumu	Gruplar arası	45.268	2	22.634	1.122	.326
	Gruplar içi	11800.399	585	20.172		
	Toplam	11845.667	587			

Tablo 35'e göre, yaşam doyumu ölçek puanları araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının hayatta olup olmama durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F_{(2,585)}=1.122$, $p>0.05$). Annesi sağ babası vefat etmiş öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{x}=17.53$), annesi vefat etmiş babası sağ olan öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{x}=14.50$), hem annesi hem babası sağ olan öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{x}=16.87$) olarak hesaplanmıştır.

Bu durumda en düşük puan ortalamasının annesi vefat etmiş babası sağ olan öğrencilere ait olduğu söylenebilir.

4.4. Katılımcıların BFKÖ, PND ve YD Puanları Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular

Tablo 36

BFKÖ alt boyutları, PNDÖ alt boyutları ve YDÖ puanları arasındaki korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	Pozitif Duygu	Negatif Duygu	Yaşam Doyumu
Dışadönüklük	.313**	-.237**	.267**
Uyumluluk	.122**	-.135**	.176**
Sorumluluk	.368**	-.197**	.270**
Nevrotiklik	-.208**	.479**	-.212**
Gelişime açıklık	.262**	-.016	.077

**p<0.01, *p<0.05

Yukarıdaki tabloda öğrencilerin beş faktör kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu puanları arasındaki ilişki testi analizinin sonuçları yer almaktadır. Aradaki ilişkilerin tespit edilebilmesi için pearson momentler korelasyon analizi yapılmıştır.

Yapılan analiz sonuçlarına göre dışadönüklük ile pozitif duygu arasında pozitif yönde anlamlı zayıf bir ilişki ($r=.313$, $p<0.01$), dışadönüklük ile negatif duygu arasında negatif yönde anlamlı zayıf bir ilişki ($r=-.237$, $p<0.01$), dışadönüklük ile yaşam doyumu arasında ise pozitif yönde anlamlı zayıf bir ilişki vardır. ($r=.267$, $p<0.01$).

Uyumluluk ile pozitif duygu arasında pozitif yönde anlamlı zayıf bir ilişki ($r=.122$, $p<0.01$), uyumluluk ile negatif duygu arasında negatif yönde anlamlı zayıf bir ilişki ($r=-.135$, $p<0.01$), uyumluluk ile yaşam doyumu arasında ise pozitif yönde anlamlı zayıf bir ilişki ($r=.176$, $p<0.01$) vardır.

Sorumluluk ile pozitif duygu arasında pozitif yönde anlamlı zayıf bir ilişki ($r=.368$, $p<0.01$), sorumluluk ile negatif duygu arasında negatif yönde anlamlı zayıf bir ilişki ($r=-.197$, $p<0.01$), sorumluluk ile yaşam doyumu arasında ise pozitif yönde anlamlı zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.270$, $p=0.01$).

Nevrotiklik ile pozitif duygu arasında negatif yönde anlamlı zayıf bir ilişki ($r=-.208$, $p<0.01$), nevrotiklik ile negatif duygu arasında pozitif yönde anlamlı orta düzeyde bir ilişki ($r=.479$, $p<0.01$), nevrotiklik ile yaşam doyumu arasında ise negatif yönde anlamlı zayıf bir ilişki ($r=-.212$, $p<0.01$) olduğu bulunmuştur.

Gelişime açıklığın ise sadece pozitif duygu ile anlamlı zayıf düzeyde bir ilişkisi vardır ($r=.262$, $p<0.01$). Bu ilişki ise pozitif yöndedir. Gelişime açıklık ile negatif duygu ve yaşam doyumu arasında anlamlı herhangi bir ilişki saptanmamıştır.

Tablo 37

PNDÖ alt boyutları ve YDÖ puanları arasındaki korelasyon analizi sonuçları

PNDÖ Alt Boyutları		Yaşam Doyumu
Pozitif duygu	r	.399**
	p	.000
Negatif duygu	r	-.286**
	p	.000

Pozitif duygu ve negatif duygu alt boyut puanlarının yaşam doyumu puanları ile arasındaki ilişkiyi gösteren tablo 37 incelendiğinde pozitif duygu puanı ile yaşam doyumu puanı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r=.399$, $p<0.01$) görülürken negatif duygu puanı ile yaşam doyumu puanı arasındaki ilişki anlamlı ve negatif yöndedir ($r=-.286$, $p<0.01$).

4.5. BFKÖ'nin PND ve YD'nu Yodamasına Yönelik Yapılan Regresyon Analizi Sonuçlarından Elde Edilen Bulgular

Beş faktör kişilik özelliklerinin pozitif-negatif duygu alt boyutları ve yaşam doyumunu yordamadaki katkılarını incelemek amacıyla aşamalı çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan aşamalı çoklu regresyon analizinde daha önce yapılan korelasyon analizi sonuçlarına bakılarak pozitif-negatif duygu alt boyutları ve yaşam doyumu ile anlamlı düzeyde ilişkisi olan beş faktör kişilik özellikleri dikkate alınmıştır. Pozitif-negatif duygu alt boyutları ve yaşam doyumu ile anlamlı ilişkisi olmayan değişkenler regresyon analizine dahil edilmemiştir. Regresyon analizine başlamadan önce regresyon analizi için gerekli varsayımlar kontrol edilmiş ve değişkenler arasındaki ilişkilerin doğrusal olduğu tespit edilmiştir. Otokorelasyon ve problemlili çoklu bağlantıların varlığını tespit etmek için Durbin-Watson ve WIF değerleri sorgulanmıştır. Durbin-Watson değerinin 2'ye yakın olması ($\text{Durbin-Watson}_{\text{pozitif duygu}}=1.947$; $\text{Durbin-Watson}_{\text{negatif duygu}}=1.815$; $\text{Durbin-Watson}_{\text{yaşam doyumu}}=1.898$) ve VIF değerlerinin ($\text{VIF}_{\text{dışadönüklük}}=1.218$; $\text{VIF}_{\text{uyumluluk}}=1.045$; $\text{VIF}_{\text{sorumluluk}}=1.221$; $\text{VIF}_{\text{nörotiklik}}=1.086$; $\text{VIF}_{\text{Gelişime Açıklık}}=1.032$) 10'un altında olması gerekliliğine uyulduğu görülmüştür. Araştırmada yordayan değişkenler beş faktör kişilik özellikleriyken yordayıcı değişkenler pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumudur.

Tablo 38

Beş faktör kişilik özelliklerinin pozitif duygu düzeyini yordamasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	Std Hata	$\square$	t
Pozitif duygu	(Sabit)	18.583	1.542		12.054
R=.368 R ² =.134	Sorumluluk	1.894	.198	.368	9.572
	(Sabit)	12.692	1.834		6.921
	Sorumluluk	1.734	.195	.337	8.892
	Gelişime açıklık	1.044	.186	.212	5.608
R=.423 R ² =.179 R ² Değişim=.177					
	(Sabit)	9.788	1.903		5.145
	Sorumluluk	1.383	.205	.268	6.731
	Gelişime açıklık	.978	.183	.199	5.334
R=.458 R ² =.210 R ² Değişim=.206	Dışadönüklük	.846	.179	.188	4.739
	(Sabit)	13.872	2.445		5.675
	Sorumluluk	1.336	.205	.259	6.513
	Gelişime açıklık	.950	.183	.193	5.198
	Dışadönüklük	.750	.181	.167	4.130
R=.468 R ² =.219 R ² Değişim=.214	Nevrotiklik	-.457	.179	-.101	-2.640

Beş faktör kişilik özelliklerinin bağımlı değişken olan pozitif duygu düzeyini yordamasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda dört farklı regresyon modeli elde edilmiştir. Sonuçlar tablo 38’de gösterilmiştir.

Aşamalı çoklu regresyon sonuçlarına bakıldığında birinci modelde pozitif duygu düzeyindeki değişimin %13.4’ ünü sorumluluk alt boyutu tek başına açıklamaktadır. Diğer bir ifadeyle pozitif duygunun en güçlü yordayıcısının sorumluluk kişilik özelliği olduğu söylenebilir. Sorumluluk ile pozitif duygu arasındaki ilişki pozitif yönde ve anlamlı bulunmuştur (R=.368, R²=.134, F₍₁₋₅₈₆₎=91.616, p<0.05).

İkinci modelde sorumluluk alt boyutuna ek olarak gelişime açıklık analize dahil edilmiştir. Gelişime açıklığın katkısı %4.3 olarak hesaplanmıştır. Böylelikle ikinci modelde pozitif duygu düzeyindeki değişimin %17.7’si açıklanmıştır. Gelişime açıklık ile pozitif duygu arasındaki ilişkinin pozitif yönlü ve anlamlı olduğu söylenebilir (R=.423, R²=.179, F₍₂₋₅₈₅₎=63.911, p<0.05).

Üçüncü modelde sorumluluk ve gelişime açıklık alt boyutlarına dışadönüklük alt boyutu da dahil olmuştur. Dışadönüklük alt boyutu toplam varyans oranını üçüncü modelde

%20.6'ya yükseltmiştir. Söz konusu değişkenin pozitif duyguya yaptığı katkının anlamlı ve %2.9'luk bir oranda olduğu görülmüştür. Dışadönüklük ile pozitif duygu arasındaki ikili ilişkiye bakıldığında bu ilişkin pozitif yönde ve anlamlı olduğu söylenebilir ($R=.458$, $R^2=.210$, $F_{(3-584)}=51.656$, $p<0.05$).

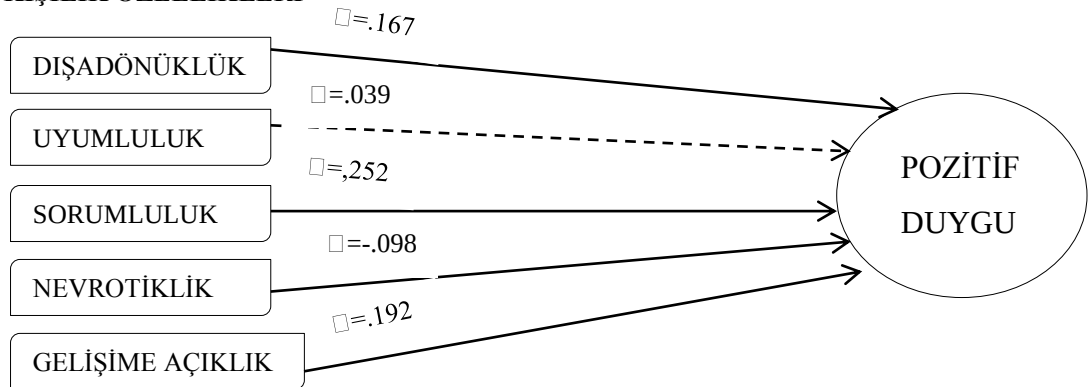
Dördüncü modelde ise bu üç değişkene ek olarak nevrotiklik alt boyutu modele %0.8' lik bir katkı yapmıştır. Bu katkı ile dört değişkenin birlikte pozitif duygu düzeyindeki değişimin %21.4'ünü açıkladığı görülmüştür. Nevrotiklik ile pozitif duygu arasındaki ikili ilişki negatif yönde ve anlamlı bulunmuştur ($R=.468$, $R^2=.219$, $F_{(4-583)}=40.880$, $p<0.05$). Negatif yönlü bir ilişki nevrotiklik ile pozitif duygular arasındaki ilişkinin ters yönlü olduğunu anlatır. Nevrotiklik puanının yükselmesi pozitif duygu puanının düştüğünü göstermektedir.

Her aşamada varyansa tek başına katkısı olan değişkenlerin standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) incelenmiştir. Lise öğrencilerinin pozitif duygu puanlarına sırasıyla sorumluluk, gelişime açıklık, dışadönüklük ve nevrotiklik alt boyutlarının anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür ($\beta_{\text{sorumluluk}}=.369$, $t=9.572$, $p<0.05$; $\beta_{\text{gelişime açıklık}}=.212$, $t=5.608$, $p<0.05$; $\beta_{\text{dışadönüklük}}=.188$, $t=4.739$, $p<0.05$; $\beta_{\text{nevrotiklik}}=-.101$, $t=-2.640$, $p<0.05$). Bu etkilerin hepsinin p değerine bakılarak anlamlı etkiler ve istatistiksel olarak anlamlı yordayıcılar olduğu söylenebilir.

Özetle lise öğrencilerinin sorumluluk, gelişime açıklık, dışadönüklük ve nevrotiklik kişilik özellikleri pozitif duygu puanlarındaki toplam varyansın %21.4' ünü açıklamaktadır. Sadece uyumluluk alt boyutunun pozitif duyguyu anlamlı bir şekilde yordamadığı görülmüştür. Aşamalı regresyon analizi sonucunda pozitif duygu ile yordayıcıları arasındaki ilişkiyi açıklayan regresyon eşitliği şöyledir:

$$\text{POZİTİF DUYGU} = 13.872 + 1.336 \text{ SORUMLULUK} + .950 \text{ GELİŞİME AÇIKLIK} + .750 \text{ DIŞADÖNÜKLÜK} - .457 \text{ NEVROTİKLİK}$$

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ



Şekil 2. Beş faktör kişilik özelliklerinin pozitif duygu düzeyini yordaması araştırma modeli.

Tablo 39

Beş faktör kişilik özelliklerinin negatif duygu düzeyini yordamasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	Std Hata	$\square$	t
Negatif Duygu R=.479 R ² =.230	Sabit	11.166	.858		13.021
	Nevrotiklik	1.745	.132	.479	13.218
	Sabit	15.030	1.444		10.406
	Nevrotiklik	1.630	.135	.448	12.043
R=.494 R ² =.244 R ² Değişim=.241	Dışadönüklük	-.443	.134	-.123	-3.310
	Sabit	18.227	1.974		9.231
	Nevrotiklik	1.607	.135	.441	11.882
	Dışadönüklük	-.424	.133	-.118	-3.176
R=.501 R ² =.251 R ² Değişim=.247	Uyumluluk	-.409	.173	-.085	-2.364

Tablo 39’da görüldüğü üzere negatif duygu düzeyleri için aşamalı çoklu regresyon analizi üç modelde incelenmektedir. Birinci modelde en güçlü yordayıcı olarak nevroitiklik tek başına negatif duygu düzeyindeki değişimin %22.8’ini açıklamaktadır. Nevrotiklik ile negatif duygu arasında ilişki pozitif yönde ve anlamlı bulunmuştur ($R=.479$, $R^2=.230$, $F_{(1-586)}=174.703$, $p<0.05$).

İkinci modelde regresyon eşitliğine katılan dışadönüklük alt boyutunun negatif duygu düzeyine katkısı anlamlıdır. Bu katkının %1.3 oranında olduğu belirlenmiştir. Dışadönüklük ve nevroitiklik birlikte negatif duygu düzeyindeki değişimin %24.1’ini açıklamıştır. Dışadönüklük ile negatif duygu arasındaki ikili ilişkinin negatif yönde ve anlamlı olduğu görülmüştür ($R=.494$, $R^2=.244$, $F_{(2-585)}=94.312$, $p<0.05$).

Üçüncü modelde iki değişkene ek olarak uyumluluk alt boyutu da eklenmiştir. Bu üç değişkenin birlikte negatif duygu düzeyindeki değişimin %24.7’sini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür. Uyumluluk ile negatif duygu arasındaki ilişki negatif yönde ve anlamlı bulunmuştur ($R=.501$, $R^2=.251$, $F_{(3-584)}=65.230$, $p<0.05$). Uyumluluk alt boyutunun üçüncü modele yaptığı katkı %0.6 olarak hesaplanmıştır.

Her aşamada varyansa tek başına katkısı olan değişkenlerin standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) incelenmiştir. Lise öğrencilerinin negatif duygu puanlarına sırasıyla nevrotiklik, dışadönüklük ve uyumluluk alt boyutlarının anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür ($\beta_{\text{nevrotiklik}}=1.745$, $t=13.218$, $p<0.05$; $\beta_{\text{dışadönüklük}}=-.123$, $t=-3.310$, $p<0.05$; $\beta_{\text{uyumluluk}}=-.085$, $t=2.364$, $p<0.05$). Bu etkilerin hepsinin p değerine bakılarak anlamlı etkiler ve istatistiksel olarak anlamlı yordayıcılar olduğu söylenebilir.

Özetle lise öğrencilerinin nevrotiklik, dışadönüklük ve uyumluluk kişilik özellikleri negatif duygu puanlarındaki toplam varyansın %17,3' ünü açıklamaktadır. Gelişime açıklık ve sorumluluk alt boyutları negatif duygu düzeyini anlamlı bir şekilde yordamamaktadır. Aşamalı regresyon analizi sonucunda negatif duygu ve yordayıcıları arasındaki ilişkiyi açıklayan regresyon eşitliği şöyledir:

$$\text{NEGATİF DUYGU} = 18.227 + 1.607 \text{ NEVROTİKLİK} - .424 \text{ DIŞADÖNÜKLÜK} - .409 \text{ UYUMLULUK}$$

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ



Şekil 3. Beş faktör kişilik özelliklerinin negatif duygu düzeyini yordaması araştırma modeli.

Tablo 40

Beş faktör kişilik özelliklerinin yaşam doyumu düzeyini yordamasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	Std Hata	β	t
Yaşam doyumu	(Sabit)	11.281	.845		13.339
	Sorumluluk	.735	.109	.270	9.775
R=.270 R ² =.073					

(Sabit)	9.504	.918		10.355
Sorumluluk	.539	.115	.198	4.688
Dışadönüklük	.459	.100	.193	4.576

$R=.324$ $R^2=.105$ $R^2\text{Değişim}=.102$

(Sabit)	12.356	1.234		10.010
Sorumluluk	.503	.114	.184	4.394
Dışadönüklük	.387	.102	.163	3.811
Nevrotiklik	-.332	.097	-.138	-3.417

$R=.350$ $R^2=.122$ $R^2\text{Değişim}=.118$

(Sabit)	9.769	1.495		6.533
Sorumluluk	.441	.116	.162	3.820
Dışadönüklük	.389	.101	.163	3.852
Nevrotiklik	-.315	.097	-.131	-3.259
Uyumluluk	-.378	.125	-.119	3.020

$R=.368$ $R^2=.136$ $R^2\text{Değişim}=.130$

Tablo 40'ta dört modelden oluşan yaşam doyumu düzeyleri için aşamalı çoklu regresyon analizi sonuçları görülmektedir.

Birinci modelde en güçlü yordayıcı olarak sorumluluk tek başına yaşam doyumu düzeyindeki değişimin %7.1'ini açıklamaktadır. Sorumluluk ile yaşam doyumu arasındaki ilişki pozitif yönlü ve anlamlılık düzeyindedir ($R=.270$, $R^2=.073$, $F_{(1-586)}=45.901$, $p<0.05$).

İkinci modelde sorumluluk ile birlikte dışadönüklük alt boyutu yaşam doyumu puanlarında gözlenen toplam varyansın %10.2'sini açıklamaktadır. Dışadönüklük ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($R=.324$, $R^2=.105$, $F_{(2-585)}=34.199$, $p<0.05$). Dışadönüklük alt boyutunun ikinci modele olan katkısı anlamlı ve %3.1 oranındadır.

Üçüncü modelde sorumluluk ve dışadönüklük alt boyutlarına ek olarak nevroitiklik alt boyutu yaşam doyumuna %1.6'lık bir katkı yapmıştır. Bu katkıyla yaşam doyumu düzeyindeki değişimin %11.8'i üçüncü modelde açıklamıştır. Nevrotiklik ile yaşam doyumu arasındaki ilişki negatif yönde ve anlamlılık düzeyinde olduğu bulunmuştur ($R=.350$, $R^2=.122$, $F_{(3-584)}=27.108$, $p<0.05$). Dördüncü modelde bu değişim nevroitiklik alt boyutundan sonra yordamaya katılan uyumluluk alt boyutunun dahil olmasıyla %13'e yükselmiştir. Böylece bu dört değişken birlikte yaşam doyumu düzeyindeki değişimin %13'ünü açıklamaktadır. Uyumluluk ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu görülmüştür ($R=.368$, $R^2=.136$, $F_{(4-583)}=22.893$, $p<0.05$). Uyumluluk alt boyutunun katkısı ise %1.2 olarak hesaplanmıştır.

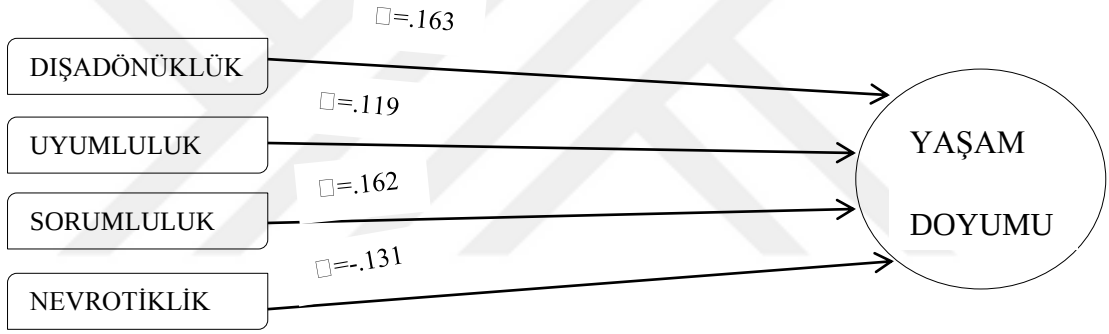
Her aşamada varyansa tek başına katkısı olan değişkenlerin standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) incelenmiştir. Lise öğrencilerinin yaşam doyumu puanlarına

sırasıyla sorumluluk, dışadönüklük, nevrotiklik ve uyumluluk alt boyutlarının anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür ($\beta_{\text{sorumluluk}}=.270$, $t=9.775$, $p<0.05$; $\beta_{\text{dışadönüklük}}=.193$, $t=4.576$, $p<0.05$; $\beta_{\text{nevrotiklik}}=-.138$, $t=-3.417$, $p<0.05$; ($\beta_{\text{uyumluluk}}=-.119$, $t=3.020$, $p<0.05$). Bu etkilerin hepsinin p değerine bakılarak anlamlı etkiler ve istatistiksel olarak anlamlı yordayıcılar olduğu söylenebilir.

Özetle lise öğrencilerinin sorumluluk, dışadönüklük, nevrotiklik ve uyumluluk kişilik özellikleri toplam doyumu puanlarındaki toplam varyansın %12.5' ini açıklamaktadır. Yaşam doyumunu sadece gelişime açıklık alt boyutunun anlamlı bir şekilde yordamadığı görülmektedir. Aşamalı regresyon analizi sonucunda yaşam doyumu ile yordayıcıları arasındaki ilişkiyi açıklayan regresyon eşitliği şöyledir:

$$\text{YAŞAM DOYUMU} = 9.769 + .441 \text{ SORUMLULUK} + .389 \text{ DIŞADÖNÜKLÜK} - .315 \text{ NEVROTİKLİK} - .378 \text{ UYUMLULUK}$$

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ



Şekil 4. Beş faktör kişilik özelliklerinin yaşam doyumu düzeyini yordaması araştırma modeli.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Bu bölümde araştırmadan ele edilen verilerin analizleri sonucu ortaya çıkan bulguların tartışılmasına ve yorumlanmasına yer verilmiştir. Alt amaçlardan elde edilen bulgular sırasıyla daha önce yapılan araştırmalar ile karşılaştırılmış, kuramsal çerçeve ile birlikte tartışılmıştır.

Bu araştırmada lise öğrencilerinde en yüksek puan ortalamasına sahip kişilik özelliğinin uyumluluk olduğu görülmüştür. Uyumluluk düzeyi yüksek kişilerin güvenilir, dürüst, düşünceli, sıcakkanlı, uzlaşmacı, alçakgönüllü ve merhametli olduğu söylenebilir (McCrea ve John, 1991; Somer, 1998b). Puan ortalamasının en düşük olduğu kişilik özelliğinin ise nevroitiklik olduğu görülmüştür. Atlı (2017) tarafından lise öğrencileri ile yapılan çalışmada uyumluluk kişilik özelliğinin en yüksek, nevroitiklik kişilik özellikliğinin ise en düşük ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Benzer sonuçlara Pakistan’ da öğrenim gören lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada da rastlanmıştır (Ghazi, Shahzada ve Ullah, 2013). Bu bulgular araştırma ile paralellik göstermektedir. Rus lise öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada lise öğrencileri arasında uyumluluk en yüksek puan ortalamasına sahip ikinci kişilik özelliği iken nevroitiklik yine en düşük puan ortalamasına sahip kişilik özelliği olmuştur (Novikova ve Vorobyeva, 2017). Uyumluluk kişilik özelliği puan ortalamasının üçüncü sırada, nevroitiklik kişilik özelliği puan ortalamasının ise diğer çalışmalarda olduğu gibi son sırada görüldüğü çalışmalar Lounsbury, Steel, Loveland ve Gibson (2004), Cheaib, (2018) ile Çiçek ve Aslan (2018) tarafından yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda araştırma bulgularıyla kısmen benzer doğrultuda sonuçlar elde edildiği görülmüştür. Köse (2015) devlet lisesinde okuyan ergenlerle yaptığı çalışmasında ise en yüksek puanı alan kişilik

özelliğinin nevroitiklik, en düşük puanı alan kişilik özelliğinin ise sorumluluk olduğu sonucunu elde etmiştir. Köse'nin (2015) bu çalışması, araştırmadan elde edilen bulgular ile tutarlı sonuçlar göstermemektedir. Köse (2015) yaptığı bu çalışma ile nevroitiklik puan ortalaması yüksek olan ergenlerden oluşan bir grubun tespit edilmesini de sağladığı söylenebilir.

Araştırmada lise öğrencilerinin pozitif duygu alt ölçek ortalama puanlarının negatif duygu alt ölçek ortalama puanlarından yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin negatif duygulara göre pozitif duyguları daha sık yaşadığı, mutsuz, suçlu, sinirli duygular yerine daha aktif, ilgili, heyecanlı, kararlı oldukları söylenebilir. Nijloveanu ve Sterian, (2019) 373 lise öğrencisi ile Anitei, Mihaila, Burtaverde ve Glăvan (2015) 100 lise öğrencisi ve Chraif ve Anitei (2012) Romanya'da 152 lise öğrencisiyle yaptığı çalışmada bu bulguyu destekleyen sonuçlara ulaşmıştır.

Araştırmada kullanılan yaşam doyumu ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 25'tir. Araştırmada yer alan lise öğrencilerinin ise yaşam doyumu ortalama puanı 17'dir. Bu durumda lise öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin ortalamanın üzerinde olduğu söylenebilir. Ünsal Seydoğulları ve Çiftçi Arıdağ (2012) lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmada bu bulgu ile tutarlılık gösteren sonuçlara ulaşmıştır. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin beklentileri ile mevcut durumları arasında büyük bir farkın olmadığı söylenebilir. Araştırma sonucunda ulaşılan bu bulgular ile daha önce farklı zamanalarda gerçekleştirilen çalışmalardan elde edilen bulguların paralel olduğu görülmektedir (Dilsiz, 2019; Morsünbül, 2011).

Araştırmaya göre lise öğrencilerinde cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşan kişilik özellikleri puan ortalamaları uyumluluk ve gelişime açıklıktır. Sorumluluk, dışadönüklük ve nevroitiklik kişilik özellikleri puan ortalamaları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Johnsen ve Osterdorff (1993) kadın olmakla uyumluluk kişilik özelliğini büyük ölçüde ilişkilendirmesine rağmen bu çalışmada uyumluluk kişilik özelliği cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Cheaib (2018) tarafından Lübnan'da lise öğrencileri ile yapılan çalışma bu açıklamayı desteklemektedir. Cheaib' in (2018) yaptığı araştırmada uyumluluk kişilik özelliği cinsiyet değişkenine göre anlamlılık düzeyinde farklılaşmış ve kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha uyumlu oldukları ortaya çıkmıştır. Alan yazın incelendiğinde cinsiyete göre kişilik özellikleri ölçek puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına dair farklı sonuçları olan çeşitli araştırmalara rastlanmıştır. Lise öğrencilerinin kişilik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla Çiçek ve Aslan (2018) tarafından yapılan çalışmada sadece nevroitiklik ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmuş, uyumluluk ve gelişime açıklık dahil diğer kişilik özellikleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çiçek ve Aslan'ın (2018) yaptığı araştırmadan elde ettikleri bulgular bu araştırmadan elde edilen bulguları nispeten desteklemiştir. Köse (2015) ise lise öğrencileri

ile yaptığı çalışmada tüm kişilik özellikleri ölçek puanlarının cinsiyet açısından anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. İran’da hem lise öğrencileriyle hem de üniversite öğrencileriyle yapılan farklı çalışmalarda da kişilik özellikleri ölçek puanlarında cinsiyete bağlı farklılıklar gözlenmemiştir (Zamani, Abedini, Kheradmand, 2011; Hakimi, Hejazi ve Gholamali Lavasani, 2011). Yılmaz (2019) ise sorumluluk, nevrotiklik ve gelişime açıklık kişilik özelliklerinin cinsiyete göre farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Ortaya çıkan bu farklılıkta sorumluluk, nevrotiklik ve gelişime açıklık özelliklerinde kızların puan ortalamasının erkeklerin puan ortalamasından yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırmada hem pozitif hem de negatif duygu alt ölçek puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından anlamlılık düzeyi olan bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Pozitif duygu düzeyinde erkeklerin puan ortalamaları yüksekken negatif duygu düzeyinde kız öğrencilerin puan ortalamaları yüksektir. Araştırmanın örneklem grubunun yaşadığı ilçe ve içinde bulunduğu sosyal çevrenin, aile yaşantısının kız öğrencilerin negatif duyguları, erkek öğrencilerin ise pozitif duyguları yoğun yaşamsına sebep gösterilebilir. Zubaroğlu Yanardağ’ ın (2017) yaptığı çalışmada cinsiyete göre hem pozitif hem de negatif duygu puan ortalamaları farklılaşmaktadır. Üniversite öğrencileri gibi farklı bir grup ile yapılan çalışmada, erkek öğrencilerin hem pozitif duygu hem de negatif duygu puan ortalamalarının kız öğrencilerden yüksek olduğu görülmüştür. Başka bir çalışmada ise cinsiyet değişkenine göre sadece pozitif duygu puan ortalamasında bir farklılaşma görülürken, erkek öğrencilerin kızlara göre pozitif duygu puan ortalamaları yine yüksek bulunmuştur (Topal, 2011).

Araştırmada cinsiyet değişkenine göre yaşam doyumu ölçek puan ortalamaları anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir. Pozitif duygu puan ortalamalarında olduğu gibi erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre yaşam doyumu puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Erkek öğrencilerin diğerleri ve aileleri tarafından daha tatmin edilmesi, desteklenmesi yaşam doyumlarının kızlara göre daha yüksek olmasının göstergesi olabileceği düşünülmektedir. Kız öğrencilerin kendilerini eğitim, ekonomik, arkadaşlık anlamında baskı altında hissetmesi, desteklenmemesi ve onlardan farklı beklentilerin olması yaşam doyum puanlarındaki düşüşün sebepleri şeklinde yorumlanabilir. Karakuza’ nın (2019) 12-14 yaş arası öğrencilerle yaptığı çalışmadan elde ettiği sonuçlar araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Üniversitede öğrenim gören öğrenciler ile yapılan iki farklı çalışmada da yaşam doyumu ölçek puanında cinsiyete göre anlamlılık düzeyi olan bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu iki çalışmada kız öğrencilerin yaşam doyumu ölçeğine ait ortalama puanları erkek öğrencilerin yaşam doyumu ölçeğine ait ortalama puanlarından yüksektir. Elde edilen bu araştırma sonuçları araştırma bulgularını kısmen destekler niteliktedir. (Aydiner, 2011; Demir ve Murat, 2017). Yaşam doyumu puan ortalamalarının cinsiyet açısından farklılaşmadığı çalışmalara rastlamak da mümkündür. Köker (1991) ergenler ile yaptığı çalışmada, Ünsal Seydooğulları ve Çiftçi Arıdağ (2012) lise öğrencileri

ile yaptığı çalışmalarda bu doğrultuda sonuçlar elde etmiştir. Alan yazın incelendiğinde farklı örneklem gruplarıyla yapılan çalışmalara da rastlanmıştır. Farklı örneklem gruplarıyla yapılan bu çalışmalarda da aynı sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. (Toker ve Kalıpçı, 2017; Chow, 2005; Gençay, 2009; Hanbay, Keskin, Kahrıman, 2017; Hampton ve Marshall, 2000). Bu çalışmalar yaşam doyumu puan ortalamalarının cinsiyete göre farklılaşmadığına yönelik sonuçlar ortaya koymaktadır.

Lise öğrencilerinin yaş açısından dışadönüklük puan ortalaması ve negatif duygu puan ortalaması arasında anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Dışadönüklük açısından; 15 yaşındaki öğrenciler ile 16 yaşındaki öğrenciler arasında 16 yaşındaki öğrencilerin lehine, 15 yaşındaki öğrenciler ile 17 yaşındaki öğrenciler arasında 17 yaşındaki öğrencilerin lehine ve 15 yaşındaki öğrenciler ile 18 yaşındaki öğrenciler arasında 18 yaşındaki öğrencilerin lehine bir fark olduğu görülmüştür. Negatif duygular açısından ise 15 yaşındaki öğrenciler ile 18 yaşındaki öğrenciler arasında 18 yaşındaki öğrencilerin lehine, 16 yaşındaki öğrenciler ile 18 yaşındaki öğrenciler arasında 18 yaşındaki öğrencilerin lehine, 17 yaşındaki öğrenciler ile 18 yaşındaki öğrenciler arasında 18 yaşındaki öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlılık düzeyi olan bir farklılık saptanmıştır. Lise öğrencilerinin yaş aldıkça sosyal çevrelerini genişletmesi ve arkadaş gruplarının bu dönemlerde onlar için önem kazanması dışadönüklük kişilik özelliklerinin daha sık görünür hale gelebileceği söylenebilir. Aynı zamanda karşı cinsle olan romantik ilişkilerin, aile içi ve akademik yaşantıların zaman zaman hayal kırıklığı yaratmasının da negatif duygu düzeyinde bir artışa sebep olabileceği düşünülmektedir. Yaşam doyumu ölçeğine ait puan ortalaması yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Hem 12-14 yaş arasında olan çocuklarla yapılan bir çalışmada hem üniversite öğrencileriyle hem de yetişkinlerle yapılan başka bir çalışmada yaş açısından yaşam doyumu ölçerine ait ortalama puanlar arasında anlamlılık düzeyinde bir farklılık görülmesi sonucuna ulaşılammıştır (Karakuza, 2019; Aydın, 2011; Avşaroğlu, Deniz, Kahraman, 2005).

Sınıf düzeylerine göre dışadönüklük ve negatif duygu puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Dışadönüklük haricindeki diğer kişilik özellikleri puan ortalamalarında sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ortaokul ve lise öğrencileriyle yapılan bir çalışma elde edilen bu bulguları destekler niteliktedir (Mammadov, 2016). Sınıf düzeyi artıkça bireye yüklenen sorumlulukların arttığı, çevrenin ondan bir beklentisi olduğu, geriye dönük değerlendirmeler yapıldığı ve gerçeklerle yüzleşildiği söylenebilir. Bütün bunlar kişinin negatif duygu yoğunluğunu artırmada etkili bir faktör olabilir. Aynı zamanda yeni bir okul sürecinin başında olunması da kişide belirsizlik, uyum sorunu ve endişe yaratabilir. Bu durumda da negatif duygu düzeyinin artması söz konusu olabilir. Araştırmada yaşam doyumu ölçeğine ait ortalama puanları sınıf düzeyi açısından

anlamlılık düzeyinde bir farklılık göstermemektedir. Demir, (2019) ve Gençay (2009) yaptığı araştırmalarda bu bulguyu destekler sonuçlar elde etmiştir.

Dışadönüklük, sorumluluk kişilik özellikleri ve negatif duygu puan ortalamalarında algılanan aile gelir düzeyi açısından anlamlılık düzeyinde bir farklılık olduğu görülmektedir. Araştırmada algılanan aile gelirinin orta ve düşük olan öğrencilerin, algılanan aile geliri yüksek olan öğrencilere göre dışadönüklük ve sorumluluk puanlarının yüksek olduğu görülmüştür. Gelir düzeyi yüksek aile içi yaşantılardaki çocuklara yüklenen sorumlulukların daha esnek ve az, isteklerine erişimlerinin daha kolay olabileceği düşünüldüğünden sorumluluk sahibi bilincinin diğerlerine göre daha az olabileceği söylenebilir. Düşük ve orta gelirli aile içi yaşantılardaki çocukların ise aidiyetlerinin daha kalabalık aile ortamı ve sosyal çevre olabileceğinden diğerlerine göre daha dışadönük kişilik özelliklerine sahip olduğu düşünülmektedir. Kaya Şen (2019) tarafından yapılan çalışmada genç yetişkin bireylerde dışadönüklük alt ölçek puanlarında algılanan aile gelir düzeyine göre anlamlılık düzeyi olan bir farklılık olduğu bulunmuş, diğer yandan sorumluluk alt ölçek puanlarında algılanan aile gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuçlarına araştırma sonucunda ortaya çıkan bulguları kısmen destekleyen niteliği bulunmaktadır. Aylık olarak elde edilen aile geliri, temel ihtiyaçlarla birlikte üst düzey ihtiyaçların karşılanması için bir gerekliliktir. İhtiyaçlarını karşılayamayacak gelir düzeyine sahip kişilerde negatif duygu yoğunluğu olması beklendik bir durumdur. Yaşam doyumu ölçek puanlarında algılanan aile gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Demir' in (2019) lise öğrencileriyle yaptığı araştırma sonucunda, yaşam doyumu ölçek puanlarında algılanan aile gelir düzeyi açısından anlamlılık düzeyi olan bir farklılık bulunmamıştır. Araştırmanın sonucu Demir' in (2019) bulgularıyla örtüşmektedir. Alan yazın incelendiğinde, algılanan aile gelirinin yaşam doyumunu farklılaştırdığı çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalar, araştırmadan elde edilen bulgular ile farklı sonuçlar ortaya koymaktadır (Tuzgöl ve Dost, 2006; Aydın, 2011; Kvaliauskienė, Šidlauskas, Zaborskis, 2017; Yıkılmaz ve Demir Gündül, 2015; Raboteg-Šgrić, Brajša-Žganec ve Šakić, 2008).

Anne babanın birliktelik durumuna göre tüm kişilik özellikleri, negatif duygu ve yaşam doyumu puan ortalamalarında anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu bulguyu Köse' (2015) tarafından bir devlet lisesinde okuyan öğrenciler ile yapılan çalışma desteklemektedir. Köse (2015) tüm kişilik özellikleri puan ortalamalarının anne babanın birliktelik durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada sadece pozitif duygu alt ölçek puanlarında anne babanın birliktelik durumu farklılaşmaktadır. Boşanma öncesi çocuklar için huzur verici bir aile ortamı yoksa ve çekişmeli geçen bir ayrılık süreci varsa, bu durumu yaşamak zorunda kalan çocukların anne babaları ayrıldıktan sonra daha mutlu, pozitif ve huzurlu olabilecekleri yorumu yapılabilir.

Anne babanın hayatta olup olmaması açısından da tüm kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu ölçeğine ait puan ortalamaları anlamlılık düzeyinde farklılıklar göstermemektedir. Anne ve babanın hayatta olup olmamasının bireyin kişilik özelliklerini, pozitif-negatif duygu düzeyini ve yaşamdan aldığı doyumu belirleyen temel bir faktör olmadığı söylenebilir. Anne babanın hayatta olup olmama değişkeninde dört farklı grup yer aldığı için (anne vefat etmiş baba sağ, baba vefat etmiş anne sağ, anne ve baba vefat etmiş, anne ve baba sağ) beş faktör kişilik özelliklerinde, pozitif-negatif duyguda ve yaşam doyumu ölçek puanlarında anlamlı bir farklılaşmaya sebep olmamış olanılır. Aynı zamanda ilgili sosyo-demografik değişkene ait gruplarda eşit bir öğrenci dağılımı yoktur. Bu dağılımın sağlandığı çeşitli araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, pozitif duygu puan ortalamaları ile kişilik özelliklerinin tümü anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Bu ilişkilerde sadece nevrotiklik ile pozitif duygu negatif yönlüdür. Olumlu kişilik özelliklerinin pozitif duyguyu artırdığı söylenebilir. Negatif duygu ile sadece gelişime açıklık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmada gelişime açıklık ile negatif duygular arasında pozitif ya da negatif yönü olan anlamlılık düzeyinde bir ilişki çıkması olası bir durumken negatif duygu ile gelişime açıklık kişilik özellikleri arasında bir ilişki olmaması dikkat çekmektedir. Araştırmadan elde edilen bu bulguyu Najafy, Hosseini, Mohammadyfar ve Rostami (2015) tarafından yapılan araştırma desteklemektedir. Negatif duygu ile pozitif yönlü tek ilişki nevrotiklik kişilik özelliğine aittir. Nevrotiklik kişilik özelliğine sahip kişilerin endişe, öfkelenme, korku duyma, nefret etme gibi olumsuz duyguları hissetmeye eğilimleri olduğu bilinmektedir (Doğan, 2013). Elde edilen bulgulara göre nevrotiklik düzeyi artan bireylerin aynı zamanda negatif duygu düzeyinin de arttığı söylenebilir. Bu sonuç Karreman, van Assen ve Bekker, (2013) ve Olesen, Kirkegaard ve O'Toole 'nin (2015) çalışmalarını destekler niteliktedir. Dışadönüklük ile pozitif duygu arasındaki ilişkiyi destekleyen bazı çalışmalar mevcuttur (McCrea ve Costa, 1991; Zanon, Bastianello, Pacico ve Hutz, 2013; Larsen, Ketelaa, 1991; Burger, Caldwell, 2000). Bu sonuçların tümü bu araştırmanın bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Neşeli, istekli, atılgan, konuşkan, aktif, arkadaş canlısı gibi enerjisi yüksek olumlu duyguların daha çok dışadönüklük kişilik özelliğinden güç aldığı ve pozitif duygular ile dışadönüklük arasındaki korelasyon varlığını doğrulayan araştırmaların beş faktör kişilik kuramının kapsamını netleştirdiği söylenmektedir (Talıhoğlu, 2014).

Araştırma sonucunda dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve nevrotiklik alt boyutları ile yaşam doyumu arasında anlamlılık düzeyi olan ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Bu ilişkilerden yalnızca nevrotiklik ile yaşam doyumu arasındaki ilişki negatif yöndedir. Nevrotiklik düzeyi yükseldikçe yaşamdan alınan doyumun azaldığı söylenebilir. Gelişime açıklık ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bulgular arasında gelişime açıklık ile yaşam doyumu arasında ilişki olmaması dikkat çekmektedir. Jansi ve

Anbazhagan (2017); Szcześniak, Sopińska, Kroplewski (2019) ve Ercan' ın (2019) çalışmalarında gelişime açıklık ile yaşam doyumu arasında ilişki bulunmamıştır. Aynı zamanda yaşam doyumunun dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ile pozitif, nevrotiklik ile negatif yönde ve anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Weber ve Huebner (2015) erken ergenlerle yaptığı çalışmada yaşam doyumunun nevrotiklik ile ters; dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk ile pozitif ilişkisi olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Bu bulgular araştırmadan elde edilen sonuçlar ile tutarlılık göstermektedir. Griffiths, Çıkrıkçı ve Erzen (2019) üniverside öğrenim gören öğrenciler ile gerçekleştirdiği araştırmasında gelişime açıklık ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Yaşam doyumu ile gelişime açıklık arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu bazı araştırma bulgularına da rastlanmıştır (Suldo, Minch ve Hearon, 2014; Marcionetti ve Rossier, 2016). Üniversite öğrencileri gibi farklı örneklem gruplarıyla yapılan farklı çalışmalar da dışadönüklük ile yaşam doyumu arasındaki pozitif yönlü (Hayes ve Joseph, 2003; Kaya Şen, 2019) ve nevrotiklik ile yaşam doyumu arasındaki negatif yönlü ilişkiyi (Toker ve Kalıpçı, 2017; Joshanloo ve Afshari, 2011; Ali, 2019) destekler niteliktedir. Araştırmalardan hareketle farklı kişilik özelliklerinin yaşam doyumu üzerinde etkisi olduğu sonucuna varılabilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu, yaşam doyumu ile pozitif duygu arasındaki ilişki pozitif yönde ve anlamlı olduğudur. Bu bulgu ile pozitif duyguların, aktif olarak kişilerin beklentilerini karşılayan sonuçlar elde etmesine yardımcı olduğu söylenebilir. Yaşam doyumu ile negatif duygu arasındaki ilişki ise negatif yönlü ve anlamlıdır. Yaşam doyumu deneyimlenen olumlu duyguların derecesini ifade ettiğinden (Frish, 2005) negatif duyguları yoğun yaşayan kişilerin hayattan aldıkları haz ve doyumun daha az olacağı söylenebilir. Elde edilen bulgular göz önünde bulundurularak incelenen alan yazında bulguyu destekleyen birçok araştırma bulguları mevcuttur. (Singh ve Jha, 2008; Yurcu, 2017; Özbay, Çakır ve Eşici 2011; Özdemir, 2015; Okur ve Totan, 2019; Lyumbomirsky, King ve Diener 2005; Cohn, Fredrickson, Brown, Mikels ve Conway, 2009; Bastian, Kuppens, Roover ve Diener, 2014; Deniz, Arslan, Özyeşil ve İzmirli, 2012; Erlandsson, 2006; Gülaçtı, 2015). Alan yazın incelendiğinde bulguyla örtüşmeyen farklı bir bulguya rastlanmamıştır. Bulguların yaşam doyumu puan ortalamaları alt düzeyde olan bireyleri belirleyerek onlara uygun psikolojik hizmetlerin yapılandırılması ve uygun içerikler üretilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada pozitif duygunun yordayıcıları olan kişilik özelliklerinin sorumluluk, gelişime açıklık, dışadönüklük ve nevrotiklik olduğu görülmüştür. Uyumluluk kişilik özelliğinin pozitif duygu yordamaması dikkat çekmektedir. Bu bağlamda baskın olan farklı kişilik özellikleri devreye girmiş olabilir. Negatif duygunun yordayıcıları ise nevrotiklik, dışadönüklük ve uyumluluk özellikleridir. Sorumluluk kişilik özelliğinin baskın olduğu bireyler görev bilinci yüksek, başarı odaklı, öz disipline sahip, kararlı bireylerdir

(McCrea ve Costa, 2003). Bu kişilerin sahip olduğu özellikler düşünüldüğünde negatif duyguya bir etkisinin olmamasının beklenen bir durum olduğu söylenilebilir. Yetişkinlerle yapılan çalışmada da kısmen benzer sonuçlar elde edilmiştir (Najafy ve diğerleri, 2015). Nevrotiklik bu çalışmada ve yapılan birçok çalışmada negatif duyguların temel belirleyicisi olmuştur (Zanon ve diğerleri, 2013).

Yaşam doyumu direkt olumlu zihinsel ve fiziksel sağlığı ortaya çıkaran sonuçlar ile ilişkilidir. Bu sebeple yaşam doyumunun yüksek düzeyde olması önemli görülmektedir. Bu süreci kolaylaştırabilmek için de yaşam doyumunun yordayıcılarını bilmekte fayda vardır (Fowler, Davis, Both ve Best, 2018). Farklı örneklem grupları ile yapılan bazı araştırmalar kişilik özelliklerinin yaşam doyumunun önemli yordayıcıları olduğunu göstermektedir (Odacı ve Çıkrıkçı, 2019; Hosseinkhanzadeh ve Taher, 2012; Navarro-Prados, Serrate-Gonzalez ve Muñoz-Rodríguez, 2017). Lise öğrencileri ile yapılan bu çalışmada yaşam doyumu yordayıcılarının sorumluluk, dışadönüklük, nevroitiklik ve uyumluluk kişilik özellikleri olduğu görülmüştür. Gelişime açıklık kişilik özelliği yaşam doyumunu yordamamaktadır. Araştırma sonucunda ulaşılan bu bulgular ile hem yurt içi hem de yurt dışında gerçekleştirilmiş birçok araştırma paralellik göstermektedir. Xu, Liu, Dingi Mou, Wang ve Liu (2017) Çinli ergen bireylerle yaptıkları araştırma bulguları ile bu çalışmayı desteklemektedir. Ho, Cheung ve Cheung (2008) ve Minch, (2009) de araştırmalarını ergenler ile gerçekleştirmiş ve aynı kişilik özelliklerinin yaşam doyumunu yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Gelişime açıklık dışında diğer kişilik özelliklerinin yaşam doyumunun yordayıcısı olduğu ergen bireylerle yapılan başka çalışmayı ise Jovanović (2019) yapmıştır. Bu çalışmadan elde edilen bulguların da araştırmaya anlamlı bir katkısı olduğu düşünülmektedir.

5.2. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada lise düzeyinde öğrenimine farklı okullarda devam eden öğrencilerin beş faktör kişilik özellikleri, pozitif-negatif duygu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Araştırma Çanakkale ili Biga ilçesinde yapılmıştır. Araştırma kapsamında “Kişisel Bilgi Formu”, “Beş Faktör Kişilik Ölçeği”, “Pozitif-Negatif Duygu Ölçeği” ve “Yaşam Doyumu Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma kapsamında verilerin araştırmanın amacına uygun analizlerle test edilmesi sonucu ulaşılan bulgular aşağıda özetlenmiştir.

Araştırmaya çeşitli liselerden (Fen lisesi, özel ve devlet anadolu lisesi, mesleki teknik ve anadolu lisesi) 588 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin 331 tanesi (%56,3) kız, 255 tanesi ise erkektir (%43,7). Öğrencilerin yaş aralığı 15 ile 18 arasında değişmektedir. Yaş dağılımına bakıldığında; 15 yaşında 194, 16 yaşında 141, 17 yaşında 145 ve 18 yaşında 108 öğrenci bulunmaktadır. Bu dağılım sınıf düzeyinde ise 209 9.sınıf öğrencisi, 108 10.sınıf öğrencisi, 125 11.sınıf öğrencisi ve 146 12.sınıf öğrencisi şeklindedir. Öğrencilerin

ailelerinin geliri çoğunlukla iyi ($n=277$, %47,1) düzeydedir. Çalışmada anne babası boşanmış olan 54 (%9,2) öğrenci bulunmaktadır. Hem annesi hem de babası vefat etmiş hiçbir öğrenci yokken 6 öğrencinin annesi vefat etmiş, 26 öğrencinin ise babası vefat etmiştir.

Yapılan analizler sonucunda uyumluluk en yüksek puan ortalamasına sahiptir. Uyumluluk kişilik özelliğini sırasıyla sorumluluk, dışadönüklük ve gelişime açıklık takip etmektedir. En düşük puan ortalaması ise nevrotiklik kişilik özelliğine aittir. Buradan hareketle lise öğrencilerinin uyumluluk özelliğinin baskın olduğu söylenebilir. Lise öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının negatif duygu puan ortalamasına göre dikkat çekici bir şekilde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin yaşam doyum düzeyinde alabilecekleri maksimum puan 25'tir. Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin puan ortalaması 16,88 olarak hesaplanmıştır.

Pozitif duygu ile beş faktör kişilik yapısına ait alt boyutların tümü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Aradaki ilişki dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve gelişime açıklık alt boyutları ile pozitif yöndedir. Yani pozitif duygu düzeyi artıkça dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve gelişime açıklık puanlarında artış olmaktadır. Pozitif duygu ile negatif yönde ilişkisi olan tek alt boyut nevrotikliklerdir. Pozitif duygu düzeyi artıkça nevrotiklik kişilik özelliğinin azaldığı söylenebilir. Negatif duygu ile gelişime açıklık arasında anlamlılık düzeyi olan herhangi bir ilişki yoktur. Negatif duygunun sadece nevrotiklik alt boyutu ile pozitif yönü olan bir ilişkisi vardır. Dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk alt boyutları negatif duygu ile negatif yönde bir korelasyon içindedir. Bu açıklamaya göre negatif duygu düzeyi artarken nevrotiklik özelliği de artmaktadır. Negatif duygu düzeyinin artması dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk kişilik özelliklerini de azaltır. Negatif duyguda olduğu gibi yaşam doyumu ile ilişkisi olmayan tek alt boyut gelişime açıklıktır. Yaşam doyumu nevrotiklik alt boyutu ile negatif yönde ilişkilidir. Dışadönüklük, yumuşak başlılık (uyumluluk) ve öz denetim (sorumluluk) alt boyutları ise yaşam doyumu ile pozitif yönde ilişkilidir. Yaşam doyum düzeyi artıkça nevrotiklik kişilik özelliği azalmaktadır denilebilir. Yaşam doyumunun artması dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk kişilik özelliklerinin de artması demektir.

Dışadönüklük, sorumluluk (öz denetim) ve nevrotiklik (nevrotizm) alt boyut puan ortalamaları cinsiyet açısından anlamlılık düzeyinde farklılıklar göstermektedir. Erkek öğrencilerin kızlara göre dışadönüklük ve sorumluluk puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Nevrotiklik alt boyutunda kız öğrencilere ait alt ölçek puan ortalamaları erkek öğrencilere ait ortalama puanlardan yüksektir. Uyumluluk ve gelişime açıklık alt boyut puan ortalamaları kız ve erkek öğrencilere göre farklılaşmamaktadır. Pozitif duygu puan ortalamaları ile negatif duygu puan ortalamaları arasında cinsiyete göre anlamlı farklılıklar vardır. Erkek öğrencilerin pozitif duygu puan ortalamaları kızlara göre daha yüksek bulunmuştur. Kız öğrencilerin negatif duygu puan ortalamaları ise erkek öğrencilere göre

daha yüksektir. Yaşam doyumu puan ortalamaları ile cinsiyet arasında da anlamlı farklılıklar vardır. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre yaşam doyumu puan ortalamaları anlamlı bir şekilde daha yüksektir.

Uyumluluk, sorumluluk, gelişime açıklık ve nevrotiklik alt boyut puan ortalamaları yaş değişkenine göre anlamlılık düzeyinde farklılaşmamaktadır. Dışadönüklük ortalama puanları ise yaş değişkeni açısından anlamlılık düzeyinde farklılaşmaktadır. Bu farklılık 15 ve 16 yaşındaki öğrenciler arasında 16 yaşındaki öğrencilerin lehine, 15 ve 17 yaşındaki öğrenciler arasında 17 yaşındaki öğrencilerin lehine, 15 ve 18 yaşındaki öğrenciler arasında 18 yaşındaki öğrencilerin lehinedir. Yaş ile negatif duygu puan ortalamaları arasında da anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu farklılıklar 15 yaşındaki öğrenciler ile 18 yaşındaki öğrenciler, 16 yaşındaki öğrenciler ile 18 yaşındaki öğrenciler ve 17 yaşındaki öğrenciler ile 18 yaşındaki öğrenciler arasındadır. Tüm gruplardaki farklılıklar 18 yaşındaki öğrencilerin lehinedir. Lise öğrencilerinin yaşam doyumu puan ortalamaları yaşlara göre farklılaşmamaktadır.

Sınıf düzeylerine göre dışadönüklük alt boyutu ortalama puanları anlamlılık düzeyinde bir farklılaşmaya sahiptir. Bu farklılaşmalar 9.sınıf öğrencileri ile 10.sınıf öğrencileri arasında olup 10.sınıf öğrencilerinin lehine, 9.sınıf öğrenciler ile 11.sınıf öğrencileri arasında 11.sınıf öğrencilerinin lehine ve 9.sınıf öğrencileri ile 12.sınıf öğrencileri arasında 12.sınıf öğrencilerinin lehinedir. Sınıf düzeyi değişkeni ile uyumluluk, sorumluluk, gelişime açıklık ve nevrotiklik puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur. Sınıf düzeyi açısından negatif duygu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. 9.sınıfta öğrenimine devam edenler ile 10.sınıfta öğrenimine devam eden öğrenciler arasında 10.sınıf öğrencilerinin lehine, 9.sınıf öğrencileri ile 11.sınıf öğrencileri arasında 9.sınıf öğrencilerinin lehine ve 9.sınıf öğrencileri ile 12.sınıf öğrencileri arasında 12.sınıf öğrencilerinin lehine anlamlı farklılıklar görülmektedir. Sınıf düzeyi değişkeni açısından pozitif duygu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Yaşam doyumu puan ortalamaları sınıf düzeyine göre farklılaşmamıştır. En yüksek yaşam doyumu ortalama puanı 9.sınıfta öğrenim gören öğrencilere, en düşük yaşam doyumu ortalama puanı ise 12.sınıfta öğrenim gören öğrencilere aittir.

Uyumluluk, nevrotiklik ve gelişime açıklık alt boyut puan ortalamaları algılanan aile gelir düzeyine göre farklılaşmamaktadır. Dışadönüklük ve sorumluluk alt boyut puan ortalamaları algılanan aile gelir düzeyine göre farklılaşmaktadır. Dışadönüklük alt boyutu açısından ailesinin gelir seviyesi düşük olan öğrenciler ile gelir seviyesi yüksek olan öğrenciler arasında algılanan aile gelir seviyesi düşük olan öğrencilerin lehine ve ailesinin aylık kazancı orta olan öğrenciler ile aylık kazancı yüksek olan öğrenciler arasında öğrenci tarafından algılanan aile gelir seviyesi orta olan öğrencilerin lehine anlamlı farklılıklar vardır. Sorumluluk alt boyutu açısından ise ailesinin gelir düzeyi orta olan öğrenciler ile

yüksek olan öğrenciler arasında orta gelirli ailesi olan öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Negatif duygu puan ortalamaları algılanan aile gelir düzeyi açısından farklılaşmaktadır. Negatif duygu açısından aile geliri kötü düzeyde olan öğrenciler ile iyi olan öğrenciler arasında aile gelir düzeyi kötü olan öğrencilerin lehine ve aile geliri orta düzeyde olan öğrenciler ile iyi olan öğrencileri arasında aile gelir düzeyi orta olan öğrencilerin lehine bir farklılaşma görülmektedir. Pozitif duygu alt ölçek puanlarının ortalamaları ile ailenin gelir düzeyi arasından anlamlı bir farklılık yoktur. Hesaplanan yaşam doyumu ortalama puanları ile algılanan ailenin gelir seviyesi arasında ise anlamlılık düzeyi olan bir farklılaşma yoktur.

Beş faktör kişilik alt boyutlarının tümünden elde edilen puan ortalamaları anne baba birliktelik durumu açısından anlamlılık düzeyi olan farklılaşma göstermemektedir. Pozitif duygu alt ölçek ortalama puanları anne babanın birlikte olup olmadığına göre anlamlılık düzeyi olan bir farklılaşma göstermemektedir. Anne ve babası boşanmış öğrencilerin ortalama puanları annesinin ve babasının birlikte olduğu öğrencilerin ortalama puanlarından fazladır. Negatif duygu alt ölçek puan ortalamalarında anne baba birliktelik durumu açısından bir farklılık yoktur. Öğrencinin anne ve babasının birlikte olup olmadığı durumu ile yaşam doyumu puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı değildir.

Beş faktör kişilik alt boyut puan ortalamaları anne babanın hayatta olup olmadığı durumuna göre farklılaşmamaktadır. Dışadönüklük alt boyutunda en yüksek puan ortalaması annesi sağ babası vefat eden öğrenci grubuna, uyumluluk, sorumluluk, nevrotiklik ve gelişime açıklık alt boyutlarında ise hem annesi hem de babası sağ olan öğrenci grubuna aittir. Pozitif-negatif duygu ölçeği ve yaşam doyumu ölçeği değerlendirmeleri sonucu alınan puanların hesaplanan ortalama değerleri anne babanın hayatta olması veya olmamasına göre farklılaşmamaktadır. Pozitif duygu alt boyutunda en yüksek puan ortalaması annesi vefat edip babası sağ olan, negatif duygu alt boyutunda annesi sağ babası vefat etmiş olan, yaşam doyumunda ise annesi sağ olup babası vefat eden öğrencilere aittir.

Pozitif duygu düzeyinin yordayıcılarının beş faktör kişilik özellikleri alt boyutlarında yer alan dışadönüklük, sorumluluk (öz denetim), nevrotiklik ve gelişime (deneyime) açıklık olduğu görülmüştür. Ayrıca dışadönüklük, sorumluluk ve gelişime açıklık alt boyutlarının pozitif duyguyu yordaması pozitif yönlüken, nevrotiklik alt boyutu pozitif duyguyu yönü negatif bir şekilde yordamaktadır. Dışadönüklük, sorumluluk ve gelişime açıklık kişilik özellikleri pozitif duyguya olumlu etki etmektedir. Uyumluluk alt boyutunun pozitif duyguyu yordamadığı görülmüştür. Negatif duygu düzeyini yordayan beş faktör kişilik kuramına ait alt boyutlar ise dışadönüklük, uyumluluk (yumuşak başlılık) ve nevrotizm (nevrotiklik) olmuştur. Yordayıcı olan tüm alt boyutlar negatif duyguyu negatif yönde yordamaktadır. Yaşam doyumunu dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve nevrotiklik alt boyutları yordamaktadır. Dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk yaşam

doyumunu pozitif yönde yordarken nevroitiklik yaşam doyumunu negatif yönde yordamaktadır.

Araştırma sonucundan elde edilen bulgulara dayanarak gelecek çalışmalara yönelik araştırmacılara, eğitimcilere, ailelere ve öğrencilere destek sağlayan uzmanlara yönelik şu önerilerde bulunulmuştur:

Araştırmacılara Yönelik Öneriler:

1. Araştırmanın örneklemini Çanakkale ili Biga ilçesinden seçin liselerde öğrenim gören gönüllü öğrencilerden oluşmaktadır. Bu durum araştırmanın genellenebilirliğini azaltmaktadır. Yapılacak daha sonraki çalışmalarda farklı ilçelerde veya şehirlerde öğrenim gören öğrencilerin de araştırmaya dahil edilerek büyük bir örneklem grubu oluşturulması araştırmanın genellenebilirliğini artıracaktır. Yapılacak bu çalışmalar farklı kültürleri benimsemiş farklı örneklem gruplarıyla, farklı sosyo-demografik değişkenler (sosyal medya ve akıllı telefon kullanımı, anne baba tutumları, anne baba eğitim durumu, kardeş sayısı vb.) ve farklı ölçe araçları kullanarak da gerçekleştirilebilir. İleride farklı yaş veya risk grupları ile yapılacak çalışmalardan elde edilecek bulgular ile bu araştırmadan elde edilen bulgular karşılaştırılarak benzerlikler veya farklılıklar tespit edilebilir.

2. Anne babanın birliktelik durumu ve hayatta olup olmadığı sosyo-demografik değişkenlerine katılım eşit ya da birbirine yakın sayıda olmadığı için bu değişkenler arasında daha dengeli bir dağılım sağlanarak araştırma tekrarlanabilir.

3. Çeşitli kurumlar tarafından hizmet içi eğitimler düzenlenebilir. Bu eğitimi alan okul psikolojik danışmanları kişilik özellikleri, pozitif negatif duygular ve yaşam doyumunu konularını kapsayan benzer içerikler hakkında anne baba eğitimleri yapabilir. Bu çalışmalar anne babaların çocuklarına karşı daha doğru davranışlar sergilemesine ve iyi bir rol model olabilmelerine katkı sağlayabilir.

4. Gelişime açıklık alt boyutu ile negatif duygu ve yaşam doyumunu arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür. Bu bulguyu test etmek için aynı araştırma farklı örneklem gruplarıyla tekrarlanabilir.

5. İlgili konuların anlaşılabilirliğinin daha iyi olabilmesi için sayıca fazla araştırma yapılabilir. Beş faktör kişilik, pozitif negatif duygu ve yaşam doyumunu özduyarlık, psikolojik sağlamlık, bireysel sosyal sorumluluk, benlik saygısı gibi farklı kavramlarla birlikte incelenebilir. Bunun sonucunda sözü geçen kavramların çocuklar, ergenler ve yetişkinler tarafından her yaşta fark edilmesi, kavramlara gerekli dikkat ve önemin verilmesi sağlanabilir.

6. Yapılan çalışma nicel bir çalışmadır. Daha sonraki çalışmalar nitel analizler dahil edilerek yeniden planlanabilir. Böylece araştırmaya farklı bakış açıları kazandırılabilir.

Eğitimcilere, ailelere ve Öğrencilere Destek Sağlayan Uzmanlara Yönelik Öneriler:

1. Kız öğrencilerin negatif duygu alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları erkek öğrencilerin negatif duygu puan ortalamalarına göre daha yüksektir. Kız öğrencilerin negatif duyguları yaşamasına sebep olan etkenler tespit edilebilir. Bu etkenlerle baş edebilme veya bu etkenleri kabullenebilme becerisine yönelik psikolojik destek programlarına katılmaları sağlanabilir. Pozitif duygu düzeylerini koruma ve artırmalarına yönelik destekleyici hizmetler planlanabilir.

2. Araştırmada ele alınan konuların uzmanları ile işbirliği yapılarak öğrencilerin yaşam doyumlarını artırmaya yönelik seminerler, grup çalışmaları, eğitimler planlanabilir. Geleceğe yönelik gerçekçi ve uygulanabilir hedef belirleme çalışmaları yapılabilir.

3. Öğrencilerin erken yaşta pozitif hissetmelerini ve pozitif düşünme gücünü geliştirmelerine yönelik bilinçlendirici ve farkındalıklarını artırıcı bireysel ve grup çalışmaları planlanabilir. Bu çalışmalar planlanırken öğrencilere destek olmak amacıyla eğitimcilerden ve ailelerden de destek alınabilir.

4. Öğrencilerin hem kendilerini hem de duygularını tanımlarına, ifade etmelerine yönelik çalışmalar yapılabilir. Öğrencilerin başkalarını anlayabilmelerini, onların duygularını fark edebilmelerini ve bunu karşı tarafa aktarabilmelerine yardımcı olmak için psikoeğitim programları, bireysel ve grup çalışmaları düzenlenebilir.

5. Kişilik özellikleri ile öğrencilerin pozitif-negatif duygulanımları ve yaşam doyumu arasında kutulan ilişkiler dikkate alınarak anne babalara uzman kişilerin rehberliğinde çocuk ve ergenlerde kişilik gelişimi süreci anlatılabilir. Kişilik gelişimini destekleyen etkinlikler ve oyunlar geliştirilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, G. (2020). *Kadınlar süper ligi'nde oynayan basketbolcularda sermayenin iş ve yaşam doyumuna etkisi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Aksaray, S., Yıldız, A. ve Ergün, A. (1998, Eylül). *Huzurevi ve evde yaşayan yaşlıların umutsuzluk düzeyleri*. 1. Ulusal Evde Bakım Kongresi, İstanbul.
- Akyıldız, H. (2006). Freud'çu, liberal ve marksist kişilik kuramlarının türevi olarak toplum, iktisat ve siyaset teorileri. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11, 1-23. Erişim adresi: <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868816.pdf>
- Alacatlı, E. (2013). *Üniversite öğrencilerinin zaman perspektifleri ile beş faktörlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ali, Imran. (2019). Personality traits, individual innovativeness and satisfaction with life. *Journal of Innovation and Knowledge* 4(1), 38-46. doi:10.1016/j.jik.2017.11.002
- Alibekiroğulları, P.B., Akbaş, T., Bulut Ateş, F. ve Kırdök, O. (2018). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumu ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide öz anlayışın aracı etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(2), 1-17.

- Allport, G.W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Altinköprü, T. (2000). *Şahsiyet analizi*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Anitei, M., Mihaila, T., Burtaverde, V. ve Glăvan, L. (2015). Motivation, positive and negative emotion at high school students. *Procedia-Social and Behaviorall Sciences*, 203, 429-432. doi:10.1016/j.sbspro.2015.08.319
- Argun, B. (2019). *Beş faktör kişilik özelliklerinin belirsizliğe tahammülsüzlüğü yordamasına yordamasında psikolojik sağlamlığın aracı rolü* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Argyle, M. (2001). *The psychology of happiness* (2.bs.). England: Routledge.
- Athl, A. (2017). Five factor personality traits as predictor of career maturity. *Euraisan Journal of Educational Research*, 68, 151-165. doi:10.14689/ejer.2017.68.8
- Avşaroğlu, S., Deniz, M.E ve Kahraman, A. (2005). Teknik öğretmenlerde yaşam doyumu, iş doyumu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 115-129.
- Aydiner, B.B. (2011). *Üniversite öğrencilerinin yaşam amaçlarının alt boyutlarının, genel öz-yeterlik, yaşam doyumu ve çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Balcı, F. (2011). *Psikolojik ve öznel iyi olma hali ile dini inançlar arasındaki ilişki üzerine bir inceleme* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Baltaş, Z. (2006). *Duygusal zekâ* (2.bs.). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Bastian, B., Kuppens, P., Roover, K.D. ve Diener, E. (2014). Is valuing positive emotions associated with life satisfaction? *Emotion*, 14(4), 639-645. doi:10.1037/a0036466
- Benet-Martinez, V. ve John, O.P. (1998). Los cinco grades across cultures and ethnic groups: Multitrait multimethod analyses of the the big five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 729-750.

- Bilen, D. (2019). *Suriyeli mültecilerde travma sonrası stres bozukluğu ve yaşam doyumu düzeyinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bouchard, G., Lussier, Y. ve Sabourin, S. (1999). Personality and marital adjustment: utility of the five-factor model of personality. *Journal of Marriage and The Family*, 61(9), 651- 660. doi:10.2307/353567
- Bozkurt, F. (2014). Sözlüklerdeki temel duygu kavramlarının yeniden tanımlanması: Bir yöntem önerisi. *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 21(1), 25-34.
- Bölükbaşı, A. (2017). *Lise öğrencilerinin kariyer uyumu ve yaşam doyumu ilişkisinde iyimserlik ve umudun aracı rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Budak, S. (2001). *Psikoloji sözlüğü*. İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Burger, J.M. ve Caldwell, D.F. (2000). Personality, social activities, job-search behavior and interview success: Distinguishing between PANAS trait positive affect and NEO Extraversion. *Motivation and Emotion*, 24(1), 51-62. doi:10.1023/A:1005539609679
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (2.bs.). (İ. D. Erguvan Sarioğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2004.)
- Caprara, G.V. ve Cervone, D. (2000). *Personality determinants, dynamics, and potentials* (1.bs.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Cenkseven, F. ve Akbaş, T. (2017). Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2743-2765.
- Cervone, D., Shadel, W. G. ve Jencius, S. (2001). Social-cognitive theory of personality assessment. *Personality and Social Psychology Review*, 5(1), 33-51. doi: 10.1207/S15327957PSPR0501_3
- Cheabib, A. (2018). Personality and learning: An investigation into students' personality development as an outcome of the Lebanese education system. *International Journal of Commerce and Management Research*, 4(2), 37-44. doi:10.22271/manage.2018.v3.i2.08

- Chow, H.P.H. (2005). Life satisfaction among university students in a Canadian prairie city: A multivariate analysis. *Social Indicators Research*, 70, 139-150. doi:10.1007/s11205-004-7526-0
- Chraif, M. ve Anitei, M. (2013). Gender differences in measuring positive and negative emotions self-perception among Romanian high school students-a pilot study. *Procedia- Social and Behaviorall Sciences*, 26, 181-185. doi:10.1016/j.sbspro.2013.04.095
- Christopher, J. C. (1999). Situating psychological well-being: exploring the cultural roots of its theory and research. *Journal of Counseling ve Development*, 77(2), 141-153. doi:10.1002/j.1556-6676.1999.tb02434.x
- Ciccarelli, S. K. ve White, J. N. (2016). *Psikoloji* (D. N. Şahin, Çev.). Ankara: Nobel Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2015).
- Cohn, M.A., Fredrickson, B.L., Brown, S.L., Mikels, J.A. ve Conway, A.M. (2009). Happiness unpacked: Positive emotions increase life satisfaction by building resilience. *Emotin*, 9(3), 361-368. doi:10.1037/a0015952
- Cooper, R.K. ve Sawaf, A. (1997). *Liderlikte duygusal zeka*. İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Coria, M. D., Rivera, N. G., Sepúlveda, H. E., García Jara, C. G., Sepúlveda, J. A., Schnettler, B., Urra, O.V. ve Valenzuela, P. S. (2018). Life satisfaction in chilean university students: An examination of the relation between gender and socioeconomic level. *CES Psicología*, 11(1), 40-55. doi:10.21615/cesp.11.1.4
- Costa, P.T. ve McCrae, R.R. (1980). Influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being: Happy and unhappy people. *Journal Of Personality and Social Psychology*, 38, 668-678. doi:10.1037//0022-3514.38.4.668
- Costa, P.T. ve McCrea, R. R. (1985). *The NEO personality inventory manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P.T., McCrae, R.R ve Dye, D.A. (1991). Facet scales for agreeableness and conscientiousness; A revision of the neo personality inventory. *Personality and Individual Differences*, 12(9), 887-898. doi:10.1016/0191-8869(91)90177-D
- Costa, P.T. ve McCrae, R.R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and Individual Differences*. 13(6), 653-665. doi:10.1016/0191-8869(92)90236-I

- Cloninger, C.R. ve Svrakic, D.M. (2000). *Personality disorders*. (Seventh edition). B.J. Sadock ve V.A. Sadock, (Ed.). *Comprehensive Textbook of Psychiatry içinde* (s. 235-298). Baltimore: Williams & Williams.
- Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çamdibi, H.M. (1985). *Şahsiyet terbiyesi ve Gazali*. İstanbul: Han Neşriyat.
- Çapri, B., Özkendir, O.M., Özkurt, B. ve Karakuş, F. (2012). General self-efficacy beliefs, life satisfaction and burnout of university students. *Procedia-Social and Behavior Sciences*, 47, 968-973. doi:10.1016/j.sbspro.2012.06.765
- Çeçen, A. R. (2002). *Duyguları yönetme becerileri eğitimi programının öğretmen adaylarının duyguları yönetme becerileri üzerindeki etkisi* (Doktora Tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çeçen, A. R. (2007). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve yaşam doyumu düzeylerine göre sosyal ve duygusal yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 180-190.
- Çeçen, A. R. (2013). Duygular insan yaşamında neden vazgeçilmez ve önemlidir? Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(9), 164-170.
- Çevik Kırıcı, N. ve Korkmaz, O. (2014). Türkiye’de yaşam doyumu ve iş doyumu arasındaki ilişkinin iki değişkenli sıralı probit model analizi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 126-145.
- Çiçek, İ. ve Aslan, A.E. (2018). Lise öğrencilerinin kişilik özellikleri ve akran ilişkileri. *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal*, 4(11), 389-398.
- Dağlı, A. ve Baysal, N. (2016). Yaşam doyumu ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(59), 1250-1262. doi:10.17755/esosder.263229
- Dal, E. (2015). *Kadınlarda duygusal zeka ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Danielsen, A.G., Samdal, O., Hetland, J. and Wold, B. (2009). *School-related social support and students’ perceived life satisfaction*, 102, 303-320. Norway: University of Bergen. doi: 10.3200/JOER.102.4.303-320

- Demir, İ. (2014). Benlik, kimlik ve kişilik. H. Ergin, ve S. A. Köseoğlu (Ed.). *Gelişim psikolojisi içinde* (s. 181-205). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Demir, M. (2019). *Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri, algılanan stres ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: <https://openaccess.izu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12436/1567/Lise%20%C3%B6%C4%9Frencilerinin%20problem%20%C3%A7%C3%B6zme%20becerileri%20alg%C4%B1lanan%20stres%20ve%20ya%C5%9Fam%20doyumu%20d%C3%BCzeyleri%20aras%C4%B1ndaki%20ili%C5%9Fkinin%20incelenmesi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Demir, R. ve Murat, M. (2017). Öğretmen adaylarının mutluluk, iyimserlik, yaşam anlamı ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Derneği*, 7(13), 347-377. doi:10.26466/opus.347656
- Demirci, M.K., Özler, D.E. ve Girgin, B. (2007). Beş faktör kişilik modelinin işyerinde duygusal tacize (mobbing) etkileri-hastane işletmelerinde bir uygulama. *Journal of Azerbaijani Studies*, 13-39.
- Deniz, M.E., Arslan, C., Özyeşil, Z. ve İzmirli, M. (2012). Öz-anlayış, yaşam doyumu, negatif ve pozitif duygu: Türk ve diğer ülke üniversite öğrencileri arasında bir karşılaştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 428-446.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychology Bulletin*, 95(3), 542-575. Erişim adresi: <http://ssrn.com/abstract=2162125>
- Diener, E. ve Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(4), 653-663. doi:10.1037/0022-3514.68.4.653
- Diener, E., Suh, and E., Oishi, S. (1997) Recent findings of subjective well-being. *Indian Journal of Clinical Psychology*, 24(1), 25-41. doi: 10.1037/a0029541
- Diener, E. ve Lucas, R.E. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-303. doi:10.1037/0033-2909.125.2.276
- Diener, E., Suh, E.M., Smith, L.M. and Lucas, R. E. (1999). Subjective Well-being: Three Decades of Progress. *Psychological Bulletin*. 12(2), 276-303. doi:10.1037/0033-2909.125.2.276

- Diener, E. (2006). Guidelines for national indicators of subjective well-being and ill-being. *Journal of Happiness Studies*, 7(4), 397-404. doi: <https://doi.org/10.1007/s10902-006-9000-y>
- Dilsiz, N.B. (2019). *Lise öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığının bağlanma stilleri ve yaşam doyumu ile ilişkilerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Dinç Özcan, E. (2011). *Kişilik bakış açısından örgüt yapısı ve iş tatmini*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Doğan, T. (2013). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1), 56-64.
- Doğan, T. ve Eryılmaz, A. (2013). İki boyutlu benlik saygısı ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 107-117.
- Doğan, Y. ve Özdevecioğlu, M. (2009). Pozitif ve negatif duygusallığın çalışanların performansları üzerindeki etkisi. *Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(18), 165-190.
- Eid, M. ve Diener, E. (2004). Global judgments of subjective well-being: Situational variability and long-term stability. *Social Indicators Research*, 65(3), 245-277. doi:10.1023/B:SOCI.00000003801.89195.bc
- Ercan, H. (2019). Ergenlerde yaşam doyumunun demografik değişkenler, ebeveyn tutumları ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 501-516.
- Erdoğan, İ. (1996). *İşletme yönetiminde örgütsel davranış*. İstanbul: Avcıol Basın Yayın.
- Ergin, C. (2006). *Organizasyonlarda disiplinsiz davranışlar ve disiplinsiz davranışlar ve kişilik arasındaki ilişkisinin belirlenmesine yönelik Kayseri' de bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Erlandsson, A. (2006). *The differences in frequent and intense affect balance when measuring subjective well-being and personality a study among young adults*. (Master Thesis, Växjö Universitet, Sweden). Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/279376884_The_differences_in_Freq

uent_and_Intense_Affect_Balance_when_measuring_Subjective_Well-being_and_Personality_A_study_among_young_adults

- Eryılmaz, A. ve Öğülmüş, S. (2010). Ergenlikte öznel iyi oluş ve beş faktörlü kişilik modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 189-203.
- Eryılmaz, S. (2012). Üniversite öğrencilerinde psikolojik sağlamlığı yordamada yaşam doyumu, benlik saygısı, iyimselik ve kontrol odağının incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Ersanlı, E. (2003). *Üniversite öğretim elemanlarının duygusal zeka düzeyleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Ewen, R.B. (2014). *An introduction to theories of personality*. (7th edition). Hove, East Sussex: Psychology Press. Erişim adresi: https://www.academia.edu/34217964/An_Introduction_to_Theories_of_Personality_Robert_B_Ewen
- Eysenck, H.J. ve Wilson, G. (2000). *Kişiliğinizi tanıyın*. (4.bs.). (E. Erduran, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Fabio, D.A. ve Bucci, O. (2015). Affective profiles in Italian high school students: life satisfaction, psychological well-being, self-esteem, and optimism. *Frontiers in psychology*, 6 (1310). doi:10.3389/fpsyg.2015.01310
- Finch, J.F. ve Graziano, W.G. (2001). Predicting depression from temperamenti personality and patterns of social relations. *Journal of Personality*, 69(1), 27-55. doi:10.1111/1467-6494.00135
- Fowler, S. A., Davis, L. L. Both, L. E. ve Best, L. A. (2018). Personality and perfectionism as predictors of life satisfaction: The unique contribution of having high school standards for others. *Facets*, 3, 227-241. doi: 10.1139/facets-2017-0084
- Fredrickson, B. L. ve Joiner, T. (2002). Positive emotions trigger upward spirals toward emotional well-being. *Psychological science*, 13(2), 172-175. doi:10.1111/1467-9280.00431
- Fredrickson, B. L. (2003). The value of positive emotions. *American Scientist*, 91, 330-335. doi:10.1511/2003.4.330

- Frish, Michael B. (2005). *Quality of life therapy: Applying a life satisfaction approach to positive psychology and cognitive therap.* New Jersey: John Wiley and Son.
- Gençay, S. (2009). Beden eğitimi öğretmeni adaylarının umutsuzluk ve yaşam doyumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(27), 380-388.
- Gençöz, T. (2000). Pozitif ve negatif duygu ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(46), 19-26.
- Ghazi, S.R., Shahzada, G. ve Ullah, S. (2013). Relationship between students' personality traits and their academic achievement in Kyhber Pakhtunkwa, Pakistan. *Journal of Educational and Social Research*, 3(2), 437-444. doi:10.36941/jesr
- Gilman, R.S. ve Huebner, E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescents*, 35, 293-301. doi:10.1007/s10964-006-9036-7
- Girgin, B. (2007). *Beş faktör kişilik modelinin işyerinde duygusal tacize (mobbing) etkileri* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Goleman, D. (2015). *Duygusal zeka neden IQ' dan daha önemlidir?*. (B. Seçkin Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Greenberg, L. E. (2015). *Duygu odaklı terapi: Danışanlara duygu koçluğu yapmak*. (S. Balcı Çelik, Çev.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Griffiths, M.D., Çıkrıkçı, Ö. ve Erzen, E. (2019). Testing the mediating role of phubbing in the relationship between the big five personality traits and satisfaction with life. *International Journal of Mental Health and Addiction*. doi:10.1007/s11469-019-0015-z
- Gross, J. J., (2010). *Emotion regulation*. New York: The Guilford Press, London Press. Erişim adresi: <https://www.guilford.com/excerpts/gross.pdf?t>
- Gülaçtı, F. (2015). Investigation and procedure according to some variables and attitudes toward teaching. *Educational Research and Reviews*, 10(10), 1369-1376. doi:10.5897/ERR2015.2159

- Gümüş, H. (2006). *Farklı mesleklerde çalışanların iş ve yaşam doyumlarının tükenmişlik düzeyleri açısından karşılaştırılması* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Güney, S. (2000). *Davranış bilimleri* (2.bs). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güney, S. (2011). *Örgütsel davranış*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hakimi, S., Hejazi, E. ve Gholamali Lavasani, M. (2011). The relationships between traits and students' academic achievement. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 29, 836-845. doi:10.1016/j.sbspro.2011.11.312
- Hampton, N. Z. ve Marshall, A. (2000). Culture, gender, self-efficacy and life satisfaction: A comparison between Americans and Chinese people with spinal cord injuries. *Journal of Rehabilitation*, 66, 21-31. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/289852579_Culture_gender_self-efficacy_and_life_satisfaction_A_comparison_between_Americans_and_Chinese_people_with_spinal_cord_injuries
- Hanbay, E., Keskin, B. ve Kahrıman, M. (2017). Spor yapan bireylerin yaşam doyumlarının araştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 1305-1313. doi:10.17719/jisr.2017.1858
- Hayes, N. ve Joseph, S. (2003). Big 5 correlates three measures of subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 34(4), 723-727. doi:10.1016/S0191-8869(02)00057-0
- Hellriegel D., Slocum J. W. ve Woodman R.W. (1989). *Organizational behaviour*. (Fifth Edition). St.Paul: West Publishing Company.
- Ho, M.Y., Cheung, F.M. ve Cheung, S.F. (2008). Personality and life events as predictors of adolescents' life satisfaction: Do life events mediate the link between personality and life satisfaction. *Social Indicators Research*, 89(3), 457-471. doi: 10.1007/s11205-008-9243-6
- Hogan, R., Hogan, J. ve Roberts, B.W. (1996). Personality measurement and employment decisions: Questions and answers. *American Psychologist*, 51(5), 469-477. doi:10.1037/0003-066X.51.5.469
- Hogan, R. ve Blake, R. (1999). John Holland's vocational typology and personality theory. *Journal of Vocational Behavior*, 55(1), 41-56. doi:10.1006/jvbe.1999.1696

- Hollis-Walker, L. ve Colosimo, K. (2011). Meditasyon yapamayanlarda dikkat, öz-şefkat ve mutluluk: Teorik ve ampirik bir inceleme. *Kişilik ve Bireysel Farklılıklar*, 50(2), 222–227. doi:10.1016/j.paid.2010.09.033
- Horzum, M. B., Ayas, T. ve Padır, M. A. (2017). Beş faktör kişilik ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 398-408.
- Hosseinkhanzadeh, A.A. ve Taher, M. (2012). The relationship between personality traits with life satisfaction. *Sociology Mind*, 3(1), 99-105. doi:10.4236/sm.2013.31015
- İlgaz Yıldırım, B. (2014). *Çalışanların beş faktör kişilik özellikleri ile iş tatminleri arasındaki ilişki: Alanya'daki beş yıldızlı oteller üzerine bir uygulama* (Yayınlanmamış doktora tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Ivancevich, M.J. ve Mattesoni M.T. (2002). *Organizational behavior and management*. New York: McGraw-Hill.
- Izard, C. E. (2009). Emotion theory and research: Highlights, unanswered questions, and emerging issues. *Annual review of psychology*, 60, 1-25. doi:10.1146/annurev.psych.60.110707.163539
- İrengün, O. (2014). *Beş faktör kişilik kuramının sosyal girişimcilik yönelimine etkisi ve bir alan araştırması* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- İşbakan, Z.H. (2011). *Cana yönelik ve mala yönelik suç işlemiş bireylerin kişilik özelliklerinin karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Jansi, A. M. ve Anbazhagan, S. (2017). The relationship between big 5 personality traits and life satisfaction of among NCC women students. *International Journal of Management (IJM)* 8(2), 106-111. Erişim adresi: <http://paper.researchbib.com/view/paper/114730>
- Johnsen, J.A. ve Osterdorf, F. (1993). Clarification of the five factor model with the abridged big five dimensional circumplex. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(3), 563-576. doi:10.1037//0022-3514.65.3.563
- Joshanloo, M. ve Afshari, S. (2011). Big five personality traits and self-esteem as predictors of life satisfaction in Iranian Muslim University students. *Journal of Happiness Studies*, 12(1), 105-113. doi:10.1007/s10902-009-9177-y

- Jovanović, V. (2019). Adolescent life satisfaction: The role of negative life events and the big five personality traits. *Personality and Individual Differences* 151(1). doi:10.1016/j.paid.2019.109548
- Kağızmanlı, N. (2019). *Ergenlerde beş faktör kişilik özelliklerinin dijital oyun bağımlılık düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kalka, D. ve Lockiewicz, M. (2018). Happiness, life satisfaction, resiliency and social support in students with Dyslexia. *International Journal of Disability, Development and Education*, 65(5), 493-508. doi:10.1080/1034912x.2017.1411582
- Karakuza, F. (2019). *12-14 yaş aralığındaki çocuklarda egzersizin yaşam doyumu üzerine etkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dğıtım.
- Karataş, S. Ç. (1988). *Yaşlılarda yaşam doyumunu etkileyen etmenler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karreman, A., van Assen, M. ve Bekker, M.H.J. (2013). Intensity of positive and negative emotions: Explaining the association between personality and depressive symptoms. *Personality and Individual Differences*, 54(2), 214-220. doi:10.1016/f.paid.2012.08.040
- Kavaliauskienė, A., Šidlauskas, A. ve Zaborskis, A. (2017). Association between global life satisfaction and self-rated oral health conditions among adolescents in Lithuania. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(11). doi:10.3390/ijerph1411338
- Kaya Şen, A. (2019). *Genç yetişkinlik dönemindeki bireylerin beş faktörlü kişilik özellikleriyle beden algısı ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Keser, A. (2013). *Çalışma yaşamında motivasyon ve yaşam tatmini*. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Keser, A. (2005). İş doyumu ve yaşam doyumu ilişkisi: Otomotiv sektöründe bir uygulama. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4, 77 – 95.

- Kırtıl, S. (2009). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Korkut, Ç. (2013). *Karate antrenörlerinin kişilik özelliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kuo B. CH. Ve Kwantes, C.T. (2014). Testing predictive models of positive and negative affect with psychosocial, acculturation, and coping variables in a multiethnic undergraduate sample. *Springer Plus Journal*, 3(119), 1-11. doi:10.1186/2193-1801-3-119
- Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeyinin karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Köse, T.P. (2015). *Bir devlet lisesinde okuyan ergenlerde benlik saygısı ve kişilik özelliklerinin ana-baba tutumları açısından yordanması* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kuppens, P., Realo, A. ve Diener, E. (2008). The role of positive and negative emotions in life satisfaction judgment across nations. *Journal of Personality and Social Psychology* 95(1), 66-75. doi:10.1037/0022-3514.95.1.66
- Kuyumcu, B. (2012). The predictive power of university students' positive-negative moods in their psychological well-being. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 61(1), 62-76.
- Larsen, R.J. ve Ketelaar, T. (1991). Personality and susceptibility to positive and negative emotional states. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(1), 132-140. doi:10.1037//0022-3514.61.1.132
- Lounsbury, W.L., Steel, R.P., Loveland, J.M. ve Gibson, L.W. (2004). An investigation of personality traits in relation to adolescent school absenteeism. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(5), 457-466. doi:10.1023/B:JOYO.0000037637.20329.97
- Lounsbury, W.L., Smith, R.M., Levy, J.J. ve Leong, F.T.L. (2009). Personality characteristics of business majors as defined by the big five and narrow personality traits. *The Journal of Education for Business*, 84(4), 200-204. doi:10.3200/JOEB.84.4.200-205

- Luhmann, M. ve Hennecke, M. (2017). The motivational consequences of life satisfaction. *Motivation Science*, 3(1), 51–75. doi:10.1037/mot0000048.
- Lyubomirsky, S. (2001). Why are some people happier than others: The role of cognitive and motivational processes in well-being. *American Psychologist*, 56(3), 239-249. doi:10.1037/0003-066X.56.3.239
- Lyubomirsky, S., King, L. ve Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychology Bulletin*, 131(6), 803-855. doi:10.1037/0033-2909.131.6.803
- Mahmutoğlu, M. (1978). *Kişilik, seminer II*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.
- Malkoç, A. (2011). *Öznel iyi oluş müdahale programının üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerine etkisi* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Mammadov, S. (2016). *Personality predictors of academic achievement in gifted students: Meditations by socio-cognitive and motivational variables* (Doctoral Thesis, Collage of William and Mary, Virginia). Erişim adresi: <https://pdfs.semanticscholar.org/46a2/7d0f9b9c58c809604676d64c7a3076b78dfd.pdf>
- Marcionetti, J. and Rossier, F. (2016). Global life satisfaction in adolescence: The role of personality traits, self-esteem and self-efficacy. *Journal of Individual Differences* 37(3), 135-144. doi:10.1027/1614-0001/a000198
- Mayer, J. D. (2007). Asserting the definition of personality. *The Online Newsletter for Personality Science*, 1, 1-4. Erişim adresi: <https://www.personalityarp.org/html/newsletter01/jdm.pdf>
- McIntyre, C.W., Watson, D. ve Cunningham, A.C. (1990). The effects of social interaction, exercise and test stress on positive and negative affect. *Bulletin of the Psychology Society*, 28, 141-143. Erişim adresi: <https://link.springer.com/content/pdf/10.3758/BF03333988.pdf>
- McCrae, R.R. ve Costa, P.T. (1985). Updating Norman's "adequacy taxonomy": Intelligencw and personality dimensions in natural language and in questionnaires. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(3), 710-721. doi:10.1037/0022-3514.49.3.710

- McCrae, R.R. ve Costa, P.T. (1989). Reinterpreting the Myers-Briggs type indicator from the perspective of the five-factor model of personality. *Journal of Personality*, 57(1), 17-40. doi: 10.1111/j.1467-6494.1989.tb00759.x
- McCrea, R.R., Costa, P.T., Jr. (1991). Adding liebe and arbeit: The full five-factor model and well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17(2), 227-232. doi:10.1177/014616729101700217
- McCrae, R.R. ve Costa, P.T. (1992). Four ways five factors are basics. *Personality and Individual Differences*, 13(6), 653-665. doi:10.1016/0191-8869(92)90236-I
- McCrea, R.R., Costa, P.T. (1995). Domains and facets: Hierarchical personality assessment using the revised NEP personality inventory. *Journal of Personality Assessment*, 64(1), 21-50. doi:10.1207/s15327752jpa6401_2
- McCrae, R. R. ve John, O. P. (1992). An introduction to the five factor model and its applications, *Journal of Personality*, 60(2), 175-215. doi:10.1111/j.1467-6494.1992.tb00970.x
- McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood: A five-factor theory perspective* New York: Guilford Press.
- Mcshane, S.L. ve Von Glinow, M.A. (2005). *Organizational behavior: Emerging realites for the workplace revolution*. New York: McGraw Hill Companies.
- Merdan, E. (2013). Beş faktör kuramı ile iş değerleri ilişkisinin incelenmesi: Bankacılık sektöründe bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 7, 140 159.
- Michalos, A.C. (1985). Multiple discrepancies theory (MDT). *Social Indicators Research*, 16(4), 347-413. doi:10.1007 / BF00333288
- Minch, D.R. (2009). *Interrelationships among personality, perceived classmate support and life satisfaction in adolescents*. (Master Thesis, Collage of Education, Department of Psychology and Social Foundations, University of Florida). Erişim adresi: <https://scholarcommons.usf.edu/etd/3684/>
- Morsünbül, Ü. (2011). *Ergenlikte özerkliğın ve kimlik biçimlenmesinin öznel iyi oluş üzerindeki etkisi* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Morsünbül, Ü. (2014). İnternet bağımlılığının bağlanma stilleri, kişilik özellikleri, yalnızlık ve yaşam doyumu ile ilişkisi. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 357-372. doi:10.14687/ijhs.v11i1.2727
- Mumcuoğlu, Ö. (2002). *Bar-on duygusal zekâ testi (Baron emotional Quantitent inventory- Baron EQ-i)' nin Türkçe dilsel eşdeğerlik, güvenirlik ve geçerlik çalışması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mürtezaoglu, S. (2015). *Pozitif-negatif duyguların, otomatik düşüncelerin ve bazı kişisel değişkenlerin okul yöneticilerinin yenilik yönetimi yeterlik inanç düzeyleri üzerindeki etkisi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Myers, L.B. ve Derakshan, N. (2004). To forget or not to forget: What do repressors forget and when they forget? *Cognition and Emotion*, 18, 495-511. doi:10.1080/02699930341000419
- Najafy, M., Hosseini, S.M, Mohammadyfar, M. ve Rostami, M. (2015). The relationship life goals and personality traits with subjective well-being in adults. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 17(6), 323-333. Erişim adresi: http://eprints.mums.ac.ir/2453/1/JFMH_Volume%2017_Issue%206_Pages%20325-333-2.pdf
- Navarro-Prados, A.B., Serrate-Gonzalez, S. ve Muñoz-Rodríguez, J.M. (2017). Relationship between personality traits, generativity and life satisfaction in individuals attending university programs for seniors. *International Journal of Aging & Human Development*, 87(2), 187-200. doi:10.1177/0091415017740678
- Neugarten, B. L., Havinghurt, R. J. ve Tobin, S. S. (1961). The measurement of life satisfaction. *Journal of Gerontology*, 16, 134-143. doi:<https://doi.org/10.1093/geronj/16.2.134>
- Nijloveanu, D.M. ve Sterian, M. (2019). The intensity of emotions during adolescence-gender and high school field of study differences. *Euromentor Journal*, 10(1), 101-113. Erişim adresi: <https://search.proquest.com/openview/149b2ed44d9ebf08f30b0015d15cc926/1?pq-origsite=gscholar&cbl=1316370>

- Novikova, I.A. ve Vorobyeva, A.A. (2017). Big five factors and academic achievement in Russian students. *Psychology in Russia: State of the Art*, 10(4), 93-106. doi:10.11621/pir.2017.0409
- Odacı, H. ve Çıkrıkçı, Ö. (2019). Cognitive flexibility mediates the relationship between big five personality traits and life satisfaction. *Applied Research in Quality of Life*, 14(5), 1229-1246. doi:10.1007/s11482-018-9651-y
- Okur, S. ve Totan, T. (2019). Psikolojik iyi oluşu değerlendiren bradburn duygulanım dengesi ölçeğinin Türkçede incelenmesi. *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 1-12.
- Olesen, M.H., Kirkegaard, D. ve O'Toole, M.S. (2015). Subjective well-being: Above neuroticism and extraversion, autonomy motivation matter. *Personality and Individual Differences*, 7, 45-49. doi:10.1016/j.paid.2014.12.033
- Onur, B. (1997). *Gelişim psikolojisi*. Yetişkinlik, yaşlılık, ölüm. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Ökte, M. (2001). *Ergenlerde içe dönüklük-dışa dönüklük kişilik özelliği ile aile işlevleri arasındaki ilişkiler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özbay, Y., Çakır, O. ve Eşici, H. (2011, Ekim). Yaşam doyumuğunun erken dönem uyumsuz şemalar ve pozitif-negatif duygular ile açıklanması. *XI. Ulusal Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi, İzmir*.
- Özdemir, A.A. (2015). İş tatmini, pozitif-negatif duygulanım ve yaşam tatmininin etkisi. *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 46(3), 47-61.
- Özdemir, A. (2019). *Şiddete maruz kalma durumunun beş faktör kişilik özelliği ve duygusal zeka boyutu ile 112 çalışanları üzerinde değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özer, E. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin duygusal zeka ve beş faktör kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Özer, M. ve Karabulut, Ö.Ö. (2003). Yaşlılarda yaşam doyumu. *Geratri*, 6(2), 72-74.
- Özgen, F. (2012). *Ç.O.M.Ü Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesi* (Mezuniyet Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi

- Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Çanakkale. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/3067747-C-o-m-u-beden-eggtgmg-ve-spor-yuksekokulu-ogrencglerngn-yagam-doyumu-duzeylergn-gncelenmesg.html>
- Özgüngör, S. (2014). Kimlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide yakınlık ve akademik başarının aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği*, 5(42), 195-207.
- Özgüven, İ. E. (1992). *Hacettepe kişilik envanteri el kitabı*. Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.
- Özkul, R. ve Cömert, M. (2018). Ortaokul öğretmenlerinde yaşam doyum düzeyi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 707-724. doi:<https://doi.org/10.17556/erziefd.418640>
- Özyeşil, Z. (2011). *Üniversite öğrencilerinin öz-anlayış düzeylerinin öz-anlayış, bilinçli farkındalık ve bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Pavot, W., Diener, E. D., Colvin, C. R., ve Sandvik, E. (1991). Further validation of the satisfaction with life scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of Personality Assessment*, 57(1), 149-161. doi:10.1207/s15327752jpa5701_17
- Pavot, W., Fujita, F. ve Diener, E. (1997). The relation between self aspect congruence, personality and subjective well being. *Personality and Individual Differences*, 22(2), 183-191. doi: 10.1016/S0191-8869(96)00196-1
- Sayar K. ve Dinç, M. (2013). *Psikolojiye giriş* (3.bs.). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Saymaz, İ. (2003). *Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişkileri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Schmitter, A. C. (2003). Life satisfaction in centenarians residing in long-term care. Erişim adresi: <http://www.mmhc.com/articles/NHM9912/cutillo.html>.
- Schimmack, U., Oishi, S., Furr, R. M. ve Funder, D. C. (2004). Personality and life satisfaction: A facet-level analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(8), 1062-1075. doi:10.1177/0146167204264292
- Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (2005). The study of personality: Assessment, research and theory. *Theories of personality* (8.bs.) içinde (s. 4-42). Cengage Learning.

- Seibert, S.E. ve Kraimer, M.L. (2001). The five-factor model of personality and career success. *Journal of Behavior*, 58(1), 1-21. doi:10.1006/jvbe.2000.1757
- Seligman, M. E. P. (2002). *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. New York: Free Press.
- Serin, N. G. ve Özbulak, B. (2006). *Okul idarecilerinin duygusal zeka beceri düzeyleri ile yaşam doyumunu yöneticilik deneyimleri ve cinsiyet açısından incelenmesi*. Uluslar Arası Duygusal Zeka ve İletişim Sempozyum Bildiri Kitabı. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, İzmir.
- Sevi, E. S. (2009). *Psikobiyolojik kişilik modeli ve beş faktör kişilik kuramı: Mizaç ve karakter envanteri (TCI) ile beş faktör kişilik envanterinin (5FKE) karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sevimiş, S. (2017). *Yetişkinlerde sosyal ağ kullanımının beş faktör kişilik özellikleriyle ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Singh, H. ve Jha, S.D. (2008). Positive and negative affect and grit as predictors of happiness and life satisfaction. *Journal of Indian Academy of Applied Psychology* 34, 40-45. Erişim adresi: <http://medind.nic.in/jak/t08/s1/jakt08s1p40.pdf>
- Somer, O. (1998a). Beş faktör kişilik modeli. *Türk Psikoloji Yazıları*, 1(2), 35-62.
- Somer, O. (1998b). Türkçe’ de kişilik özelliği tanımlayan sıfatların yapısı ve beş faktör modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*, 13(42), 17-32.
- Somer, O. ve Goldberg, L.R. (1999). The structure of turkish trait descriptive adjectives, *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 431- 450. doi:10.1037//00223514.76.3.431
- Somer, O., Korkmaz, M. ve Tatar, A. (2002). Beş faktör kişilik envanterinin geliştirilmesi I: Ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 21-22.
- Soto, C.J. ve Jackson, J.J. (2013). Five factor models of personality. *Oxford Bibliographies in Psychology*, 2(3), 1-124. doi:10.1093/OBUA/9780199828340-0120
- Suldo, S.M., Minch, D.R. ve Hearon, B.V. (2014). Adolescent life satisfaction and personality characteristics: Investigating relationships using a five factor model. *Journal of Happiness Studies* 16(4). doi:10.1007/s10902-014-9544-1

- Szcześniak, M., Sopińska, B. ve Kroplewski, Z. (2019). Big five personality traits and lise satisfaction: The mediating role of religiosity. *In Religions*, 10(7), 1-16. doi:10.3390/rel10070437
- Şahin, Ş. (2008). *Beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik ve yaşam doyumu düzeyleri* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Şahin, A. (2019). Üniversite öğrencilerinde bilinçli farkındalık ile yaşam doyumu ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiler. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 151-176. doi:10.32739/uskudarsbd.5.8.61
- Şencan, H. (2003). Beş temel iş faktörü ve iş başarısı. *Yaşadıkça Eğitim*, 80, 19-22.
- Şener, C. (2018). *Lise öğrencilerinde okul tükenmişliğinin yordayıcısı olarak mizah tarzlarının ve beş faktör kişilik özelliklerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Şimşek, E. (2011). *Örgütsel iletişim ve kişilik özelliklerinin yaşam doyumuna etkisi* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Tabachnick, B.G., ve Fidell, L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (Sixth edition.). Pearson: Boston.
- Tamcan, G. (2019). *Beş faktör kişilik özelliklerinin genel psikolojik belirtisellik ile ilişkisinde öz-duyarlık ve algılanan sosyal desteğin rolü* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Taştemur, B. (2018). *Beş faktör kişilik özelliklerinin algılanan iş performansı üzerindeki etkisinde psikolojik sermayenin aracı rolü: Özel sektör çalışanları üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tatlılıoğlu, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin beş faktör kişilik kuramına göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi, *Tarih Okulu Dergisi*, 17(7), 939-971.
- Tınar M.Y. (1999). Çalışma yaşamı ve kişilik. *MESS Mercek Dergisi*, 4(14), 92-97.
- Toker, B. ve Kalıpçı, M.B. (2017, Kasım). *Beş faktör kişilik özelliklerinin yaşam doyumuna etkisi: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma*. Örgütsel Davranış Kongresi, Ankara.

- Topal, M. (2011). *Üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma stilleri ile pozitif ve negatif duygu arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Topbaşoğlu, T. (2016). *Yaşam doyumunun yordayıcısı olarak öfke ve affetme: Affetmenin düzenleyici rolü* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Topçu, F. (2017). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinde beş faktör kişilik özelliklerinin yordayıcı etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuncer, N. (2017). *Bir grup üniversite öğrencisinin belirlenen sosyal anksiyete düzeylerine göre bilinçli farkındalık ve yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Turhan, O. (2018). *Kişilik özellikleri bağlamında baba-çocuk benzerliği* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Tuzgöl Dost, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (22), 132-143.
- Ünal, A. Ö. ve Şahin, M. (2013). Lise öğrencilerinin yaşam doyumlarının bazı değişkenlere göre yordanması. *Cumhuriyet International Journal Of Education-Cije E-Issn: 2147-1606*, 2(3), 46-63.
- Ünsal Seydooğulları, S. ve Çitfçi Arıdağ, N. (2012). Examining life satisfaction levels of high school student in term of parental attitude and some variables. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(3), 752-767.
- Vara, S. (1999). *Yoğun bakım hemşirelerinde is doyumu ve genel yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Veenhoven, R. (1996). The study of life satisfaction. W. E. Saris, R. Veenhoven, A.C. Scherpenzeel, ve B. Bunting (Ed.). *A comparative study of satisfaction with life in Europe içinde* (s. 11-48). Eötvös University Press.
- Vural, M. (2010). *Psikolojik destek programının, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların annelerinin umutsuzluk, iyimserlik ve pozitif-negatif duygu düzeylerine*

etkisi (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi:
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Wagerman, S. ve Funder, D. (2007). Acquaintance reports of personality and academic achievement: A case of conscientiousness. *Journal of Research in Personality*, 41(1), 221-229. doi:10.1016/j.jrp.2006.03.001
- Watson, D., Clark, L. A. ve Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The Panas Scales. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 54(6), 1063-1070. doi:10.1037//0022-3514.54.6.1063
- Weber, M. ve Huebner, E.S. (2015). Early adolescents' personality and life satisfaction: A closer look at global vs. domain-specific satisfaction. *Personality and Individual Differences* 83, 31-36. doi:10.1016/j.paid.2015.03.042
- Wise, T.N., Mann, L.S. ve Shay, L. (1992). Alexithymia and the five-factor model of personality. *Comprehensive Psychiatry*, 33(3), 147-151. doi:10.1016/0010-440X(92)90023-J
- Xu, L., Liu, R., Ding, Y., Mou, X., Wang, J. ve Liu, Y. (2017). The mediation effect of coping style on the relations between personality and life satisfaction in Chinese adolescents. *Front Dsychol*, 8, 1-13. doi:10.3389/fpsyg.2017.01076
- Yazar, M. (2018). *Yetişkinliğe geçiş dönemindeki bireylerin aleksitimik davranış özelliklerinin, kişilik özellikleri ve yaşam doyumu ile ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi:
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yazgan İnanc, B. ve Yerlikaya, E. E. (2008). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yazgan İnanc, B. ve Yerlikaya, E. E. (2014). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yazgan İnanc, B. ve Yerlikaya, E. E. (2016). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Yazıcı, A. (2006). William James'in Descartes'in duygu kuramını eleştirisi. *Felsefe Dünyası Dergisi*, 2(44), 1-17.

- Yelboğa, A. (2006). Kişilik özellikleri ve iş performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 8(2), 196-211. doi:10.4026/1303-2860.2006.0032.x
- Yetim, Ü. (1991). *Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü açısından yaşam doyumu* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yetim, Ü. (2001). *Toplumdan bireye mutluluk resimleri*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Yıkılmaz, M. ve Demir Güdül, M. (2015). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumu, yaşamda anlam ve bilinçli farkındalık arasındaki ilişkiler. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 297-315. doi:10.12984/eed.09530
- Yıldırım, H. (2003). *Empati ile beş faktör kişilik modeli arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Yılmaz, M. (2019). *Lise öğrencilerinde yaratıcı kişilik ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yolcubal Bayrak, D. (2019). *Üniversite öğrencilerinde duygu düzenleme ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yörükoğlu, A. (1993). *Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar* (8.bs.). İstanbul: Özgür Yayıncılık.
- Yumuşak, M. (2019). *Üniversite öğrencilerinde akıllı telefon bağımlılığı, uyku kalitesi ve yaşam doyumu düzeyleri* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yurcu, G. (2017). Rekreatif faaliyet katılım alanlarına göre bireylerin öfke ifade tarzlarının negatif-pozitif duygulanım ve yaşam doyumları üzerindeki etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 8(18), 26-40. doi:10.21076/vizyoner.304154
- Yurdakul, Y. (2019). *Beş faktör kişilik özellikleri ve karanlık üçlü kişilik özelliklerinin eş uyumu ile olan ilişkileri: Evli çiftlerde kesitsel bir çalışma* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Zamani, B.E., Abedini, Y. ve Kheradmand, A. (2011). Internet addiction based on personality characteristics of high school students in Kerman, İran. *Addict Healt*, 3(3-4), 85-91. doi:10.22122/ahj.v3i3-4.65
- Zanon, C., Bastianello, M.R., Pacico, J.C. ve Hutz, C.S. (2013). Relationships between positive and negative affect and the five factors of personality in a Brezilian sample. *Paidéia (Ribeirão Preto)*, 23(56). doi:10.1590/1982-43272356201302
- Zora Raboteg-Šarić, Z., Brajša-Žganec, A. ve Šakić, M. (2008). Life satisfaction in adolescents: The effects of perceived family economic status, self-esteem and quality of family and peer relationships. *Jornal of General Social Issues*, 18(3), 547-564. Erişim adresi: <https://www.semanticscholar.org/paper/LIFE-SATISFACTION-IN-ADOLESCENTS%3A-THE-EFFECTS-OF-OF-Raboteg-%C5%A0ari%C4%87-Braj%C5%A1a-%C5%BDganec/cf0c4788d5897806f5e38cb99560e61eaf51579a>
- Zubaroğlu Yanardağ, M. (2018). Üniversite öğrencilerinde pozitif-negatif duygu ve sosyal desteğin incelenmesi: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 278-294. doi:10.20875/makusobed.351777
- Zullig, K. J., Valois, R. F., Huebner, E. S., and Drane, J. W. (2005) Associations among family structure, demographics and adolescent perceived life satisfaction. *Journal of Child and Family Studies*, 14(2), 195-206. doi:10.1007/s10826-005-5047-3

İnternet Eşimi

(sozluk.gov.tr).

EKLER

EK 1.

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Duygu SÖZAY		
E-postası/Web Sayfası	duygusozay@gmail.com		
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Uzmanlık Alanı			
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	2017
Tez Başlığı	Lise Öğrencilerinden Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri, Pozitif Negatif Duygu ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi		
Tez Danışmanı	Fatma Selda ÖZ SOYSAL		
Akademik Eserler			
(Makale, kitap, kitap bölümü, bildiri, poster, sergi, konser vb. eserlerden kaynakça yazım kurallarına göre en fazla 10 eser yazılmalıdır.)			
Tezden üretilen yayınlar * ile işaretlenmelidir.			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			

EK 2. Uygulama İzinleri



T.C.
ÇANAKKALE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 60305806-44-E.6556995
Konu: Anket Çalışması (Duygu
SÖZAY)

24.04.2020

MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE ÇANAKKALE

İlgi : Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü Hukuk Müşavirliğinin 13/03/2020 tarihli ve 1207 sayılı yazısı.

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Duygu SÖZAY tarafından "Lise Öğrencilerinde Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri, Pozitif Negatif Duygu ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında, Nisan - Mayıs 2020 tarih aralığında, ekli listede belirtilen okullarda öğrenim gören öğrencilere yönelik anket/ölçek çalışması yapılma isteği ilgi yazısıyla teklif edilmekte olup, Müdürlüğümüz Anket-Araştırma İnceleme Komisyonunca incelenerek uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, olurlarınıza arz ederim.

İdris AKBAŞ
Şube Müdürü

OLUR
24.04.2020

Ferhat YILMAZ
Millî Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aslı İsmet Aydın
27.04.2020

R. Kadir KURT
Memur

Ek :
1-Komisyon Raporu (1 sayfa)
2-Okul Listesi (1 sayfa)



Millî Eğitim Müdürlüğü Valilik Binası 3. Kat
Elektronik Ağ: stratejigelistirme17@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Özgür AYDIN
Tel: 0286 217 11 35-117

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 6901-bfce-364a-9475-565e kodu ile teyit edilebilir.

EK 3. ETİK İZİN



T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

GİZLİ

İVEDİ
25.06.2020

Sayı : 87347630/42104268/ 2670
Konu : Etik Kurul İzni Hak.-Duygu SÖZAY.

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi :a)04.02.2020 tarihli ve 67493393-302.08.01-285 sayılı yazınız.
b)Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 14.02.2020 tarihli toplantıda alınan 8/e nolu karar.
c)Çanakkale Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğünün 05.06.2020 tarihli ve 60305806-44-E. 7527427 sayılı yazısı.

İlgi (a)'da kayıtlı yazınıza istinaden Enstitünüz lisansüstü öğrencisi Duygu SÖZAY'ın tez çalışması kapsamında yapacağı anket, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 14.02.2020 tarihli toplantısında alınan 8/e nolu karar ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

Etik Kurulun ilgi (b)'de kayıtlı onay yazısı ve uygulamaya ilişkin Çanakkale Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğünden alınan ilgi (c)'de kayıtlı yazı ve ekleri, işbu yazımız ekinde sunulmaktadır.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Nükhet HOTAR
Rektör

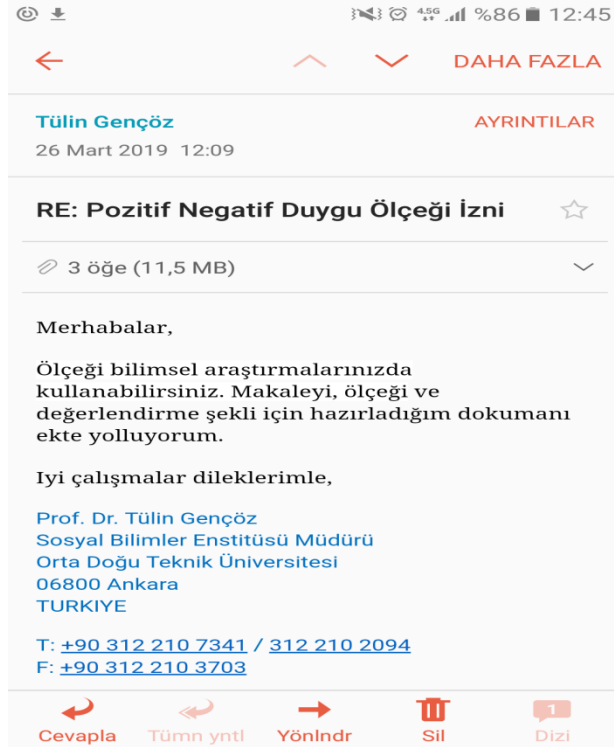
Eki :İlgi (b)'de kayıtlı karar ve ilgi (c)'de kayıtlı yazı ve ekleri.

EK 4. ÖLÇME ARAÇLARININ UYGULANMA İZİNLERİ

Beş Faktör Kişilik Ölçeği Kullanım İzni



Pozitif – Negatif Duygu Ölçeği Kullanım İzni



Yaşam Doyumu Ölçeği Kullanım İzni

vodafone TR
07:00
%97

<
📎
🗑️
✉️
⋮

YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ İZİNİ
☆

Gelen kutusu

d
ben
17 Ara

Abidin hocam merhaba. Ben Dokuz Eylül Üniversitesi R...

d
abidin dagli
17 Ara

alıcı: ben

Sevgili Duygu SÖZAY,

Tarafımızdan Türkçeye uyarlanan Yaşam Doyumu Ölçeğini çalışmalarınızda kullanmanızda bir sakınca yoktur. Ölçeğin orijinal ve uyarlanmış formu ekte sunulmuştur. Kimlere uygulanacağını danışmanınızla birlikte karar verebilirsiniz. İyi çalışmalar ve iyi akşamlar diliyorum. Sevgilerimle...

Doç. Dr. Abidin DAĞLI.

Yaşam Doyumu
Orjinal Ölçek.pdf

YAŞAM DOYUMU
ÖLÇEĞİ DAĞLI....

← Yanıtla

→ Yönlendir

vodafone TR
06:57
%98

<
📎
🗑️
✉️
⋮

n
nigah baysal
17 Ara

alıcı: ben

Merhaba Duygu Hanım,

Öncelikle çalışmanızda başarılar dilerim. Bilimsel etik kurallar çerçevesinde Türkçe'ye uyarlamış olduğumuz ölçeği kullanabilirsiniz. Ölçek 5'li Likert tipi yapıdadır. Ortalamalar üzerinden ölçekten alınan puan belirlenir. Ekte ölçeği ve hesaplamayı görebileceğiniz çalışmaları gönderiyorum. Ayrıca ortalamalar yorumlanırken ölçekte yer alan maddeler için;

1.00-1.79 arasındaki ortalama değerlerin "Hiç katılmıyorum",

1.80-2.59 arasındaki ortalama değerlerin "Çok az katılıyorum",

2.60-3.39 arasındaki ortalama değerlerin "Orta düzeyde katılıyorum",

3.40-4.19 arasındaki ortalama değerlerin "Büyük oranda katılıyorum" ve

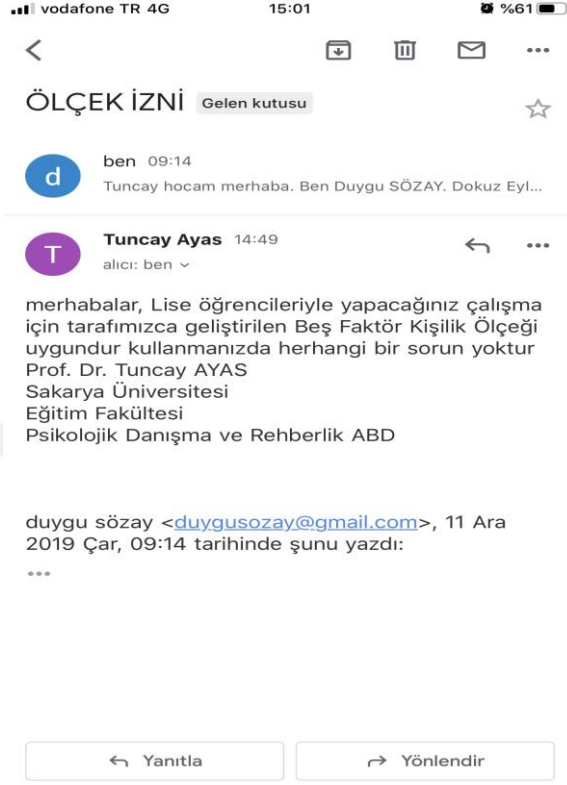
4.20-5.00 arasındaki ortalama değerlerin ise "Tamamen katılıyorum" derecesinde yer aldığı kabul edilmiştir.

Ölçek özel olarak herhangi bir grubu hedef almamaktadır ancak son kararı danışmanınızın vermesi daha doğru olacaktır. İyi çalışmalar.

Öğr.Gör. Nigah BAYSAL

EK 5. ÖLÇEKLERİN LİSE ÖĞRENCİLERİ İÇİN UYGUNLUK İZİNLERİ

Beş Faktör Kişilik Ölçeği İzni



Pozitif Negatif Duygu Ölçeği İzni

vodafone TR 23:51 %69

ben 17 Ara

Tülin hocam merhaba, ben

Tülin Gençöz 15:21
alıcı: ben

Merhabalar,

Daha önce paylaştığım PANAS ergenler için uygun bir ölçüm aracıdır. PANAS kullanılarak lise öğrencileriyle yürüttüğümüz 2 çalışma örneği aşağıdaki gibidir.

Sarıtaş-Atalar D., & Gençöz T., Özen, A. (2015) Confirmatory Factor Analyses of the Difficulties in Emotion Regulation Scale (DERS) in a Turkish Adolescent Sample, *European Journal of Psychological Assessment*, 31(1), 12-19.
DOI: [10.1027/1015-5759/a000199](https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000199)

Sarıtaş, D., & Gençöz, T. (2011). Psychometric properties of "Young Schema Questionnaire-Short Form 3" in a Turkish adolescent sample. *Journal of Cognitive Behavioral Psychotherapies*, 11(1), 83-96.

İyi çalışmalar.

Prof. Dr. Tülin Gençöz
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Rektör Yardımcısı
06800 Ankara
TÜRKİYE

T: +90 312 210 2103
F: +90 312 210 1105

Yaşam Doyumu Ölçeği İzni

vodafone TR 07:00 %97

ben 17 Ara

Abidin hocam merhaba. Ben Dokuz Eylül Üniversitesi R...

abidin dagli 17 Ara
alıcı: ben

Sevgili Duygu SÖZAY,
Taraflarımızdan Türkçeye uyarlanan Yaşam Doyumu Ölçeğini çalışmalarınızda kullanmanızda bir sakınca yoktur. Ölçeğin orijinal ve uyarlanmış formu ekte sunulmuştur. Kimlere uygulanacağını danışmanınızla birlikte karar verebilirsiniz. İyi çalışmalar ve iyi akşamlar diliyorum. Sevgilerimle...
Doç. Dr. Abidin DAĞLI.

Yaşam Doyumu
Orijinal Ölçek.pdf

YAŞAM DOYUMU
ÖLÇEĞİ DAĞLI....

Yanıtla

Yönlendir

vodafone TR 06:57 %98

ben 17 Ara

Abidin hocam merhaba, ben

nigah baysal 17 Ara
alıcı: ben

Merhaba Duygu Hanım,

Öncelikle çalışmanızda başarılar dilerim. Bilimsel etik kurallar çerçevesinde Türkçe'ye uyarlanmış olduğumuz ölçeği kullanabilirsiniz. Ölçek 5'li Likert tipi yapıdadır. Ortalamalar üzerinden ölçekten alınan puan belirlenir. Ekte ölçeği ve hesaplamayı görebileceğiniz çalışmaları gönderiyorum. Ayrıca ortalamalar yorumlanırken ölçekte yer alan maddeler için;

1.00-1.79 arasındaki ortalama değerlerin "Hiç katılmıyorum",
1.80-2.59 arasındaki ortalama değerlerin "Çok az katılmıyorum",
2.60-3.39 arasındaki ortalama değerlerin "Orta düzeyde katılmıyorum",
3.40-4.19 arasındaki ortalama değerlerin "Büyük oranda katılmıyorum" ve
4.20-5.00 arasındaki ortalama değerlerin ise "Tamamen katılmıyorum" derecesinde yer aldığı kabul edilmiştir.

Ölçek özel olarak herhangi bir grubu hedef almamaktadır ancak son kararı danışmanınızın vermesi daha doğru olacaktır. İyi çalışmalar.

Öğr.Gör. Nigah BAYSAL

